

GRANSKINGSUTVALGETS UTTALELSE

SAK OM PLAGIERING I DOKTORAVHANDLING

19. mars 2012

Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag	2
2	Hva saken gjelder	2
3	Behandlingen av saken på Handelshøyskolen BI	3
3.1	Varslingen på BI	3
3.2	Uttalelser fra Forskningsetisk utvalg på BI	4
3.3	Rektors vurdering	6
4	Granskingsutvalgets behandling	7
4.1	Habilitetsspørsmål	7
4.2	Saksgangen	8
4.3	Anførsler fra varslerne på BI	9
4.4	Innklagedes anførsler	11
4.5	Uttalelsen fra "ad hoc-utvalget"	14
4.6	Uttalelsen fra de to oppnevnte sakkyndige	15
5	Granskingsutvalgets vurderinger	19
5.1	Spørsmålet om tilbakevirkning	19
5.2	Vurdering av behandlingen på BI	23
5.3	Generelt om uredelighetsvurderingen	24
5.4	Plagiatvurderingen	26
5.5	Vurderingen av subjektiv skyld	29
6	Granskingsutvalgets konklusjon	37
7	Offentlighet	38
8	Orientering om klageadgang	38
	Vedlegg 1-4	

1 Sammen drag

Saken gjelder spørsmålet om det foreligger vitenskapelig uredelighet i en doktoravhandling skrevet på Handelshøyskolen BI og godkjent etter disputas i 2004. Granskingsutvalget har som mandat å uttale seg om forskning i Norge har vært vitenskapelig uredelig. Ifølge forskningsetikkloven av 2006 er det uredelig å plagiere eller begå andre alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis, når dette er skjedd forsettlig eller grovt uaktsomt.

Granskingsutvalget mener at det også kan uttale seg om forskning som foregikk før den 1. juli 2007, da forskningsetikkloven trådte i kraft.

Saken startet da to professorer på Handelshøyskolen BI i mars 2010 varslet skolens ledelse om mulig plagiering i en doktoravhandling. Forfatteren av avhandlingen var på det tidspunkt førsteamanuensis og instituttleder på BI. Forskningsetisk utvalg på BI delte seg i et flertall og et mindretall. Flertallet mente at de syv først innklagede tekststedene i avhandlingen ikke innebar plagiat, mindretallet mente det forekom en rekke tilfelle av plagiat i avhandlingen. Rektor på BI valgte å følge flertallets syn.

Granskingsutvalget har i saken hatt bistand av tre eksterne sakkyndige. Først i form av et ”ad hoc-utvalg” som utredet prinsipielle sider ved plagiatbegrepet, deretter har to av disse tre gitt uttalelse om i alt 175 nærmere angitte steder i avhandlingen. De to sakkyndige fant at det forelå omfattende plagiat, men ikke vitenskapelig uredelighet.

Granskingsutvalget er enig med de sakkyndige i at det foreligger omfattende plagiering og dermed alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis. Det er til dels store avskrifter av andre forfatters tekst, og det er mange avskrifter. Det er ikke markert for sitat, slik at leseren kan se hva som er sitat og hva som er forfatterens egne ord. Det er heller ikke henvist på en slik måte at det fremgår at det er andres tekster og figurer som er gjengitt.

Flertallet i Granskingsutvalget mener at fremgangsmåten i avhandlingen må bebreides innklagede som grovt uaktsom og at det dermed foreligger vitenskapelig uredelighet. Mindretallet mener at det ikke er grunnlag for å kalle handlemåten grovt uaktsom.

Granskingsutvalget er samstemmig om at det på flere punkter er grunnlag for å kritisere behandlingen av avhandlingen på Handelshøyskolen BI, blant annet fordi en der brukte en feilaktig norm for hva som må kalles plagiat.

2 Hva saken gjelder

Saken gjelder spørsmålet om det foreligger vitenskapelig uredelighet i Bs (heretter: innklagede) doktoravhandling ”X”, med undertittel ”x”. Avhandlingen ble levert til

bedømmelse på Handelshøyskolen BI i begynnelsen av xx 2004 og godkjent for graden xx etter disputas den xx.xx.2004. Bedømmelseskomiteen, ledet av professor C, var énstemmig.

Avhandlingen er utgitt i serien Y, ved Handelshøyskolen BI (heretter: BI) i Oslo. I forordet er avhandlingen datert den xx.xx.2004. Den er på i alt 304 sider, hvorav 255 sider er tekst, resten vedlegg. Den er av hovedveileder karakterisert som statsvitenskapelig. Oppnevnte veiledere var professor D (hovedveileder) og professor C (biveileder), begge ansatt ved BI.

I lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (nr 56/2006) heter det i § 5 første ledd at Granskingsutvalget ”skal uttale seg om forskning i Norge har vært vitenskapelig uredelig”. Og videre i § 5 annet ledd:

”Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.”

Granskingsutvalgets konkrete vurdering følger nedenfor i pkt 5.

3 Behandlingen av saken på Handelshøyskolen BI

3.1 Varslingen på BI

Innklagede (f. 19xx) har vært ansatt på BI siden hun/han tok mastergraden der i 1997. Først som vitenskapelig assistent, deretter som doktorgradsstipendiat fra 1. september 1999, som førsteamanuensis og fra 1. april 2010 som instituttleder ved Institutt I. Hun/han har sluttet på BI.

To andre ansatte på BI, professorene E og F, varslet den 21. mars 2010 BIs ledelse om mulig plagiering foretatt av innklagede. Varslingen gjaldt mulig plagiat i en PowerPoint-presentasjon på en forelesning og syv tilfeller av mulig plagiat i doktoravhandlingen. De to meldte senere fra om flere tilfeller av mulig plagiat i innklagedes doktoravhandling (51 tilfeller ble varslet 19.4.2010 og ytterligere 168 tilfeller ble varslet 9.9.2010).

BI har et eget reglement om behandling av såkalte varslingssaker: ”Retningslinjer for intern varsling ved BI”, fastsatt i 2007. Skolen har også egne regler om ”Behandling av enkeltsaker knyttet til vitenskapelig uredelighet ved BI” fra 2007. Ifølge sistnevnte skal saken behandles av rektoratet, dersom det påklagede forhold berører en instituttleder. Rektor på BI, Tom Colbjørnsen, besluttet å be Forskningsetisk utvalg på BI om en uttalelse i saken.

3.2 Uttalelser fra Forskningsetisk utvalg på BI

Det forskningsetiske utvalget på BI startet sitt arbeid i april 2010 og konkluderte i august 2010. Utvalget var splittet, og flertall og mindretall avga hver sin uttalelse. Flertallet besto av to ansatte ved BI: professor dr juris Tore Bråthen (leder) og professor dr oecon Ingunn Myrtveit (heretter: flertallet). Mindretallet besto av professor ved Universitetet i Oslo mag art Ragnvald Kalleberg (heretter: mindretallet), som samtidig var medlem av Granskingsutvalget. Han har tidligere vært leder av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).¹

Mens arbeidet i BIs forskningsetiske utvalg pågikk, sendte professorene E og F den 19. april 2010 inn ytterligere 51 tilfeller av mulig plagiat i doktoravhandlingen. Flertallet fant ikke å ville undersøke disse, da dette ville bli uforholdsmessig tidkrevende. Man viste også til at de først innklagede tilfellene ”gir ingen holdepunkter for å anta at det for øvrig foreligger plagiat i doktoravhandlingen”. En viss vekt ble også lagt på at avhandlingen var funnet verdig for doktorgraden. Mindretallet trakk derimot inn fire av de 51 tilfellene i sin vurdering.

Utvalgets flertall Bråthen og Myrtveit mente at det ikke forelå plagiat, hverken i PowerPoint-presentasjonen eller i de syv tekststedene i avhandlingen. Mindretallet, Kalleberg, mente derimot at det forekom en rekke tilfeller av plagiat.

Forskningsetisk utvalg innhentet uttalelser blant annet fra innklagede, fra bedømmelseskomiteens leder C og fra hovedveileder D. Utvalget fikk assistanse fra BIs bibliotek, som gjorde datasøk etter tekstutdrag blant annet i Google Books, for å avdekke mulig tekstsammenfall.

Dessuten fikk utvalget hjelp av en person som ble kalt ”professor A” til å foreta stikkprøver i et nyere arbeid av en annen forsker – Z – med forskning innenfor et fagområde som lå relativt nær innklagedes forskning. ”Professor A” uttalte at han i boken til Z kjente igjen en del stoff fra sine egne skrifter, selv om det ikke var eksempler på direkte siteringer. Det ville aldri falle professor A inn å forfølge dette som en plagiatsak, selv om det ikke var henvist til ham.

Flertallet baserte sin plagiatvurdering på de forskningsetiske retningslinjene fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, NESH 1999 og NESH 2006 (jfr nedenfor i pkt 5.4). Man viste til at for at det skal foreligge plagiat, må forfatteren ha ”stjålet” stoff fra andre forfatteres ”forskningsarbeider” og utgitt det som sitt

¹ Navnet NESH brukes dels om Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, dels om de forskningsetiske retningslinjene denne komiteen har utgitt. Når det står et årstall etter NESH, betegner dette retningslinjene, f eks NESH 1999, som er retningslinjene fra dette år.

eget. Gjengivelse av ”rene alminneligheter eller forhold som er alminnelig kjent” kunne ikke kalles plagiat. Vedrørende henvisninger til kildemateriale ble spørsmålet formulert som: hadde innklagede fulgt en akseptabel henvisningsskikk? Dette ble besvart bekræftende, selv om henvisningsteknikken ett sted (utsagn nr 2) ble ansett som dårlig.

Flertallet konstaterte at det for utsagn nr 1 forelå betydelige likheter med Majone 1996, selv om tekstene ikke var helt identiske. [Se vedlegg 1 her.] For utsagn nr 2 var teksten nærmest identisk med Melody 1997 s 15. For utsagn nr 3 var det flere fellestrekk med Sjøvaag, Eliassen og Sjøvaag, men ikke identitet. Utsagn nr 4 var nærmest identisk med Natalicchi 2001 s 5. Utsagn nr 5 var nærmest identisk med Sjøvaag, Eliassen og Sjøvaag. Utsagn nr 6 var et stykke på vei identisk med Parker (ed.) 1998 s 1. Utsagn nr 7 kunne ikke være hentet fra Wikipedia, slik varslerne påstod. For alle syv utsagn ble det konkludert med at de ikke kunne regnes som plagiat.

Flertallet hadde ulike begrunnelser vedrørende de forskjellige utsagnene, alle refereres ikke her. For nr 1 ble det blant annet vist til at (flertallets uttalelse s. 35):

”Den som kontrollerer henvisningen til Majone 1996 i doktoravhandlingens annet punktum, vil ut fra henvisningen straks se at [innklagede] bygger hele dette avsnittet på Majone. Forskningsetisk utvalgs medlemmer Bråthen og Myrteveit mener at det allerede av denne grunn ikke kan være snakk om plagiat.”

Dette argumentet ble brukt også for utsagn nr 2 og 4. For utsagn nr 3 anførte flertallet at ”forskere ikke skal kunne anses for å ha utøvet plagiat i forskningsetisk forstand ved i egen forskning å ha brukt sitt eget forskningsarbeid der dette tidligere har inngått i eget eller andres materiale, jf. også åndsverkloven § 6 første ledd sml. § 2 første ledd”. Tilsvarende ble anført for utsagn nr 5.

Mindretallet mente at det for utsagn nr 1, 2, 4 og 6 forelå plagiat. Det samme gjaldt de fire utsagnene han vurderte fra det nye utvalget på 51 tilfeller. For utsagn nr 3 og 5 (av de syv) mente mindretallet at det aktuelle fagmiljøet ved BI kunne kritiseres for uryddig eller dårlig henvisningsskikk.

For utsagn nr 7 konstaterte mindretallet at det dreide seg om ca 40 linjer i avhandlingen som kunne karakteriseres som skjult sitat, med tilnærmet ren avskrift fra de historiske arkivene til British Telecom, også dette ble vurdert som plagiat. Mindretallet viste til at innklagede avviser denne påstanden ved å hevde at hun/han ikke kunne ha skrevet av fra varslernes oppgitte kilde, da den (Uncyclopedia) ikke ble opprettet før etter avhandlingen var levert. Hun/han viser til at teksten i Uncyclopedia ”i praksis kan være hentet fra min avhandling”.

Når innklagede betrakter sin henvisningsskikk som ”klar og hederlig”, synes det overraskende at hun/han ikke umiddelbart avklarte problemet ved å fortelle at det dreier seg om avskrift fra British Telecoms historiske arkiver.

Mindretallet på BI kritiserte flertallets bruk av plagiatbegrepet, som han mente var feil. Uttalelsen munner ut i en anbefaling om at BI sender saken til Granskingsutvalget. Dels var det behov for en vurdering av henvisningsskikken i avhandlingen, dels en prinsipiell avklaring av begrepet om plagiat. Dessuten burde rektor på BI stimulere til utvikling av en felles forståelse av god skikk for kildehenvisning og sitering.

3.3 Rektors vurdering

Etter å ha vurdert argumentene fra flertall og mindretall i Forskningsetisk utvalg, konkluderte rektor den 10.9.2010 med at det ikke forelå plagiat. I et senere ni siders notat, sendt Granskingsutvalget den 3.12.2010, utdypet rektor sitt syn. Her fremholdt han blant annet at han, i likhet med Forskningsetisk utvalg, vurderte det slik at de 51 nye eksemplene ikke tilførte saken noe prinsipielt nytt, han hadde derfor ikke gått inn i dem.

Rektor mente videre at plagiatdefinisjonen i de etiske retningslinjene fra NESH åpnet for et betydelig innslag av skjønn når det gjelder hva slags tekstlighet som krever kildehenvisning. Til tross for betydelig tekstlighet, mente rektor at det forelå ”betydelig tvil om det er riktig å karakterisere tekstsammenfallet som plagiat i seg selv”. Rektor sluttet seg til flertallets synspunkter om ”akseptabel henvisningsskikk”. Brudd på ”best practice” var ikke nødvendigvis så uakseptabel at den burde dømmes som plagiat. Avhandlingens henvisningsskikk ble ikke kritisert under den offentlige disputasen. Samlet sett mente rektor at ”det ikke er etablert bevisovervekt for at henvisningsskikken i powerpoint-presentasjon og avhandlingen er uakseptabel”. I hvert fall var det ikke klar sannsynlighetsovervekt. Videre var det ikke ”ført bevis for at avhandlingen er skrevet for forsettlig eller grovt uaktsomt å plagiere andres tekst”. Rektor uttalte at han ville ta initiativ til en bevisstgjøring og dialog i BIs fagmiljø om forskningsetiske spørsmål, med spesiell vekt på god henvisningsskikk.

Den 13.10.2010 sendte rektor en redegjørelse for saken som en orientering til Granskingsutvalget. Rektor mente at saken ikke burde være gjenstand for ytterligere diskusjon og behandling, ”gitt de betydelige skadevirkninger for den anklagede, de involverte fagmiljøer, og BIs renommé den må ventes å få”.

Den 19.10.2010 sendte rektor brev til Granskingsutvalget om at de to varslerne hadde sendt inn ytterligere 168 påstander vedrørende doktoravhandlingen og ti påstander relatert til senere

arbeider fra innklagede. Disse ble ansett å ikke tilføre saken noe nytt. Tre dager senere sendte imidlertid rektor de nye påstandene over til Forskningsetisk utvalg for vurdering. I brev til rektor av 29.10.2010 reiste Granskingsutvalget spørsmål om det ville være mest hensiktsmessig at det nasjonale utvalget overtok den videre behandling av saken. Rektor svarte 9.11.2010 at BI selv ville behandle denne konkrete saken, men at det var ønskelig at Granskingsutvalget foretok en prinsipiell avklaring av plagiatbegrepet. Som følge av dette ble det oppnevnt et såkalt ad hoc-utvalg som fikk i mandat å foreta en slik avklaring, se nærmere nedenfor i pkt 4.2 og 4.5.

Den videre utvikling av saken innebar at det på BI selv ikke ble foretatt noen vurdering av de nye påstandene. BIs bibliotek forberedte imidlertid en behandling i Forskningsetisk utvalg, ved å gjøre datasøk etter tekstutdrag for å avdekke mulig tekstsammenfall.

Under den senere behandling av saken har BIs rektor anført at ad hoc-utvalget ikke lykkes med å etablere en objektiv norm for hva som skal regnes som plagiat. Rektor har utdypet hvorfor ad hoc-utvalgets kritikk av flertallet i BIs forskningsetiske utvalg ikke er treffende.

4 Granskingsutvalgets behandling

4.1 Habilitetsspørsmål

I møte den 9.12.2010 avgjorde Granskingsutvalget at dets medlem Ragnvald Kalleberg ikke skulle delta i den videre behandling av saken. Forut for dette hadde Kunnskapsdepartementet avgitt en uttalelse om habilitetsspørsmål (23.11.2010). Vurdert ut fra forvaltningsloven § 6 annet ledd, fant departementet ikke at Kalleberg klart var inhabil, men at hensynet til innklagede og omverdenen kunne tale for inhabilitet. Granskingsutvalget la avgjørende vekt på hensynet til omverdenens oppfatning av saksbehandlingen. Det kan virke uheldig at en som tidligere har inntatt et bestemt standpunkt i en sak, skal være med å avgjøre den i neste runde.

I sin uttalelse mente departementet at Granskingsutvalgets daværende leder Johan Giertsen ikke var inhabil, selv om han var venn av lederen for Forskningsetisk utvalg på BI, Tore Bråthen. Granskingsutvalget la til grunn den samme vurderingen.

Habilitetsspørsmålet er fortløpende vurdert i den videre saksgangen. Det har ikke fremkommet momenter som skulle tale for at noen av utvalgets øvrige medlemmer bør fratres under denne saken.

4.2 Saksgangen

Som det fremgår ovenfor, foregikk første fase av denne saken på BI. Granskingsutvalget var formelt ikke inne i saken, selv om det var noe kontakt underveis. Dette endret seg i desember 2010: Etter møter med BIs ledelse, lederen av Forskningsetisk utvalg og med innklagede den 9.12.2010 vedtok Granskingsutvalget samme dag å oppnevne tre eksterne sakkyndige til å komme med forslag til definisjon av plagiatbegrepet ("ad hoc-utvalget"). Planen var at BI med utgangspunkt i denne definisjonen deretter skulle foreta granskning av den konkrete saken, både av de første og de senere påstandene. Mandat for de sakkyndige og deres uttalelse er omtalt nedenfor i pkt 4.5. Uttalelsen fra ad hoc-utvalget forelå i slutten av mai 2011. Den ble foreløpig drøftet på et møte i Granskingsutvalget den 14.6.2011, der det ble besluttet å overlate videre behandling til det nye utvalget som skulle oppnevnes med virkning fra 1. juli 2011.

Ad hoc-utvalgets uttalelse ble den 17.6.2011 oversendt innklagede og BI, og den 16.8.2011 også til de to professorene E og F, som var varslere på BI og som hadde bedt om innsyn. Den 23.8.2011 sendte de to varslerne ytterligere materiale om "48 utvalgte tilfeller av plagiat i avhandlingen", til Granskingsutvalget. Alle disse gjaldt påstander om mulig plagiat som tidligere var fremsatt overfor BIs ledelse. Etter anmodning fikk varslerne oversendt de to uttalelsene fra Forskningsetisk utvalg på BI.

I det første møtet i det nyoppnevnte Granskingsutvalget, den 12.9.2011, besluttet utvalget å åpne granskningssak. Utvalget hadde i samme møte mottatt forklaring fra innklagede. Granskningen ble vedtatt avgrenset til innklagedes doktoravhandling. Den omstridte PowerPoint-presentasjonen foregikk i undervisning og ikke forskning og falt således utenfor Granskingsutvalgets mandat, jfr omtalen av dette ovenfor i pkt 2. Det ble også besluttet å bruke eksterne sakkyndige. Disse avga sin uttalelse den 22.12.2011, mandatet og uttalelsen er omtalt nedenfor i pkt 4.6.

Den 28.9.2011 mottok Granskingsutvalget underlagsdokumentasjon fra BIs bibliotek vedrørende de 168 mulige tilfellene av plagiat som varslerne hadde fremsatt 9.9.2010. Dette representerte et meget omfattende dokumentasjonsarbeid hvor setninger og avsnitt i avhandlingen ble gjenfunnet i bøker, artikler med mer, skrevet av andre forfattere.

I Granskingsutvalgets neste møte, den 17.10.2011, fikk utvalget forklaring fra innklagedes hovedveileder, professor D, samt en tilleggsforklaring fra innklagede.

Saken ble diskutert i Granskingsutvalgets møte den 25.1.2012, men ble besluttet utsatt til neste møte den 19.3.2012. Det forelå ikke tilstrekkelig gjennomarbeidet saksfremlegg, og det var ønskelig å innhente tilleggsopplysninger fra BI om opplæringen der.

Et par sider ved saksbehandlingen kommenteres særskilt:

Arbeidet med denne saken har totalt tatt to år. Det første halve året ble saken behandlet på BI, deretter var det diskusjon om hvilken instans som skulle ta den videre, etter at det var fremsatt nye påstander om mulig plagiat. BI stilte sin behandling i bero i påvente av ”en prinsipiell avklaring av plagiatbegrepet”. Arbeidet med ad hoc-utvalget tok et halvt år, deretter ble det nokså raskt besluttet at Granskingsutvalget skulle overta saken. Granskingsutvalget har etter dette hatt saken i et halvt år, de sakkyndiges arbeid har i denne perioden vart i 2 ½ måned. - Det er lett å forstå at den totale saksbehandlingstiden må ha vært en stor belastning for den innklagede. Sett i ettertid burde Granskingsutvalget antagelig ha overtatt saken rett etter at den var ferdigbehandlet av rektor på BI, i oktober 2010. Det var allerede da på det rene at BI bygget på en feilaktig forståelse av plagiatbegrepet. Det kan derfor i ettertid ses som uhensiktsmessig å innhente sakkyndig-uttalelser i to omganger, i stedet for i én.

Rektor Tom Colbjørnsen på BI har kritisert Granskingsutvalgets håndtering av saken i august 2011. Konkret var han misnøyd med at de to varslerne på BI fikk innsyn i ad hoc-utvalgets uttalelse og i de to uttalelsene fra Forskningsetisk utvalg på BI. Granskingsutvalget vedtok i desember 2010 at sakens dokumenter skulle være unntatt fra offentlighet mens utvalget behandlet saken, jfr forskningsetikkloven § 5 fjerde ledd. Det er bare innklagede som har status som part i denne saken og som sådan har rett til innsyn i alle dokumenter. Unntaket fra offentlighet innebærer imidlertid ikke at sakens dokumenter er undergitt taushetsplikt. Granskingsutvalget har frihet til å gi også andre innsyn i dokumenter, hvis det ansees hensiktsmessig for å få best mulig opplysning av saken, jfr forvaltningsloven § 17 første punktum. I samsvar med dette, har BI fortløpende fått innsyn i dokumentene i saken og de to varslerne på BI har fått innsyn i enkelte av sakens sentrale dokumenter.

4.3 Anførsler fra varslerne på BI

Som nevnt sendte de to BI-professorene E og F varsel til BIs ledelse i mars 2010 om mulig plagiering foretatt av innklagede. Da disse ble betegnet som ”varslere” i henhold til BIs regler, omtales de her som ”varslerne”, selv om Granskingsutvalget for sin del ikke opererer med et slikt begrep. Varslerne har kommet med en rekke innlegg i saken, både under behandlingen på BI og til Granskingsutvalget. De to har i hovedsak anført:

Mye av plagieringen i avhandlingen stammer fra forskningsmonografier. Faglige artikler har i lang tid kunnes søkes opp som fulltekst gjennom digitaliserte databaser. Tilsvarende tilgang til forskningsmonografier (og forskningsantologier) er av nyere dato. Grunnen til at

varslerne raskt kunne oppdage kopiering fra bøker lå i etableringen av Google Books, som ble lansert i desember 2004.

BI hadde en referansestandard, fastsatt av BIs forskningsutvalg i 1999 og gjort kjent for studentene gjennom eksamensreglementet fra og med studieåret 1999/2000. Det skal gis mest mulig presise referanser, gjerne ved henvisning til sidetall. BI har behandlet flere saker der klipp-og-lim plagiering i studentarbeider er blitt ansett som fusk. Kravene til presisjon i kildebruk er strengere for en doktorgradsavhandling enn i studentarbeider på lavere nivå. I arbeidene til kolleger på BI har varslerne aldri sett noe som ligner på den "henvisningsskikk" som brukes i innklagedes doktoravhandling.

I avhandlingen er det flere steder der kilden er oppgitt umiddelbart før, umiddelbart etter eller som del av den mulig plagierte teksten ("kategori a"), men der manglende markering av teksten som sitat gjør at det kvalifiserer for betegnelsen plagiat. Andre steder i avhandlingen er kilden ikke oppgitt på stedet i avhandlingen der den mulig plagierte teksten forekommer, men kilden finnes i avhandlingens referanseliste ("kategori b"). Det er også eksempler på at kilden ikke er oppgitt hverken på stedet der den mulig plagierte teksten forekommer eller i avhandlingens referanseliste ("kategori c"). Stikkprøver indikerer at 40 % av eksemplene faller i kategori a, 60 % i kategori b og c, hvorav flest i b. En foreløpig optelling tyder på at mer enn halvparten av sidene i avhandlingen inneholder mer eller mindre omfattende plagiering.

Mange av de plagierte tekstene i avhandlingen er omskrevet på en måte som kan tyde på at forfatteren søker å skjule kopieringen. Dette ansees særlig alvorlig. Ofte begynner en kopiert tekst midt inne i et avsnitt. I flere tilfeller blandes små tekstutsnitt med egne formuleringer sammen med tekst hentet fra ulike forfattere. Også ved mindre tekstjusteringer forsøker forfatteren å gi inntrykk av at teksten er hennes/hans egen. Plagieringen synes ikke å være et enkeltstående hendelig arbeidsuhell. Det betydelige omfanget av plagiering i avhandlingen indikerer at klipp-og-lim plagiering er en valgt arbeidsmetode.

I behandlingen av saken har BI lagt til grunn uvanlige og urimelige normer for sin vurdering av plagiat. Plagiatbegrepet er fastlagt i veletablerte nasjonale og internasjonale normer. Ad hoc-utvalget tilfører slik sett ingen ny og avgjørende innsikt i hva som må regnes som plagiat, utvalget er helt på linje med disse normene. Den tyske Guttenberg-saken fra 2011 gir et eksempel på hvorledes en bør vurdere spørsmålet om forsett eller grov uaktsomhet i tilsvarende saker i Norge. I en fersk sak fra Klagenemnda på BI om fusk ved eksamen konstaterer nemnda at det i plagiatsaker er utenkelig at teksten har blitt identisk med en annens tekst uten forsett. Hvis teksten er noe bearbeidet sammenlignet med originalen, er

dette en skjerpene omstendighet, fordi det gir inntrykk av at kandidatene har forsøkt å kamuflere plagieringen.

Varslerne har også kritisert saksbehandlingen på BI. I et brev 30.10.2011 til Granskingsutvalget hevder varslerne at rektor under skjult identitet har deltatt i det saksforberedende arbeidet i BIs forskningsetiske utvalg. Varslerne opplyser at deres advokat Backer har fått et brev fra rektors advokat Due Lund, der det bekreftes at rektor er ”professor A” (jfr ovenfor i pkt 3.2). Rektors intervensjon i saksforberedelsen skaper usikkerhet om uavhengigheten til BIs forskningsetiske utvalg, ifølge varslerne.

4.4 Innklagedes anførsler

Den som er innklaget i denne saken, har uttalt seg muntlig og skriftlig om den ved en rekke anledninger. Innklagede har i hovedsak anført:

Doktoravhandlingen ble levert høsten 2004. Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (forskningsetikkloven) er av 30.6.2006 og den ble satt i kraft 1. juli 2007. Det vil være i strid med Grunnloven § 97, forbudet mot tilbakevirkende lover, å anvende loven på forskning fra før lovens ikrafttredelse. En ny lov kan ikke knytte sanksjoner til handlinger foretatt forut for loven, jfr Arne Fliflet Grunnloven med kommentarer (2005) blant annet s 398. Konstatning av vitenskapelig uredelighet må regnes som en form for sanksjon. Videre anføres at forskningsetikkloven bare gjelder for forskning som har funnet sted etter 1. juli 2007. En kan heller ikke anvende de forskningsetiske normene i NESH 2006 på forskning som fant sted tidligere. Forskerne bør ha klarhet i hvilken standard som gjelder.

Påstander om plagiat ble første gang fremsatt i 2010, kort tid før innklagede skulle tiltre stilling som instituttleder. En av de to varslerne (F) hadde selv søkt denne stillingen, men nådde ikke opp. De to varslerne har i lengre tid motarbeidet innklagede og har opptrådt utilbørlig og krenkende.

Når det gjelder de syv påstandene som ble behandlet av Forskningsetisk utvalg på BI (jfr pkt 3.2 ovenfor) anfører innklagede at flertallets vurdering av disse er korrekt. Det er ikke grunn til å legge vekt på mindretallets uttalelse.

For mange av utsagnene har innklagede anført de samme argumenter, disse refereres ikke flere ganger her. For utsagn nr 1 vises til at det i teksten er referert til Majone 1996, etter de to første setningene. Argumentet som fremsettes er av generell karakter, slik at selv om Majone her er brukt som referanse kan ikke han anses å ha opphavsrett til opplysningen. Det er helt vanlig innenfor dette fagområdet å referere til en kilde et sted i teksten og at denne kilden benyttes videre innen den samme tematikk. Siste del av teksten er allmennkunnskap innenfor

økonomifaget. For utsagn nr 2: Melody 1997 er referert til i avhandlingen på siden før der utsagnet er hentet fra. Argumentet er ikke intellektuelt "eid" av Melody eller noen annen forfatter, dette er allment tilgjengelig informasjon. For utsagn nr 3: Innklagede var i 1998 til 2002 del av et forskningsmiljø ved NN, Institutt I, som blant annet produserte Eliassen og Sjøvaag (1999) som refereres i denne påstanden. Store deler av den faktakunnskap som ble innhentet var et felleseie og ble brukt i bakgrunnsnotater som ikke er publisert. Når en tilhører et forskningsmiljø, er det ikke uvanlig at en person bruker tekst produsert av dette miljøet, uten å henvise til publikasjonen. For utsagn nr 4: Referansen til Natalicchi 2001 er tatt med i den påklagede teksten. Natalicchi har ikke opphavsrett til denne informasjonen. For utsagn nr 5 gjelder det samme som for nr 3, dette var felleseie. Det ble gitt en referanse til Bohlin et al 2000, dette viser at innklagede ikke har prøvd å presentere argumentene i teksten som sine egne. Det ble også henvist til Eliassen og Sjøvaag (1999) i avsnittet før den innmeldte teksten. For utsagn nr 6: Her ble det oppgitt flere referanser, og det ble vist til David Parker 1998 et annet sted på siden. Det går klart frem at stoffet er basert på sekundærkilder av høy kvalitet. For utsagn nr 7 ble det vist til at teksten som varslerne hadde klippet ut fra avhandlingen manglet note 122, som viste hvor informasjonen kan finnes.² For et annet tilfelle (nr 145 av de 168) anføres at dette er faktiske opplysninger fra et selskaps nettsider om selskapets historie, det er et spørsmål om dette er tekst som kan plagieres.

Sammenfatningsvis konstaterer innklagede at det i alle syv stedene i avhandlingen var tatt inn referanser, bortsett fra ved nr 2 der referansen sto på siden foran. Dette viser at hun/han ikke har prøvd å presentere disse tekstene som sine egne argumenter eller eget arbeid. Samtlige utsagn inneholder informasjon som er allment kjent innenfor dette fagområdet. Det er usikkert om gjengivelse av allmennkunnskap kan være plagiat. Etter at ad hoc-utvalgets uttalelse forelå, har innklagede anført at selv om det må skilles mellom opphavsrettslige regler og plagiat, underbygger lov om opphavsrett § 9 at det er en forskjell på å bruke allment tilgjengelig stoff fra offentlige myndigheter og fra vitenskapelige forfattere.

For de neste 168 tilfellene av mulig plagiat har innklagede i stor grad anført samme argumenter som vedrørende de syv første. Av nye elementer nevnes: I en del av påstandene er teksten tatt helt ut av sin sammenheng. Blant annet forekommer det flere steder at det like før henvises til at avhandlingen refererer fra andres tekst i det følgende (f eks ved nr 33, 37, 51 og 153). Enkelte av stedene det påstås plagiert fra, har innklagede aldri lest.

² Note 122 lyder: "For a further description of BT's history see: www.btplc.com/Thegroup/BTsHistory/index.htm." Dette er British Telecoms historiske arkiver.

Varslerne har fremstilt sine påstander som mer alvorlige enn det er grunnlag for. For de totalt 175 påstandene om plagiat er det for 70 % oppgitt kilde umiddelbart før, umiddelbart etter eller som en del av den mulig plagierte teksten (kategori a).

Av de 168 påstandene om plagiering, er 52 (30 %) fra kilder som innklagedes hovedveileder D hadde vært med på å skrive. Det gjelder også to av de syv første påstandene. Ikke på noe tidspunkt under skrivingen kommenterte hovedveilederen disse påståtte tilfellene av plagiat. D var veldig interessert i temaet, de hadde kontorer ved siden av hverandre og hadde hyppige samtaler. På møte med Granskingsutvalget den 17.10.2011 bekreftet D at han ikke opplevde seg plagiert. Hverken hovedveileder eller biveileder har på noe tidspunkt kommentert innklagedes bruk av andre forfatters arbeid eller offentlige dokumenter, dette gjelder også for arbeider som hovedveileder ikke hadde vært med på.

Innklagede hevder at hun/han ikke har brukt en ”klipp-og-lim” teknikk fra andres arbeider. ”Jeg har lest mye og det er muligens derfor jeg husker det så likt.” Hun/han kan ha hentet ting fra nettet, men dette gjelder svært få av de fremsatte påstandene. Ad oppfatningen om at det er tillatt å bruke tekst fra andres vitenskapelige arbeider, har innklagede forklart at: ”Det er sånn det er blitt gjort på BI. Utdragene er tatt ut av sammenheng selv om det er tekstlighet. Det var slik vi jobbet i dette miljøet på BI på det tidspunktet. Det jeg refererte til her, er tekst vi jobbet med i arbeidsgruppen jeg tilhørte ved instituttet på BI.”

Innklagede anfører også at det ikke ble gitt noen særskilt opplæring i forskningsetikk eller krav til god henvisningsskikk for det første kullet av doktorgradsstipendiater ved BI, som hun/han tilhørte. Slik opplæring er BIs ansvar, jfr NESH 1999 pkt 27, 30 og 33. Retningslinjene fra NESH 1999, kildebruk og plagiat var ikke noe tema på doktorgradsopplæringen. Stipendiatene skulle skrive ”papers” og fikk karakter på dem. Det var ingen formell opplæring, men stipendiatene jobbet med referanser og henvisninger, og lærte gjennom praksis. NESH-retningslinjene kan ha ligget på nettet, men det ble ikke oppfordret til bruk av dem, og innklagede ble kjent med disse først etter at doktorgraden var avlagt. Innklagede mener å ha brukt en etisk forsvarlig forskningsmetode, på basis av den kunnskapen hun/han hadde da avhandlingen ble skrevet og det hun/han så andre gjorde på BI og i sitt forskningsmiljø. Det finnes en håndfull eksempler på at mer konkrete referanser skulle vært oppgitt, men enkelte uteglemler kan forekomme i en avhandling med 254 sider tekst. Endelig viser innklagede til at det er en helt annen bevissthet rundt plagiering i dag enn i perioden hvor innklagede var doktorgradsstipendiat (1999-2004). Dette illustreres av forskjellene mellom NESH (1999) punkt 27 og NESH (2006) punkt 28.

Den forskningsetiske normen som skal anvendes i denne saken fremgår av NESH (1999) punkt 27, som beskriver plagiat som det ”å fremstille andres forskningsarbeid på måter som er egnet til å forlede andre til å tro at det er ens eget verk”. Dette har innklagede på ingen måte gjort. Vedrørende forskningsetikkloven vises til uttalelsen i proposisjonen til denne (s 62) om at: ”For at kravet om forsettlig opptreden skal være oppfylt, må det finnes bevist at forskeren har hatt som hensikt å bevisst villedde eller forlede.” Innklagede mener gjennomgangen hun/han har gitt av samtlige påstander viser at hun/han ikke har hatt slik hensikt.

4.5 Uttalelsen fra ”ad hoc-utvalget”

Granskingsutvalget oppnevnte den 24.1.2011 de tre professorene Trond Petersen (Berkeley), Ole-Andreas Rognstad (Oslo) og Göran Hermerén (Lund) til å gi en prinsipiell uttalelse om plagiatbegrepet. Fra mandatet hitsettes:

”De sakkyndige skal drøfte om henholdsvis flertallet og mindretallet i forskningsetisk utvalg ved Handelshøyskolen BI har anvendt korrekt norm i relasjon til uredelighetsbegrepet i sak om påstått plagiat. ... Oppdraget gjelder drøftelse av flertallets og mindretallets anvendelse av normen, og ikke den konkrete subsumsjonen. Spørsmålet om det aktuelle forskningsarbeidet rammes av uredelighetsdefinisjonen slik de sakkyndige definerer denne, faller derfor utenfor oppdraget.”

En énstemmig uttalelse forelå den 27.5.2011, den ligger som vedlegg 2 her (33 sider inklusive vedlegg). Ad hoc-utvalget fremholdt at det er vanskelig å diskutere plagiering rent abstrakt. Man kan gi generelle retningslinjer, men disse trenger betydelig tillempling for å kunne anvendes i hvert konkrete tilfelle. ”Tilfeller av tekstplagiering oppstår først og fremst i situasjoner hvor forfatter A gjengir deler av en annen persons tekst og hvor en akademisk skolert leser rimelig vil konkludere at den trykte tekst er skrevet av forfatter A og ikke av en annen person.” Som eksempel angir utvalget at hvis en forfatter gjengir deler (f eks 10 setninger) av en annen persons tekst uten å bruke anførselstegn eller innrykk av tekst, men oppgir kilden i tekst eller i en fotnote på samme side, så vil dette i de fleste tilfeller bli vurdert som plagiat. Senere heter det: ”Hovedpoenget er at plagiat er tilegnelse av andres stoff på en måte som gir leseren et uriktig bilde av skribentens egen innsats.”

Ad hoc-utvalget foretok en grenseoppgang mellom på den ene side forskningsetiske regler og på den annen side opphavsrettslige regler. En vesentlig forskjell ligger i at opphavsretten ikke beskytter ideer og faktaopplysninger, men bare verkets konkrete uttrykk. For at en tekst skal ha en slik beskyttelse, må den ha ”verkshøyde”, som er et sentralt begrep i opphavsretten. Dette innebærer at teksten som gjengis er original i seg selv. Forskningsetisk sett kan det

imidlertid være plagiat selv om det som gjengis er alminnelig kjent faktakunnskap. Videre er brudd på opphavsretten et inngrep i private rettigheter, mens brudd på forskningsetiske normer ligger på et annet plan.

Hvis en forsker bruker egne tidligere arbeider uten å henvise til dem, kan dette bli ansett som "selvplagiat". Dette er uproblematisk opphavsrettslig sett, hvis forfatteren har enerett til det tidligere skriftet, men *kan* forskningsetisk sett innebære et alvorlig brudd på god vitenskapelig praksis.

Det gis en rekke kritiske merknader til flertallets bruk av begrepet "akseptabel henvisningsskikk" og til dets bruk av uttrykket "koblingspunkt" mellom egen tekst og kildereferansen.

Samlet sett gir ad hoc-utvalgets uttalelse et klart inntrykk av at flertallet i Forskningsetisk utvalg på BI ikke har anvendt korrekt norm i relasjon til uredelighetsbegrepet, mens mindretallet (tross enkelte kritiske merknader) har gjort dette.

4.6 Uttalelsen fra de to oppnevnte sakkyndige

Som nevnt, ble det på møte i Granskingsutvalget den 12.9.2011 besluttet å oppnevne eksterne sakkyndige til å foreta en konkret vurdering av innklagedes doktoravhandling. To av personene fra "ad hoc-utvalget", Trond Petersen og Ole-Andreas Rognstad, ble oppnevnt den 4.10.2011. Oppdraget ble begrenset til 175 nærmere angitte steder i avhandlingen: de opprinnelige syv stedene pluss de 168 påstandene som kom med "tredje varsel". Grunnen til dette utvalget var at BIs bibliotek hadde fremskaffet dokumentasjon vedrørende disse 175 påstandene. For de 51 påstandene ("annet varsel") forelå det ikke annen dokumentasjon enn fra varslerne selv og for de fire tilfellene som mindretallet på BI hadde undersøkt, en granskning av alle disse 51 ville derfor forsinke saken. Utvalget mente også at gjennomgang av 175 påstander om plagiat ville være tilstrekkelig til å kunne konkludere med om det forelå alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis eller ikke.

Fra mandatet til de sakkyndige hitsettes:

"De sakkyndige får i oppdrag å granske innklagedes doktoravhandling fra 2004 for å ta stilling til om det her foreligger brudd på god vitenskapelig praksis. Hvis så er tilfellet, bes om en vurdering av omfang og alvorlighetsgrad.

...

Avhandlingens innhold skal vurderes i forhold til de normer for god vitenskapelig praksis som gjaldt i perioden 1999 til 2004, da forskningen fant sted og ble publisert. Av særlig interesse her

er retningslinjene fra NESH fra 1999 (Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999). Den nye NESH-retningslinjene fra 2006 har således bare betydning i den grad de uttrykker normer som allerede gjaldt i 1999-2004.

Hvis det vurderes å foreligge alvorlige brudd (ett eller flere), kan de sakkyndige også, i den grad materialet gir grunnlag for det, uttale seg om grad av skyld, jfr forskningsetikklovens § 5 annet ledd ("som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt")."

En énstemmig uttalelse fra Petersen og Rognstad forelå den 22.12.2011, den ligger som vedlegg 3 her (44 sider inklusive vedlegg). De sakkyndige fremholdt at det ikke er grunnlag for å trekke et skarpt skille mellom plagiatnormene i NESH (1999) og NESH (2006), og at de grunnleggende redelighetsnormene er uendrede fra tidsrommet doktoravhandlingen ble skrevet til i dag. Men særlig det forhold at NESH (2006) er mer utfyllende enn NESH (1999), kan ha betydning for den subjektive siden av uredelighetsvurderingen i saken.

De sakkyndige påpekte at de forskningsetiske normene ikke kan tolkes som om de var lovtekster. Pkt 27 i NESH (1999) gir uttrykk for det essensielle i en forskningsetisk plagiatdefinisjon: At man pretenderer å ha gjort et arbeid som i realiteten er utført av andre. Det er et helt grunnleggende og universalistisk prinsipp at man i et vitenskapelig arbeid skal redegjøre for hvor man henter stoff fra, og at det gjelder alle sider ved arbeidet, også selve teksten (ikke bare ideer). Ved formidling av såkalt "allmennkunnskap" kan det hevdes at man verken skal eller kan henviser til alle forfattere som har skrevet om temaet. Men dersom man også ved denne type formidling benytter én eller flere forfatters *tekst*, skal det likevel redegjøres for dette. Man skal spille med åpne kort. Hvis ikke pretenderer man å yte en arbeidsinnsats man ikke har utført selv. Det er derfor ikke avgjørende hvor eller fra hvem stoffet hentes. For spørsmålet om hva som følger av god vitenskapelig praksis, kan det ikke legges avgjørende vekt på at NESH (1999) pkt 27 bare omtaler "andres forskningsarbeider". Dette gjelder også for gjengivelse fra offentlige dokumenter. Åndsverkloven § 9 kan på ingen måte underbygge en forskjell mellom offentlige dokumenter og vitenskapelige arbeider ved plagiatvurderingen, denne bestemmelsen har et helt annet formål.

De forskningsetiske normene skiller ikke mellom objektiv gjerningsbeskrivelse og krav om subjektiv skyld på den måten som er vanlig i jussen. Begreper som forfalskning, fabrikkering og plagiering betegner i forskningsetisk forstand handlinger som betraktes som svært klanderverdige. Forskningsetikkloven § 5 annet ledd henter, og henviser utvilsomt til, begrepene fra forskningsetikken (fabrikkering, forfalskning og plagiering) og oppstiller i

tillegg skyldkvalifikasjoner (som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt). Denne normkollisjonen kan løses ved at man forbeholder plagiatbegrepet for tilfeller der skribenten *bevisst* har tatt materiale fra andre. Plagiat i denne forstand er ikke ensbetydende med uredelighet, for at plagiatet kan betegnes som uredelig må de subjektive sidene av uredelighetsdefinisjonen være oppfylt.

Et naturlig utgangspunkt ved spørsmålet om det foreligger uredelighet i forskningen er om forskeren har hatt til hensikt å villede eller forlede. Når loven ikke nøyer seg med å oppstille et forsettkrav, men også inkluderer grovt uaktsomme handlinger, *kan* det fange opp tilfeller av alvorlige brudd på forskningsetiske normer der det kan være vanskelig å føre bevis for villedningshensikt. Man bør vise tilbakeholdenhet med å konstatere uredelighet i tilfeller der det anses som sannsynlig at forskeren ikke har hatt bedragerske hensikter.

De aktuelle tilfellene grupperes i tre kategorier (hvor avskrift sikter både til tilfeller der det er full tekstidentitet og der det finnes noe tekstmessig avvik):

Type 1 avskrift: Avskrift fra andre forfattere.

Type 2 avskrift: Avskrift fra offentlige dokumenter.

Type 3 avskrift: Avskrift fra tekster forfattet av samarbeidspartnere, og hvor innklagede på et tidligere tidspunkt har deltatt i prosjektet som førte til teksten det er skrevet av fra.

De sakkyndige anslo at det foreligger type 1 avskrift i 7,5 % av teksten, type 2 i 2,1 % og type 3 i 4,8 %. Til sammen er det avskrift i 14,4 % av avhandlingens totale tekst på 255 sider.

Anslaget er upresist, det kan ha sneket seg inn noen feil, men det angir i grove trekk omfanget av avskrift. Summen av avskriften utgjør 1.577 linjer eller 36,7 sider i avhandlingen. Det nærmere grunnlaget for beregningene fremgår av vedlegget s 36-44. I avskriften av type 1 består 20 linjer av selvplagiering, det vil si avskrift av tekst skrevet av innklagede selv.

For type 1 finnes det i den løpende teksten stort sett minst én henvisning til forelegget enten *i* de avsnittene som dekkes av påstandene eller foran/etter disse avsnittene. Men henvisninger gir i seg selv ikke uttrykk for at *selve teksten* er hentet fra en annen forfatter. For noen av tekststedene kan det diskuteres om de isolert sett etterlater et inntrykk av å være skrevet selv eller om henvisningene i teksten motvirker et slikt inntrykk, selv om det ikke er markert for sitat. I andre tilfelle fremstår det som nokså åpenbart at den alminnelige leser ikke vil tenke annet enn at teksten er forfattet av forfatteren selv. Det gjelder f.eks. det første av de syv først innklagede utsagnene (fra Majone). Samlet sett for type 1 gjelder at innklagede ved sin bruk av andres tekst etterlater et inntrykk av å ha skrevet den selv uten at det er tilfellet. Det er ikke

tvil om at bruken av andres tekst er bevisst. Dette kan betegnes som "plagiat i objektiv forstand".

Det samme gjelder det totale inntrykket av type 2-tilfellene. Et eklatant tilfelle er utsagn nr 7 i de først fremsatte påstandene, der det er angitt i en fotnote inne i teksten at en nærmere beskrivelse av det som gjengis finnes på et nærmere angitt nettsted [se ovenfor i pkt 4.4 om note 122: British Telecom]. Fotnoten i avhandlingen gir ikke på noen måte uttrykk for eller inntrykk av at hele teksten på 39 linjer er identisk med tekst som finnes på dette nettstedet.

For type 3-tilfellene kan det for noen tilfelle være tale om selvplagiering, men innklagedes innsats i foreleggene er ukjent. En doktoravhandling pretenderer å være et nytt og selvstendig arbeid. Det bør derfor redegjøres for tekst i avhandlingen som er hentet fra tidligere utgitte arbeider, selv om det er ens eget arbeid. De sakkyndige finner det åpenbart at det også her foreligger brudd på god vitenskapelig praksis, men uttaler seg ikke om alvorligheten. Bruken av foreleggene har vært bevisst. Et eksempel er utsagn nr 3 av de syv første (Eliassen og Sjøvaag).

De sakkyndige er kommet til at innklagedes forklaring om at hun/han ikke har hatt til hensikt å villede eller forlede, fremstår som troverdig. For type 1 kan bruken av henvisninger være en indikasjon på at forfatteren selv har ment at det er legitimt å sitere uten sitatmarkering, så lenge det gis henvisninger i teksten. Måten innklagede har brukt henvisninger på, samsvarer meget godt med hennes/hans forklaringer i ettertid. Dette indikerer at det her er tale om mangel på bevissthet rundt hvordan andres tekst bør benyttes, snarere enn bevisst underspilling av kildematerialet. For type 2 tyder innklagedes forklaringer på at hun/han mener at tekst fra offentlige dokumenter fritt kan benyttes. For type 3 har innklagede stort sett ikke henvist i selve teksten til disse arbeidene, men de er oppgitt i referanselisten. Man kan stille spørsmål ved hvorfor innklagede ikke her benytter samme henvisningsteknikk som i type 1-avskrift. Den plausible forklaringen, som innklagede selv også gir, er at hun/han mener det ikke er nødvendig å henwise i tekst så lenge hun/han selv har vært med på arbeidet. Sakens omstendigheter også her tilsier at innklagede ikke har *ment* å skape et feilaktig inntrykk av tekstens opprinnelse. At både hovedveileder og biveileder var samarbeidspartnere i de tekstene det var skrevet av, understøtter dette. Hovedveileder og biveileder må ha gått god for at den avskrivningen som skjedde var helt i orden. Det synes å ha foreligget som en klar norm i denne forskergruppen på det tidspunkt avhandlingen ble utformet at man kunne bruke deler av tekst fra andre medlemmer i forskergruppen, og da særlig i de tilfeller hvor en selv hadde vært medforfatter på tidligere versjoner eller utkast til den endelige tekst.

Innklagedes kildebruk har i stor utstrekning vært konsekvent, selv om den klart er mangelfull. Mønsteret underbygger at innklagede også på det tidspunktet avhandlingen ble skrevet var av den oppfatning at henvisninger gjør opp for bruk av andres tekst, mens det ikke er nødvendig å redegjøre for bruk av tekst der man selv har bidratt. Oppfatningen har ikke vært i samsvar med normene for god vitenskapelig praksis, men mønsteret underbygger at innklagede ikke har hatt til hensikt å føre leserne bak lyset. Inntrykket forsterkes av en gjennomgåelse av ca 50 sider av tekst i avhandlingen. Henvisningspraksisen på de sidene hvor det foreligger avskrift skiller seg lite fra praksis der det ikke foreligger avskrift. Dette underbygger inntrykket av en konsistent, om enn mangelfull henvisningspraksis.

De sakkyndiges konklusjon er at innklagedes kildebruk på flere punkter klart er kritikkverdig. Andres tekst er brukt på måter som objektivt sett kan betegnes som plagiat. Men de sakkyndige legger til grunn at kildebruken skyldes manglende bevissthet om normene for god vitenskapelig praksis og ikke en intensjon om å føre leserne bak lyset. Innklagde handlet i overensstemmelse med den opplæringen hun/han hadde fått og egen oppfatning av hva som var vanlig henvisningspraksis innenfor fagområdet.

De sakkyndige mener at sakens omstendigheter klart peker i retning av at innklagede ikke har hatt som hensikt å føre leserne bak lyset. I en slik situasjon mener de at det ikke bør konstateres uredelighet og plagiat i subjektiv forstand. De sakkyndige går derfor ikke videre og vurderer hvorvidt innklagede kan hevdes å ha utvist grov uaktsomhet.

5 Granskingsutvalgets vurderinger

5.1 Spørsmålet om tilbakevirkning

5.1.1 Forholdet til Grunnloven § 97

Granskingsutvalget har, i den tiden det har hatt denne saken til behandling, forutsatt at utvalget har kompetanse til å behandle den, selv om saken gjelder forskning utført før ikrafttreddelsen av forskningsetikkloven i 2007. Kompetansespørsmålet er uavhengig av om utvalget konkluderer med uredelighet eller ikke. Når utvalget gransker en sak, må muligheten være til stede for at utvalget *kan* konkludere med at en forsker har opptrådt uredelig. Utvalget har ikke tidligere uttalt seg skriftlig om dette spørsmålet.

Arbeidet med innklagedes doktoravhandling ble utført fra 1999-2004, den ble innlevert til bedømmelse i oktober 2004. Innklagede har anført at det ville være i strid med Grunnlovens forbud mot tilbakevirkning å anvende forskningsetikkloven på forskning som fant sted forut for denne lovens ikrafttredelse (heretter kalt "eldre forskning"). De sakkyndige har ikke

vurdert dette spørsmålet, men har vist til at deres mandat forutsetter at Granskingsutvalget har kompetanse til å behandle saken.

Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (forskningsetikkloven) er av 30. juni 2006. Den ble satt i kraft fra 1. juli 2007. Det er på det rene at den avhandlingen som denne saken gjelder, var ferdigstilt nærmere tre år før lovens ikrafttredelse. Forholdet til forskning som er foretatt forut for lovens ikrafttredelse er ikke behandlet hverken i lovens ordlyd eller dens forarbeider, jfr nærmere nedenfor i pkt 5.1.2 om dette. Forholdet til Grunnloven er heller ikke berørt.

Grunnloven § 97 lyder: "Ingen Lov maa gives tilbagevirkende Kraft." Bestemmelsen har størst praktisk betydning for straffelover, men det er på det rene at den gjelder alle lover. Derimot er det ikke klart hva slags tilbakevirkning som rammes og hva som er tillatt, om dette foreligger det omfattende juridisk litteratur og rettspraksis. Som utgangspunkt kan en nyere lov ikke anvendes på eldre faktiske forhold fordi dette er i strid med hensynet til forutberegnelighet, jfr Eivind Smith Konstitusjonelt demokrati 2009 s 439-440. En ny lov kan ikke knytte nye sanksjoner til tidligere handlinger, for eksempel i form av straff eller nye skatter. Én formulering av hva slags tilbakevirkning som rammes, som innklagede har påberopt, er denne fra Arne Fliflet Grunnloven med kommentarer (2005) s 406: "En regel "virker tilbake" når det knyttes rettsfølger til handlinger eller begivenheter som ligger forut for loven."

Forskningsetikkloven § 5 første ledd første og annet punktum lyder:

"Det skal være et nasjonalt utvalg for gransking av redelighet i forskning. Utvalget skal uttale seg om forskning i Norge har vært vitenskapelig uredelig."

Granskingsutvalgets mandat er altså å "uttale seg om" hvorvidt forskning har vært vitenskapelig uredelig. Å uttale seg er det eneste Granskingsutvalget kan gjøre. Utvalget kan ikke vedta noen sanksjoner mot forskere som finnes å ha opptrådt uredelig. Det heter om dette i proposisjonen til forskningsetikkloven, Ot.prp. nr. 58 (2005-2006) s 62:

"Det er ikke knyttet sanksjoner til uttalelsene fra utvalget. Arbeidsgiver eller oppdragsgiver må selv vurdere eventuelle sanksjoner på bakgrunn av utvalgets uttalelse."

En uttalelse om uredelighet kan utvilsomt få store faktiske konsekvenser for en forsker. Høringsinstanser pekte på at en slik uttalelse kan være ødeleggende for forskerens karrieremuligheter. En uttalelse kan av forskningsmiljøet bli oppfattet som en "dom", selv om

den ikke følges opp med sanksjoner. Proposisjonen trekker frem dette i drøftelsen av klageadgang (som ble vedtatt) og om Granskingsutvalgets uttalelser skal anses som enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand. Forvaltningsloven § 2 første ledd b definerer enkeltvedtak som "et vedtak som gjelder rettigheter eller plikter til en eller flere bestemte personer". Departementet forutsatte i høringsnotatet at Granskingsutvalget ikke skulle fatte enkeltvedtak (prp s 56). Dette drøftes nærmere i proposisjonen s 56-57, uten at departementet tar bestemt stilling til hvorvidt uttalelsene *er* enkeltvedtak eller ikke. Det sentrale synes å være at det er ønskelig å ha de rettssikkerhetsgarantier som enkeltvedtaksformen gir. I merknaden til § 5 heter det derfor at utvalget uttalelser "regnes som enkeltvedtak" (prp s 62). I forskriften av 8.6.2007 til forskningsetikkloven, som inneholder nærmere regler om saksbehandlingen, ble det ikke inntatt noe om dette.

Granskingsutvalget antar etter dette at utvalgets uttalelser strengt tatt ikke er enkeltvedtak fordi de ikke gjelder forskernes rettigheter eller plikter, men at uttalelsene allikevel skal følge forvaltningslovens saksbehandlingsregler for enkeltvedtak. Denne mer formelle betraktningen trekker i retning av at Granskingsutvalgets uttalelser ikke rammes av tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97, fordi de ikke påfører forskeren nye belastende rettsfølger. En uttalelse om uredelighet vil ikke medføre noen plikter for forskeren eller frata noen rettigheter.

Avgjørende for Granskingsutvalget er allikevel en reell betraktning: Lenge forut for forskningsetikkloven fantes det, nasjonalt og internasjonalt, etablerte normer for hva som var alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis, for eksempel i form av plagiat. Forskningsetikklovens definisjon av vitenskapelig uredelighet innebar slik sett intet nytt, den lovfestet det som allerede gjaldt som norm i forskersamfunnet. Det nye besto i at Granskingsutvalget ble opprettet og at loven ga en relativt snever definisjon av uredelighet, begrenset til de alvorligste tilfellene. Også tidligere kunne uredelige forskere risikere å få sin forskning "stemplet" av et forskningsetisk organ eller av et universitet eller forskningsinstitusjon som arbeidsgiver. Innenfor statsvitenskap, som den aktuelle avhandlingen angår, hadde vi også i 2004 Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), som kunne ha uttalt seg om avhandlingen. NESH behandlet av og til klager over brudd på forskningsetiske regler i enkeltsaker. Dessuten kunne det vært oppnevnt en ad hoc-granskingskomité. Den som forsket i perioden 1999-2004, kunne ikke ha noen berettiget forventning om at ingen skulle komme med en forskningsetisk fordømmelse av forskningen. Da det hovedsakelig bare er et nytt organ som er opprettet, Granskingsutvalget, kan forskningsetikklovens bestemmelser om dette sammenlignes med nye lover om saksbehandling (prosesslover), der det er alminnelig enighet om at Grunnlovens

forbud mot tilbakevirkning ikke gjelder, se f eks Smith op cit s 442.

Selv om det kan være noe tvil om dette spørsmålet, er Granskingsutvalget kommet til at det ikke er i strid med Grunnloven § 97 å uttale seg om forskning som ble utført i tiden før forskningsetikkloven trådte i kraft. Det følger av lovens § 5 annet ledd at det må foreligge "alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis", hvilket må forstås som vitenskapelig praksis på den tiden forskningen foregikk. Det foreligger derfor ingen tilbakevirkning med hensyn til den normen forskningen vurderes ut fra. Utvalgets uttalelser innebærer ikke nye sanksjoner ut over de som en uredelig forsker også tidligere kunne risikere.

5.1.2 Spørsmålet om forskningsetikkloven får anvendelse på eldre forskning

Selv om det er en sammenheng, er dette spørsmålet prinsipielt et annet enn forholdet til Grunnloven § 97. Selv om Grunnloven tillater tilbakevirkning, kan det tenkes at forskningsetikkloven selv må tolkes slik at den ikke får anvendelse på forskning forut for lovens ikrafttredelse.

Forholdet til eldre forskning er ikke nevnt i forskningsetikklovens tekst og det kan heller ikke trekkes slutninger om dette fra de ord og uttrykk loven bruker, f eks presensformen "forskningen drives" i lovens § 5 første ledd. Det samme gjelder forskriften til loven. Spørsmålet er ikke drøftet i lovens proposisjon eller andre forarbeider. Derimot har Kunnskapsdepartementet uttalt seg om det i Veileder for Granskingsutvalgets arbeid, utgitt 27. juni 2007. Pkt 4.3 i denne lyder:

"4.3 Avvisning av sak

Utvalget avgjør selv om en mottatt sak skal realitetsbehandles eller avvises. Avvisning regnes som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Et avvisningsvedtak må begrunnes og kan påklages.

Selv om det forhold som påtales har funnet sted før lovens ikrafttreden, er det ikke noe til hinder for at utvalget tar en slik sak opp til behandling. Det er ingen foreldelsesfrist, men utvalget bør være varsom med å ta opp til behandling saker som er så gamle at det kan oppstå problemer med å få klarlagt de faktiske forhold på grunn av den tid som er gått."

Departementet har således forutsatt at forskningsetikkloven, som Granskingsutvalget henter sin kompetanse fra, får anvendelse også på forskning som "har funnet sted før lovens ikrafttreden". Uttalelsen ble avgitt like før loven trådte i kraft.

Oppfatningen til det departement som har forberedt loven er et tungtveiende argument, men ikke avgjørende. Granskingsutvalget finner imidlertid at de reelle grunner som er anført

ovenfor i pkt 5.1.1 tilsier at det ikke er alvorlige betenkeligheter ved å anvende loven på enkelte tilfeller av eldre forskning, når det synes å foreligge et behov for nærmere vurdering av denne forskningen. Utvalget vil derfor tolke loven slik at den åpner for vurdering også av forskning forut for lovens ikrafttredelse.

5.2 Vurdering av behandlingen på BI

Ifølge Kunnskapsdepartementets Veileder for Granskingsutvalgets arbeid pkt 4.8 tredje ledd kan utvalget uttale seg om mulige systemfeil dersom granskingen gir grunnlag for det. I denne saken vil Granskingsutvalget peke på følgende:

1. Veileders rolle

Siden hovedveileder selv var omfattende plagiert i avhandlingen, burde han ha påpekt dette i løpet av veiledningen.

Som det fremgår ovenfor i pkt 2, var innklagedes biveileder professor C leder av bedømmelseskomiteen for avhandlingen. Dette er i strid med BIs dagjeldende doktorgradsreglement, som er fra 1999. Det heter her i § 8: ”Oppnevnt veileder kan ikke være medlem av bedømmelseskomiteen [...]” I norsk sammenheng må det anses uheldig at bedømmelseskomiteen ikke er helt uavhengig av avhandlingens veiledere, som ofte kan fungere som ”talspersoner” for stipendiaten.

2. Forutsetning for lokal behandling

Ved opprettelsen av Granskingsutvalget var det en forutsetning fra lovgivers side at hovedansvaret for redelighet i forskning fortsatt skulle ligge hos forskningsinstitusjonene, både når det gjelder forebygging av uredelighet og behandling av mistanker om uredelighet. Granskingsutvalget skal være et supplement til lokalt behandlingsapparat. Granskingsutvalget har derfor hatt som hovedregel at påstander om uredelig som forelegges utvalget i utgangspunktet søkes gransket ved den institusjonen som den innklagede tilhører. Forutsetningen for dette er fra utvalgets side at institusjonen gjennomfører granskingen på en god måte. Granskingsutvalget vil i det videre peke på en del forhold ved BIs gransking som utvalget finner uheldig:

3. Begrunnelser for begrensning av granskingen

Flertallet i BIs forskningsetiske utvalg begrenset seg til å behandle de syv tilfellene av påstått uredelighet som varslerne først sendte inn, men valgte å ikke vurdere de andre påstandene som varslerne senere kom med. Granskingsutvalget finner i likhet med ad hoc-utvalget at deler av begrunnelsen for ikke å granske hele doktoravhandlingen, ikke er holdbar. Man kan

ikke ut fra undersøkelse av syv tilfeller trekke noen slutning om at det for øvrig ikke foreligger plagiat i en avhandling, ei heller fra det faktum at avhandlingen ble godkjent.

4. Feilaktig plagiatornorm

Flertallet i BIs forskningsetiske utvalg anvendte en norm for hva som er plagiat i forskningsetisk sammenheng som klart avviker fra alminnelig nasjonal og internasjonal oppfatning. Granskingsutvalget viser til ad hoc-utvalgets uttalelse om dette, som Granskingsutvalget stiller seg bak og vil legge til grunn også i fremtidige granskinger av plagiatsaker.

Et forskningsetisk utvalg ved en institusjon har en viktig normgivende funksjon. Det syn flertallet i BIs forskningsetiske utvalg har gitt uttrykk for når det gjelder grensene for hva som er plagiat, vil i verste fall kunne føre til at forskere og studenter ved BI vil bruke henvisnings- og siteringsformer som forskersamfunnet i stort anser som dårlig vitenskapelig praksis.

Argumentet om at den som kontrollerer en henvisning, straks kan se at hele avsnittet bygger på en annen forfatter, og at det dermed ikke foreligger plagiat (sisert ovenfor i pkt 3.2), er klart uholdbart.

Rektor konkluderer i hovedsak på samme måte som flertallet i Forskningsetisk utvalg. Dermed har også rektor anvendt en feilaktig plagiatorforståelse.

5. Bruk av anonym referanseperson

BIs forskningsetiske utvalg valgte å innhente informasjon og synspunkter gjennom en anonym person, ”professor A”. Granskingsutvalget finner det uakseptabelt at anonyme personer benyttes i gransking av uredelighetssaker. Ifølge varslernes opplysninger (ovenfor i pkt 4.3) var rektor Colbjørnsen ”professor A”. Granskingsutvalget har to ganger spurt rektor Colbjørnsen på BI om det er korrekt at det er han som er ”professor A”, rektor har svart at dette er irrelevant for saken. Dersom det er riktig at rektor tok aktivt del i det forskningsetiske utvalgets saksbehandling, mener Granskingsutvalget at BIs utvalg ikke fremstår med den uavhengighet som et slikt utvalg ved en akademisk institusjon bør ha. Poenget med å søke råd hos et sakkyndig organ må jo nettopp være at dette stiller seg helt fritt i forhold til sin oppdragsgiver (som i denne saken var rektor).

5.3 Generelt om uredelighetsvurderingen

Granskingsutvalget skal uttale seg om hvorvidt det i den aktuelle doktoravhandlingen er tilfelle av vitenskapelig uredelighet, jfr ovenfor i pkt 2 om forskningsetikkloven § 5. To vilkår må være oppfylt for at Granskingsutvalget kan konstatere at forskere har utvist vitenskapelig

uredelighet: For det første må det foreligge alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis. Det innebærer at det må finnes handlingsnormer som forskeren burde fulgt, men som er brutt. Dette er ikke-juridiske, forskningsetiske normer. Normer for god vitenskapelig praksis følger i første rekke av etablert praksis og sedvane i forskersamfunnet, samt skrevne eller uskrevne retningslinjer (se f eks ved og i note 2 hos de sakkyndige). Plagiering er i loven omfattet av definisjonen av ”alvorlige brudd”. Hvis det konstateres plagiat, er det altså i seg selv nok til å oppfylle vilkåret om alvorlig brudd.

For at det kan konstateres vitenskapelig uredelighet i lovens forstand, må også det andre vilkåret være oppfylt: Det kreves subjektiv skyld. Et alvorlig brudd på god vitenskapelig praksis må være begått ”forsettlig eller grovt uaktsomt”. Om det nærmere innholdet i skyldkravet, se nedenfor i pkt 5.5

Vilkåret om ”alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis” kan kort og unøyaktig kalles for uredelighetsvurderingens objektive side, mens skyldkravet er dens subjektive side. Denne inndelingen, som er hentet fra strafferettslig tenkning, er ikke helt treffende, fordi vurderingen av plagiat, så vel som av de andre eksemplene i loven på alvorlige brudd, har innslag av subjektive momenter. Granskingsutvalget vil allikevel benytte denne inndelingen og vurderer i pkt 5.4 om det objektivt sett foreligger plagiat i den innklagede doktoravhandlingen, mens spørsmålet om subjektiv skyld vurderes i pkt 5.5.

Forskriften av 8.6.2007 til forskningsetikkloven bestemmer i § 10 fjerde ledd annet punktum: ”Det kreves klar sannsynlighetsovervekt for å legge til grunn at innklagede har opptrådt uredelig.” Kravet om *klar* sannsynlighetsovervekt står i motsetning til det alminnelige bevisskravet i sivile saker, hvoretter en svært liten sannsynlighetsovervekt er tilstrekkelig (”overvektsprinsippet”). Forskriftens krav innebærer at dersom en finner at en innklaget forsker *mest* sannsynlig har opptrådt på en slik måte at det må kalles uredelig, eller at dette er *noe* mer sannsynlig enn det motsatte, kan utvalget ikke konstatere uredelighet. Høyesterett har i en annen sammenheng (Rt 1990 s 688) brukt uttrykket at det må kreves ”solid bevis” for å legge et belastende faktum til grunn. Dette må gjelde både i vurderingen av fakta som har betydning for den objektive og for den subjektive siden av uredelighetsvurderingen. Det må altså foreligge solid bevisovervekt for de fakta som skal karakteriseres som plagiering, og solid bevisovervekt for de fakta som skal kunne karakteriseres som forsettlig eller grovt uaktsom handlemåte.

5.4 Plagiatvurderingen

Normer for god vitenskapelig praksis fremgår blant annet av Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, vedtatt av NESH den 15. februar 1999 (i denne uttalelsen omtalt som NESH 1999). I pkt 27 Respekt for andres arbeid heter det blant annet:

”Forskere som bruker eller siterer fra andres ideer, publikasjoner eller forskningsmateriale, skal oppgi sine kilder.

Plagiat og tyveri av materiale, ideer og forskningsresultater er uakseptabelt. Å plagiere består i å fremstille andres forskningsarbeid på måter som er egnet til å forlede andre til å tro at det er ens eget verk (note 16).³ [...]

Forskning bygger i stor grad på andres materiale, data, forskningsresultater, men normer for kildeangivelse og sitatpraksis varierer fagene imellom. Disiplinene og de forskningsutførende enheter har ansvaret for å etablere og formidle regler for «god henvisningsskikk», skape forståelse for slike normer, og kontrollere at de følges. [...]

Definisjonen av plagiat er i NESH 1999 knyttet til at man fremstiller andres forskningsarbeid på måter som er egnet til å forlede andre til å tro at det er ens eget verk. Noe subjektivt krav om villedningshensikt kan man ikke utlede av denne formuleringen. Ordlyden i NESH i 1999 må imidlertid, som de sakkyndige påpeker (s 5-9), suppleres med de grunnleggende redelighetsnormene for vitenskapelig virksomhet. Ifølge disse må det, for at en handling skal kalles uredelig, foreligge en form for bevisst intensjon om å lure eller bedra, jfr de sakkyndiges uttalelse s 12 med henvisning til skriftet God skikk. Men forarbeidene til forskningsetikkloven kan ikke tolkes som at det stilles opp noe absolutt krav om villedningshensikt for at det skal foreligge plagiat ”i objektiv forstand”. Granskingsutvalget er enig i dette.

Basert på den informasjon som foreligger for Granskingsutvalget, mener utvalget at det er klarlagt to hovedtyper av brudd på god vitenskapelig praksis i den innklagedes doktoravhandling:

For det første dreier det seg om henvisninger som ikke inneholder nok informasjon til at leseren lett kan finne tilbake til originalen det refereres fra, typisk manglende angivelse av sidetall. En del henvisninger er plassert slik i teksten at det ikke entydig er klart hvilke argumenter eller tekstavsnitt som referansen gjelder. Granskingsutvalget vurderer den dårlige henvisningsskikken som innklagede systematisk har benyttet som *mindre alvorlige* brudd på

³ Note 16 lyder: ”Se også lov om opphavsrett til åndsverk m.v. § 13 om sitater.” Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven) er av 12.5.1961. Denne paragrafen i loven hadde i 1999 bestemmelser om kopiering av andres verk til bruk i undervisning (den ble endret i 2005).

god vitenskapelig praksis. Dette er derfor forhold som det ligger utenfor Granskingsutvalgets mandat å uttale seg om (jfr pkt 5.3 ovenfor om alvorlige brudd).

Den *andre* hovedtypen av brudd på god vitenskapelig praksis gjelder manglende markering av at selve teksten er hentet fra andre kilder. Som de sakkyndige påpeker (s 18), reiser bruken av andres tekst andre spørsmål enn bruk av selve innholdet.

Som ett eksempel kan tas utsagn nr 1 fra de syv første i varslernes henvendelse til BI. Som vedlegg 1 her følger et utsnitt av teksten i doktoravhandlingen s 21 og et utdrag av originalteksten, som er fra boken "Regulating Europe" av Giandomenico Majone (1996) på s 28. Her er det 14 linjer i avhandlingen som må være hentet fra Majone, selv om enkelte formuleringer er endret ved at det brukes forskjellige ord og i et par tilfelle forskjellig skrivemåte (neoclassical er blitt til neo-classical). I slutten av den andre setningen er det satt inn en referanse i parentes, til "Majone 1996". Denne referansen gjør at setningen den står i vanskelig kan kalles plagiat, selv om henvisningen burde hatt sidetall og det burde vært markert for sitat. Med velvilje kan en si det samme om setningen foran. Men en slik henvisning kan ikke sies å dekke alle setningene som kommer etter nummer to. Disse er ikke markert på noen måte (med anførselstegn, kursiv eller lignende) og leseren kan dermed ikke vite at teksten i betydelig grad er avskrift fra en annen. For leserne fremstår disse som innklagedes egen tekst. Innklagede har altså her gjengitt tekst fra en annen forfatter på en slik måte at det er egnet til å føre leserne bak lyset. Det kan ikke være tvilsomt at selve avskrivningen av Majone er gjort med forsett. Her foreligger det plagiat "i objektiv forstand", idet dette må anses som et *alvorlig* brudd på god vitenskapelig praksis.

Granskingsutvalget har sett nærmere på bruken av figurer og tabeller i avhandlingen. Det finnes en del slike som er hentet fra andres publikasjoner, med direkte henvisning til opphav, f eks s 131. Men for tre figurer er dette ikke tilfelle: figur 5.4 på s 122, figur 6.1 på s 148 og figur 7.4 på s 214. Disse tilfellene har ikke vært forelagt de sakkyndige, men innklagede har fått uttale seg om dem. Uttalelsen gir etter Granskingsutvalgets mening ikke noen tilfredsstillende forklaring på bruken av figurene: Når det gjelder figur 5.4, blir det vist til to referanser: Cave and Larouche 2001, referert til i avsnittet før figuren, og Larouche 2000 to sider før figuren (der figuren først blir omtalt i brødteksten). Granskingsutvalget mener at referansen til Cave and Larouche 2001 ikke er relevant i denne sammenheng, fordi selve figuren ikke er med der. Referansen til Larouche 2000 er gitt i note 72, uten at det går fram at figuren er hentet fra denne publikasjonen. Om figur 6.1 (tilsvarer figur i Bergman et al 1998) blir det svart at den er "en forenklet beskrivelse" av et saksforhold i et EU-dokument fra 1987, referert til tre avsnitt før figuren. Det tankearbeidet som ligger bak en slik forenkling, blir

således ikke tillagt betydning, noe Granskingsutvalget finner påfallende. Figur 7.4 er hentet fra Andersen Business Consulting (2002). Selv om det er flere referanser til denne publikasjonen i avsnittene før og etter figuren, kan Granskingsutvalget ikke se at det går fram at selve figuren er hentet fra denne kilden. Granskingsutvalget peker på at det bak fremstilling av figurer ligger en sammenfatning som ikke kan reduseres til allmennkunnskap, noe innklagede ofte har brukt som forklaring på den omfattende tekstlikhet mellom avhandlingen og andres arbeider. Også disse tre figurene må karakteriseres som plagiat og dermed alvorlige brudd.

Granskingsutvalget konstaterer, i tråd med de sakkyndige, at det foreligger omfattende plagiering i denne avhandlingen. Selv om man ser bort fra de 20 linjene med plagiering av egen tekst i type 1-tilfellene, utgjør denne plagieringen så mye som anslagsvis 19 sider i avhandlingen, hvilket utgjør ca 7,4 % av hele avhandlingen. Granskingsutvalget er enig med de sakkyndige i at uansett om omfanget på avskrift var 5 eller 15 % av den totale tekst, ville omfanget være stort. I tillegg kommer de 5,3 sidene med type 2-avskrift fra offentlige dokumenter, som utgjør 2,1 %. For begge disse kategoriene er Granskingsutvalget enig med de sakkyndige i at det foreligger plagiering, det vil si alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis. For type 3 - avskrift fra samarbeidspartnere, 4,8 % - har de sakkyndige som nevnt ikke sagt noe om alvorligheten. Granskingsutvalget mener at det også her foreligger alvorlige brudd. En kan vanskelig tale om selvplagiering (som vurderes mildere) der hvor innklagede ikke står som medforfatter av den tekst som hun/han har skrevet av fra.

I en samlet vurdering legger Granskingsutvalget til grunn at:

- Det er snakk om til dels store avskrifter og det er mange avskrifter.
- Avskriften omfatter andres utvalg av faglige argumenter og gjennomtenkte formuleringer. Den innklagede har funnet disse så gode og velformulerte at hun/han har villet bruke dem i sin egen fremstilling.
- Det kan ikke være snakk om tilfeldige sammenfall av tekst.

De sakkyndige anslår at de 175 tilfellene av plagiat som de har vurdert, med et visst rom for usikkerhet, samlet summerer seg til 1.577 linjer eller 36,7 sider i avhandlingen.

Granskingsutvalget konstaterer ut fra dette at omfanget av plagiat er meget stort, så stort at utvalget ikke finner det av betydning for sin vurdering å gå nærmere inn på detaljene eller oppdelingen i ulike typer av plagiat slik både varslerne og de sakkyndige på hver sin måte har gjort.

Granskingsutvalget har nøye vurdert innklagedes argumenter for hvorfor hennes/hans manglende markering av tekst som er skrevet av fra andre ikke kan anses som plagiat.

Utvalget finner at hverken anførselene om allmennkunnskap, åndsverkloven eller felleseie blant samarbeidspartnere er holdbare synspunkter i denne sammenhengen.

At manglende sitatmarkering forleder leseren til å tro at teksten er forfatterens egen, forsterkes av at innklagede på anslagsvis 18 steder i avhandlingen har sitert andre kilder og markert dette på en klar måte, med sitattegn eller på annen måte og referanse plassert i direkte tilknytning til sitatet. En leser vil da naturlig anta at all tekst som ikke er markert som sitat på denne måten, er formulert av doktoranden selv, mens det i virkeligheten finnes et stort antall skjulte sitater i avhandlingen.

Granskingsutvalget ser på den manglende markering av tekst som er hentet fra andre kilder som et plagiat "i objektiv forstand". De sakkyndige har i sine vurderinger gitt nærmere begrunnelser for dette, som Granskingsutvalget slutter seg til. Samlet sett mener Granskingsutvalget at det foreligger solid bevisovervekt for at innklagede rent faktisk har forholdt seg på en måte som må karakteriseres som, med lovens ord: "alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis".

5.5 Vurderingen av subjektiv skyld

Som påpekt av de sakkyndige, betegner begreper som forfalskning, fabrikkering og plagiering handlinger som betraktes som svært klanderverdige. Slik forskningsetikkloven § 5 annet ledd er skrevet, kommer allikevel et krav om subjektiv skyld *i tillegg til* konstateringen av plagiat. Det er ikke slik at oppfyllelsen av vilkåret om "plagiering" konsumerer vilkåret om forsett/grov uaktsomhet og gjør dette overflødig.

Forskningsetikkloven § 5 annet ledd taler om "alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt", jfr sitatet fra lovteksten ovenfor i pkt 2. En uttalelse om forsettskravet i proposisjonen til loven står i motsetning til dette, i hvert fall tilsynelatende. Det heter i Ot.prp. nr. 58 (2005-2006) s 62, i spesialmerknadene til § 5 (utheving foretatt her):

"For at en handling skal falle inn under definisjonen, må utvalget sannsynliggjøre at handlingen har foregått med forsett eller som følge av grov uaktsomhet. For at kravet om forsettlig opptreden skal være oppfylt, må det finnes bevist *at forskeren [har] hatt som hensikt å bevisst villede eller forlede*. Departementet mener at utvalget bør være svært restriktivt med å slå fast uredelighet i tilfeller der det kan være tvil om handlingen ligger innenfor kravet til forsett eller grov uaktsomhet."

Innenfor jusen opererer en med blant annet følgende skyldgrader, regnet fra det grovere til det mildere: hensikt, forsett, grov uaktsomhet og simpel uaktsomhet. Som allerede ad hoc-utvalget påpekte (s 6), er den uthevede uttalelsen fra proposisjonen (om hensikt) ikke helt uproblematisk. Hvis meningen var å kreve hensikt, burde dette stått i loven. Det rimer ikke å kreve hensikt samtidig som den nedre grense for skyld settes til grov uaktsomhet.

Granskingsutvalget finner at en her må legge avgjørende vekt på lovens ordlyd og se bort fra uttalelsen i forarbeidene om at det kreves hensikt. Når grov uaktsomhet er tatt inn i loven som det laveste skyldkravet, gir det ingen mening å kreve at bruddet med god vitenskapelig praksis må ha skjedd med hensikt.

Neste spørsmål er hva som ligger i lovens ord ”grovt uaktsomt”. Formuleringen i loven er muligens hentet fra § 2 i Vedtekter for Nasjonalt utvalg for vurdering av uredelighet i helsefaglig forskning fra 1994. Proposisjonen til forskningsetikkloven inneholder ingen nærmere angivelse av hva som etter denne loven skal regnes som grovt uaktsomt. På side 54 gjengis en formulering som er hentet fra Rt 1970 s 1235, men dette var en straffesak. Det gis noen eksempler på uredelig atferd (s 53-54 jfr s 62), som ikke er særlig opplysende i denne sammenheng. Det må derfor bli opp til praksis å fastlegge standarden for grov uaktsomhet og den nærmere vurderingen i enkelttilfelle.

En relevant høyesterettsdom er Rt 1989 s 1318 (advokatuvitenhet), der normen ble beskrevet slik:

”For at en oppførsel skal kunne karakteriseres som grovt uaktsom, må den etter mitt syn representere et markert avvik fra vanlig forsvarlig handlemåte. Det må dreie seg om en opptreden som er sterkt klanderverdig, hvor vedkommende altså er vesentlig mer å klandre enn hvor det er tale om alminnelig uaktsomhet.”

Saken gjaldt en advokat som hadde opprettet et testament uten å sørge for at testators ektefelle fikk kunnskap om det. Se også Rt 2004 s 499 (bankkortkode) der grov uaktsomhet vurderes sivilrettslig, ikke strafferettslig, i likhet med dommen fra 1989, som det vises til.

Granskingsutvalget finner at disse formuleringene også kan danne utgangspunkt for en skyldvurdering etter forskningsetikkloven. Det følger av det skjerpede beviskravet, jfr ovenfor i pkt 5.3, at det må foreligge solid bevisovervekt for det faktum som skal karakteriseres som grov uaktsomhet. Som nevnt ovenfor, kan uredelighet ikke konstateres hvis det bare er noe mer sannsynlig at innklagede handlet grovt uaktsomt enn at hun/han ikke gjorde det.

De sakkyndiges oppfatning av skyldkravet er fremstilt ovenfor i pkt 4.6. De peker på at når loven inkluderer grovt uaktsomme handlinger, kan det fange opp tilfeller av alvorlige brudd

på forskningsetiske normer der det kan være vanskelig å føre bevis for villedningshensikt. Granskingsutvalget er enig i dette, men mener at slik loven nå en gang er formulert, må en i alle tilfelle vurdere om det foreligger grov uaktsomhet.

Et ytterligere spørsmål er: med hensyn til hvilke momenter i gjerningsbeskrivelsen må det foreligge grov uaktsomhet? Skyldkravet må nødvendigvis referere seg til alle delene av denne, for eksempel om plagieringen har foregått grovt uaktsomt. Da bruken av plagieringsordet forutsetter sterk subjektiv klanderverdighet, jfr ovenfor, kan en si at skyldkravet allerede er overoppfylt med hensyn til dette momentet. Praktisk sett får skyldkravet betydning som et tilleggskrav i forhold til det moment *at det foregikk en alvorlig overtredelse av de forskningsetiske normene* for god vitenskapelig fremgangsmåte. Det aktuelle i denne saken er kravene til redegjørelse for at en bruker andres tekst, herunder manglende markering for sitat.

Granskingsutvalget finner ikke at det foreligger grunnlag for å si at innklagedes overtredelse av forskningsetiske normer var *forsettlig*. Selv om plagieringen i form av kopiering av andres tekster er gjort bevisst, ville forsett i denne forbindelse kreve at innklagede bevisst lot være å vise til andre forfattere og fremstilte andres tekster som sine egne, selv om hun/han var klar over at dette ville innebære plagiat og dersom plagiatet ikke ble oppdaget, ville hun/han få en doktorgrad på feilaktig og ufortjent grunnlag. På bakgrunn av de forklaringer som foreligger i saken, både fra innklagede selv og hovedveileder, kan ikke utvalget konkludere med at hun/han har opptrådt på denne måten. Det foreligger ikke bevismessig grunnlag for å si at hun/han bevisst brøt med de forskningsetiske normene.

Granskingsutvalget mener derimot at det er grunnlag for å si at innklagedes overtredelse av de forskningsetiske normene må bebreides han/henne som *uaktsom*. Omfanget og formen på plagieringen får konsekvenser for synet på om det foreligger uaktsomhet. Det er flere indikasjoner på at innklagede kjenner til korrekt henvisningspraksis: Mange steder i avhandlingen blir det brukt siteringsmarkering med umiddelbart etterfølgende referanse, slik man forventer i en vitenskapelig tekst. At dette er unnlatt i så mange tilfeller, er desto mer påfallende. I mange tilfeller er dessuten den avskrevne teksten flettet inn i innklagedes egen tekst, med egne begynnelse og avslutninger. Det forekommer også at referanser som er brukt i foreleggene er beholdt, noe som skaper inntrykk av at innklagede har hentet informasjon fra andre kilder enn de som faktisk er brukt. Det kan også vises til at det flere steder blir oppgitt referanse til figurer, men at slike referanser i noen tilfeller er fraværende selv om figurene åpenbart er hentet fra andre kilder. Det kan også bemerkes at innklagede i sin forklaring for Granskingsutvalget ikke har innrømmet avskrift, tross den omfattende dokumentasjonen som

foreligger. Dette kan tolkes som at hun/han erkjenner at hennes/hans arbeidsmåte var problematisk, men det kan også ha andre forklaringer. Samlet gir disse momentene et inntrykk av at innklagede i hvert fall må ha vært usikker på om den utstrakte praksis med å hente tekst fra andre kilder holdt forskningsetiske mål. En slik usikkerhet må bebreides en doktorgradsstipendiat, som må forventes å kjenne til den riktige fremgangsmåten.

Spørsmålet blir etter dette: Hvor klanderverdig var det at innklagede ikke fulgte de forskningsetiske normene for hva som er plagiat og hva som ikke er det? Var innklagedes manglende kjennskap til og etterlevelse av normene for god vitenskapelig praksis *grovt uaktsom*?

Grensen mellom alminnelig og grov uaktsomhet er ikke lett å trekke og vurderingen vil være skjønnsmessig. Grunnlaget for vurderingen er de faktiske forhold som må anses bevist, herunder det skriftlige materialet og de forklaringer som foreligger. Det gjelder et skjerpet beviskrav, jfr ovenfor.

Som nevnt ble innklagede uteksaminert fra BI i 1997, som Master of Science. Hun/han fikk stilling som doktorgradsstipendiat fra 1. september 1999 og deltok dermed i det første kullet på BIs nyopprettede doktorgradsprogram. BIs doktorgradsreglement ble vedtatt i 1998 og justert i mars 1999. Som vanlig i slike reglementer, heter det her at en doktorgradsavhandling ”skal være et selvstendig, vitenskapelig arbeid på et høyt faglig nivå når det gjelder problemformuleringer, begrepsmessig presisering, metodisk, teoretisk og empirisk grunnlag, dokumentasjon og fremstillingsform” (i § 5). Opplæringsprogrammet ”skal inneholde den faglige og metodiske skolering som er ønskelig av hensyn til arbeidet med doktoravhandlingen” (i § 4.2). Opptak i doktorgradsutdanningen skal formaliseres i en skriftlig avtale (i § 3).

Det ble inngått en slik avtale mellom innklagede og BI, avtaleperioden er angitt som ”f.o.m. 1. januar 1999 t.o.m. 31.12.02”. Her heter det i del A pkt 8 at Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, vedtatt av NESH, skal være normgivende og at disse retningslinjene skal sendes kandidat og hovedveileder ved avtaleinngåelsen. Det vites ikke om NESH 1999 (vedtatt 15.2.1999) ble sendt til innklagede, disse retningslinjene ble trykket i mars 1999.

Innklagede har som nevnt anført at hun/han ikke ble kjent med NESH 1999 før etter at hun/han var ferdig med doktorgraden (pkt 4.4 ovenfor). Avtalen om opptak på doktorgradsutdanningen tilsier at hun/han skulle ha gjort seg kjent med enten NESH 1999 eller den tidligere versjonen av de etiske retningslinjene som forelå i begynnelsen av 1999

(NESH 1993). Slik dette spørsmålet er opplyst for Granskingsutvalget, må utvalget legge til grunn at hun/han ikke hadde gjort seg kjent med NESH-retningslinjene.

I hvert fall synes forskningsetiske retningslinjer ikke å ha hatt noen plass på BIs doktorgradsopplæring. Forklaringen fra hovedveilederen støtter opp under innklagedes anførsler om at det på doktorgradsprogrammet ikke var noen særskilt opplæring i bruk av kilder og henvisningsteknikk. BIs rektor har i brev til Granskingsutvalget 17.2.2012 vist til at ”det forutsettes” at PhD-kandidater kjenner siteringsregler og er kjent med retningslinjene fra NESH, dette skal kandidatene ha lært gjennom masterutdanningen. – Som nevnt fullførte innklagede masterutdanningen i 1997, to år før NESH 1999.

Granskingsutvalget har fått følgende opplysninger om BIs kunngjøring av normer for god henvisningsskikk før 1999: I siviløkonomstudiet, som innklagede fullførte i 1995, het det om diplomoppgavens litteraturfortegnelse blant annet at:

”Henvisning i teksten kan skje på flere måter. Imidlertid skal henvisningen alltid komme i tilknytning til referanser og ikke samles til slutt i ett avsnitt. Litteraturhenvisningene anses som en viktig detalj og bør derfor være så klare og presise som mulig.”

Som rektor påpeker (i nevnte brev), gis studentene her en viss frihet til selv å velge henvisningsmetode. I Master of Science-studiet var det, ifølge rektor, antagelig tilsvarende normer for henvisningsskikk som for siviløkonomstudiets diplomoppgave.

Granskingsutvalget finner det klart at innklagede ikke kan ha vært helt uvitende om de forskningsetiske kravene til å referere til sine kilder og å markere for sitat. Det at hun/han mange steder referer på korrekt vis, viser dette. På den annen side er det usikkert hvor inngående hennes/hans kjennskap til kravene var. Selv har hun/han altså anført at hennes/hans henvisningspraksis var tilstrekkelig ut fra de forskningsetiske krav. Det bemerkes at NESH 1999 ikke i seg selv løser problemet om hvor og hvordan henvisning til kilde skal angis. Tvert imot heter det her at ”normer for kildeangivelse og sitatpraksis varierer fagene imellom” (referert ovenfor i pkt 5.4). Først med NESH 2006 kom det spesifikke krav til henvisningene. Opplæringen på BI, på doktorgradsprogrammet og i det daglige forskningsmiljøet, synes ikke å ha fokusert på fundamentale forskningsetiske normer som at det alltid skal angis på en uttrykkelig og klar måte når en gjengir fra arbeid som andre forfattere har gjort, ellers blir det plagiat. Opplæringen på BI kan ha gitt innklagede det inntrykk at henvisningsskikk bare var et fremstillingsteknisk spørsmål, snarere enn et forskningsetisk.

For spørsmålet om det på grunnlag av det beskrevne faktum må sies å foreligge grov uaktsomhet, har Granskingsutvalget delt seg i et flertall og et mindretall.

Flertallet, medlemmene Tjelmeland, Westman-Naeser, Fløtten, Slotfeldt-Ellingsen og varamedlem Rokne, ser slik på saken:

Flere momenter som er nevnt ovenfor, underbygger at innklagede har opptrådt grovt uaktsomt. For det første kan ikke feil henvisningspraksis alene tilskrives manglende opplæring eller dårlig praksis i forskningsmiljøet. For det andre må innklagede i det minste ha vært i tvil om avskrift uten siteringsmarkering er holdbart i en vitenskapelig avhandling:

Når det gjelder innklagedes og veileders forklaringer, ser vi ikke bort fra at det kan stemme at de mangelfulle kildehenvisningene i noen grad kan skyldes svakt kjennskap til vitenskapelig sitering og en dårlig siteringspraksis i forskningsmiljøet samt mangelfull veiledning om hva som er god vitenskapelig praksis. Men dette kan ikke være grunnlag nok til å unnskyldes den omfattende og systematiske plagieringen som er i strid med grunnleggende forskningsetikk. Institusjonen inkludert veileder kan ikke være ansvarlig for i hvilken grad innklagede overholder grunnleggende forskningsetiske normer. En doktorgrad skal bygge på et selvstendig vitenskapelig arbeid hvor den skriftlige avhandlingen skal reflektere kandidatens selvstendighet og evne til vitenskapelig tenkning. Innklagedes påstand om manglende bevissthet om grunnleggende forskningsetiske normer står i motsetning til det å utføre et doktorgradsarbeid og må videre sees i lys av BIs reglement og NESH sine forskningsetiske retningslinjer fra 1999, som innklagede ifølge opptaksavtalen med BI skulle ha gjort seg kjent med. At innklagede, ifølge hennes/hans egen forklaring, ikke har gjort seg kjent med forskningsetiske retningslinjer, anses som sterkt klanderverdig.

Innklagede praktiserer siteringsmarkering flere steder i avhandlingen, noe som tyder på at hun/han under arbeidet med avhandlingen har kjent til hva som var normene på dette området. Desto mer påfallende er det store antallet med skjulte sitat. Det er ikke mulig å se at det er innholdsmessig forskjell på de tekster som er markert som sitat og de som ikke er det. Dette svekker tilliten til innklagedes forklaring og sannsynliggjør at det kan være andre grunner enn hun/han oppgir til at hun/han ikke markerer for sitat. Spesielt kan også nevnes figurene, der de fleste har referanse oppført under figuren, mens tre figurer hentet fra andre publikasjoner, mangler dette. Innklagedes forsvar for tekstlighet er gjennomgående at det dreier seg om "allmennkunnskap". Figurene kan ikke reduseres til allmennkunnskap, i den betydning innklagede legger til grunn. Innklagede har ikke på noe punkt innrømmet avskrift, heller ikke i samtalen med Granskingsutvalget, noe som er påfallende når hun/han samtidig mener at hennes/hans praksis er innenfor grensene for redelig forskning. Særlig påfallende er dette når

det gjelder den siste av de syv første påstandene om plagiat. På tross av at dette er skrevet direkte av fra British Telecoms hjemmeside (en hel side i avhandlingen), tilslører hun/han dette i sin kommentar til BIs forskningsetiske utvalg ved å vise til at varslernes kilde kunne ha skrevet av fra hennes/hans avhandling (jfr påpekingen fra mindretallet i BIs forskningsetiske utvalg referert i pkt 3.2). Den vilkårlige plassering av referanser i forhold til plagiert tekst, at det ofte er gjort mindre endringer samt at det er en rekke eksempler på at plagiert tekst er flettet inn i avhandlingens egen tekst, peker også i retning av at det ikke foreligger noen ambisjon om å kreditere de plagierte forfatterne for den teksten som er hentet inn. Disse momentene gir et samlet inntrykk av at det foreligger plagiat i subjektiv forstand.

På doktorgradsnivå må det stilles strenge krav til redelighet, etikk og aktsomhet. Flertallet mener at det er utvist grov uaktsomhet både når det gjelder type 1, 2 og 3 avskrift (jfr de sakkyndiges inndeling).

Flertallets konklusjon er ut fra dette at innklagede har utvist vitenskapelig uredelighet i sin doktorgradsavhandling.

Mindretallet, medlemmene Robberstad og varamedlem Ø. K. Arnesen, har dette syn:

Innklagede var antagelig ikke kjent med retningslinjene fra NESH, i hvert fall hadde ikke disse noen plass i BIs doktorgradsopplæring. Når det gjelder forholdet mellom plagiat og opphavsrett, som er et av hennes/hans argumenter, synes det som om hun/han har delt en villfarelse som har vært utbredt i deler av det norske forskersamfunnet:

Selv om hun/han hadde kjent innholdet i NESH 1999, ville innklagede vært i tvil om forholdet mellom opphavsrett og forskningsetikk. Det hersker selv i dag uvitenhet i forskersamfunnet om forholdet mellom de forskningsetiske normene og opphavsrettslige normer. Det typiske er at disse blandes sammen, slik at når noe er greit opphavsrettslig sett, tror en at det også er greit forskningsetisk sett. Bevisstheten om såkalt selvplagiat er lite utbredt. Denne sammenblandingen av opphavsrett og forskningsetikk har vi observert i mange sammenhenger. NESH 2006 gjør seg skyldig i det samme, når det der heter (pkt 28) at plagiat er ”å stjele stoff fra andre forfattere og forskeres arbeider”. Ordet ”stjele” leder tanken hen på krenkelse av eiendomsrett og andre private rettigheter, som opphavsrett. NESH 1999 er inne på det samme, når en taler om ”Plagiat og tyveri” av materiale. Til definisjonen av plagiat i 1999 er det knyttet en note som viser til åndsverkloven, jfr ovenfor i pkt 5.4, note 3. Dette trekker tankene i opphavsrettslig retning, selv for en som ellers ikke er kjent med åndsverkloven. Denne sammenblandingen av to adskilte normsett synes utbredt i forskersamfunnet, uavhengig av om den enkelte er kjent med NESH-reglene eller ikke. En må anta at denne misforståelsen kan ha gjort seg enda sterkere gjeldende i tidligere tider enn i

dag. Det er egentlig først ad hoc-utvalgets uttalelse i nærværende sak som på en klar måte har gått opp skillet mellom opphavsrett og forskningsetikk for norske lesere.

Når innklagede trodde at hun/han fritt kunne forsyne seg av såkalt "felleseie" fra hennes/hans eget forskningsmiljø (type 3 hos de sakkyndige), er dette ikke en oppfatning som i 2004 kan karakteriseres som grovt uaktsom, selv om den er klanderverdig. Både hennes/hans hovedveileder, flertallet i Forskningsetisk utvalg og "professor A" kan tas til inntekt for at dette var en oppfatning som hun/han delte med mange på BI. Når professorene går god for en slik oppfatning, kan den vanskelig sterkt bebreides en stipendiat, selv om oppfatningen er feilaktig.

Også for de øvrige kategoriene av avskrift (type 1 og 2), har en del av innklagedes argumentasjon hatt et opphavsrettslig preg. Oppfatningen om at en kan gjengi fakta og vurderinger fra andre forfattere som er allmennkunnskap eller tekst fra offentlige dokumenter, bygger også på en tankegang om at visse opplysninger "faller i det fri". Heller ikke her synes innklagede å ha fått noen korreksjoner fra sin hovedveileder eller fra forskningsmiljøet som hun/han deltok i. Hverken hennes/hans veiledere, bedømmelseskomiteen, Forskningsetisk utvalg eller rektor på BI har reagert mot hennes/hans praksis med å hente tekst og figurer fra andre forfattere uten å redegjøre for at dette er gjort.

Mindretallet Kalleberg i Forskningsetisk utvalg ved BI, som formodes å kjenne en del til forholdene ved høyskolen, skrev i sin uttalelse at innklagede kan ha vært i god tro og handlet i tråd med den opplæring hun/han hadde fått og den praksis hun/han observerte i sitt fagmiljø: "En nærliggende tolking av [innklagedes] henvisningsskikk er dermed at den indikerer manglende opplæring i vanlig forskningsetikk, samt institusjonalisert dårlig henvisningsskikk i deler av miljøet." – Stipendiatene forutsettes å kjenne til henvisningsregler allerede fra masterstudiet, men når det under doktorgradsperioden i praksis formidles noe annet, blir *det* avgjørende for vurderingen av hva innklagede burde ha visst og i hvilken grad hun/han kan bebreides. Det synes å ha vært en avstand mellom idealer og realiteter på BI, mellom kravene "på papiret" og det som var gjengs holdning i det mindre forskningsmiljøet hun/han var en del av. Innklagede kan dermed ha blitt forledet til å tro at det ikke var så viktig å være konsekvent og nøyaktig i sitering og henvisninger. BI synes ikke å ha tatt sitt ansvar for å gi kandidatene den metodiske skolering som er ønskelig for doktoravhandlinger, jfr ovenfor om BIs doktorgradsreglement (det samme fremgår mer utførlig av NESH 1999 pkt 27, 30 og 33).

Normen for hva som er plagiat, er den samme i NESH 1999 og i den senere NESH 2006, selv om disse to sett av retningslinjer uttrykker seg litt forskjellig. Når det gjelder krav til hvordan henvisninger skal gjøres, er NESH 2006 langt mer utførlig, her er det et eget pkt 29

God henvisningsskikk. De sakkyndige har gitt uttrykk for (s 7-8) at forskjellen på de to settene av retningslinjer kan ha betydning for spørsmålet om skyldgrad ved overtredelse av normene. Mindretallet er enig i dette, det må stilles større krav til henvisningspraksis nå enn tidligere, og dette gjør sitt til at innklagedes opptreden er mindre klanderverdig enn om avhandlingen hadde vært skrevet i dag.

I forarbeidene til forskningsetikkloven understreker departementet at Granskingsutvalget bør være svært restriktivt med å slå fast uredelighet der det kan være tvil om skyldkravet er oppfylt (prp s 62, gjengitt ovenfor). For at det skal kunne konstateres grov uaktsomhet, må den innklagedes handlemåte være vesentlig mer klanderverdig enn bare alminnelig uaktsomhet. Etter mindretallets oppfatning kan innklagede bebreides, men ikke i så sterk grad som lovens norm krever.

Mindretallet finner at innklagedes manglende kjennskap til og etterlevelse av normene for god vitenskapelig praksis etter dette ikke kan bebreides han/henne som grovt uaktsom. Hun/han kan dermed ikke sies å ha opptrådt vitenskapelig uredelig.

6 Granskingsutvalgets konklusjon

Ifølge § 10 fjerde ledd i forskriften til forskningsetikkloven skal utvalgets konklusjon være at innklagede enten har opptrådt uredelig eller ikke. Etter avstemningen har Granskingsutvalget kommet til denne konklusjon:

B har opptrådt vitenskapelig uredelig.

Vedtaket om denne uttalelsen er truffet i Granskingsutvalgets møte i Oslo den 19. mars 2012 med disse medlemmene og varamedlemmene til stede:

- Anne Robberstad (leder)
- Dag Slotfeldt-Ellingsen
- Tone Fløtten
- Sighild Westman-Naeser
- Hallvard Tjelmeland
- Berit Rokne
- Øyvind K. Arnesen

- Per-Henrik Zahl

Utvalget er beslutningsdyktig når syv medlemmer eller varamedlemmer er til stede, jfr § 9 tredje ledd i forskriften til forskningsetikkloven. Varamedlem Per-Henrik Zahl har ikke deltatt i avstemningen.

Utvalgets sekretariat består av sekretariatsleder Torkild Vinther.

7 Offentlighet

Utvalgets dokumenter i denne sak har inntil nå vært unntatt fra offentlighet, jfr særregelen om utsatt offentlighet i forskningsetikkloven § 5 fjerde ledd. Etter at utvalgets uttalelse nå er avgitt, regulerer offentleglova (nr 16/2006) allmennhetens tilgang til dokumentene. Denne uttalelsen er offentlig.

8 Orientering om klageadgang

Denne uttalelsen kan påklages etter forvaltningsloven kapittel VI. Klagefristen er tre uker fra den dagen melding om uttalelsen mottas. Eventuell klage skal være skriftlig og sendes Granskingsutvalget, P.b. 522 Sentrum, 0105 Oslo, e-post: post@etikkom.no

Kunnskapsdepartementet er klageinstans for klager vedrørende Granskingsutvalgets saksbehandling. Klage over uttalelsens innhold skal behandles av et særskilt nedsatt utvalg. Klagen må inneholde informasjon om

- Hvilken uttalelse det klages over
- den eller de endringer som ønskes
- evt andre eller nye opplysninger som kan ha betydning for vurdering av klagen
- hvis klagefristen ikke overholdes, skal årsaken til dette opplyses.

Klagen må signeres.

Vedlegg

Vedlegg 1: ”Utsagn nr 1” i doktoravhandlingen og i Majone 1996

Vedlegg 2: Ad hoc-utvalgets uttalelse av 27.5.2011

Vedlegg 3: De sakkyndiges uttalelse av 22.12.2011

Vedlegg 4: Granskingsutvalgets sammensetning

Nasjonalt utvalg for gransking av redelighet i forskning (Granskingsutvalget) ble oppnevnt av Kunnskapsdepartementet i juli 2007 for perioden inntil 30. juni 2011. Utvalgets sammensetning i den første oppnevningsperioden var følgende:

- Professor Johan Giertsen, Universitetet i Bergen, leder
- Professor Rigmor Austgulen, NTNU, nestleder
- Direktør Edel Storelvmo, Futurum AS
- Professor Monica Martinussen, Universitetet i Tromsø
- Dekan/førsteamanuensis Tor Hauken, Universitetet i Stavanger
- Professor Ragnvald Kalleberg, Universitetet i Oslo
- Dosent Sighild Westman-Naeser, Uppsala, Sverige

Varamedlemmer:

- Post doktor Cathrine Holst, Universitetet i Oslo
- Direktør Dag Slotfeldt-Ellingsen, SINTEF
- Instituttleder Tone Fløtten, Fafo

Den 19. juli 2011 ble utvalg oppnevnt for annen periode, som gjelder til 30. juni 2015.

Utvalgets sammensetning er følgende:

- Professor Anne Robberstad (leder), Universitetet i Oslo
- Professor Ragnvald Kalleberg (nestleder), Universitetet i Oslo
- Cand. real Dag Slotfeldt-Ellingsen, tidligere direktør i SINTEF
- Instituttleder Tone Fløtten, Fafo
- Dosent Sighild Westman-Naeser, Uppsala
- Professor Hallvard Tjelmeland, Universitetet i Tromsø
- Professor Astrid Lægreid, NTNU

Varamedlemmer:

1. Dekan/førsteamanuensis Tor Hauken, Universitet i Stavanger
2. Prorektor/professor Berit Rokne, Universitetet i Bergen
3. Klinisk forskningssjef Øyvind Kongstun Arnesen, Boehringer Ingelheim Norden
4. Seniorforsker Per-Henrik Zahl, Folkehelseinstituttet

Vedlegg 1: "Utsagn nr 1" i doktoravhandlingen og i Majone 1996

Fra avhandlingen s. 21

In the view of Public interest theory, stimulated by market failure and especially monopolistic abuses by corporations, governments starts limiting corporate prerogatives and take control of some market activities. Until the early 1960s market failure was regarded as the motivating reason for regulatory intervention. Statutory regulation or public ownership was meant to eliminate or reduce inefficiencies generated by particular types of market failure (Majone 1996). Behind the notion of market failure is one of the most celebrated results of neo-classical economics, which has come to be known as the fundamental theory of welfare economics. This theorem states that, under certain assumptions, competitive markets lead to an efficient allocation of resources, that is, to a situation in which someone can be made better off without, at the same time, making someone else worse off. Such a situation is characterised as Pareto-efficient (or Pareto-optimal), after the Italian economist and sociologist Vilfredo Pareto (1848-1923) who first formalised the notion of economic efficiency. We speak of market failures when the conditions for the validity of the fundamental theorem are not satisfied, so that markets do not lead to efficient outcomes. There are several explanatory factors for market failure, some of the most common being monopoly power, negative externalities, information failures and inadequate provision of public goods¹². As will be learned in the later chapters of

Fra Majone 1996 s. 28

INTRODUCTION

Until the early 1960s the prevailing theory of regulation regarded market failure as the motivating reason for regulatory intervention. Statutory regulation or public ownership were supposed to eliminate or reduce the inefficiencies engendered by particular types of market failure. Behind the notion of market failure is one of the most celebrated results of neoclassical economics which has come to be known as the fundamental theory of welfare economics. This theorem states that, under some assumptions, competitive markets lead to an efficient allocation of resources, that is, to a situation where there is no rearrangement of resources – no possible change in production and consumption – such that someone can be made better off without, at the same time, making someone else worse off. Such a situation is said to be Pareto-efficient (or Pareto-optimal), after the Italian economist and sociologist Vilfredo Pareto (1848–1923) who first formalized the notion of economic efficiency.

We speak of market failures when the conditions for the validity of the fundamental theorem are not satisfied, so that markets do not lead to efficient outcomes. For example, in a perfectly competitive market, firms expand output to the point where price equals marginal cost – the cost of producing an additional unit of their product. However, a monopolistic firm, if unregulated, will curtail production in order to raise prices. By setting prices at levels other than the competitive level, the firm distorts resource allocation.

VEDLEGG 2

Til: Granskningsutvalget

Fra: Ad hoc-utvalget

Professor Göran Hermerén, Lund universitet

Professor Trond Petersen, University of California,
Berkeley

Professor Ole-Andreas Rognstad, Universitetet i Oslo

Sak: Plagiatsak

Dato: 27. mai, 2011

Ad hoc-utvalget ble oppnevnt 27. januar 2011. Petersen ble bedt om å lede ad hoc-utvalget.

De sakkyndiges faglige bakgrunn og kompetanse omtales i Vedlegg 1. Deres habilitet og tilknytning til forskeren som er blitt beskyldt for plagiering og til de som har vært involvert i saken så langt omtales i Vedlegg 2.

Komiteen har arbeidet gjennom email og telefonkonferanser. Vår uttalelse er enstemming.

1 Utvalgets mandat

I mandatet for utvalgets oppdrag står det:

"De sakkyndige skal drøfte om henholdsvis flertallet og mindretallet i forskningsetisk utvalg ved [innklagedes Institusjon] har anvendt korrekt norm i relasjon til uredelighetsbegrepet i sak om påstått plagiat. Granskningsutvalget viser til dokument fra flertallet datert 24. august 2010 og dokument fra mindretallet datert 20. august 2010.

Oppdraget gjelder drøftelse av flertallets og mindretallets anvendelse av normen, og ikke den konkrete subsumsjonen. Spørsmålet om det aktuelle forskningsarbeidet rammes av uredelighetsdefinisjonen slik de sakkyndige definerer denne, faller derfor utenfor oppdraget.

Oppdraget gjelder uredelighetsdefinisjonens objektive side. Normen knyttet til det subjektive vilkår, forsett eller grov uaktsomhet, faller utenfor. Avhengig av utfallet av de sakkyndiges drøftelse, vil utvalget - eventuelt - på et senere tidspunkt forbeholde seg muligheten

for å anmode de sakkyndige om å uttale seg også om det subjektive vilkår."

...

"De sakkyndige anmodes også om bl.a. å drøfte om - og eventuelt hvilken - betydning det kan ha i forhold til uredelighetsdefinisjonens objektive side hvis det gjelder en lokal siteringspraksis, henvisningsskikk mv. som stiller lavere krav enn den generelle norm som de sakkyndige legger til grunn. En slik "lokal" praksis kan for eksempel være knyttet til en institusjon eller til (deler av) et fagmiljø."

2 Bemerkninger til mandatet

Utvalget har sagt seg villig til å jobbe utfra det oppgitte mandat. Mandatet gir imidlertid opphav til to problemer.

For det første, vitenskapelige tekster åpner for langt flere mulige variasjoner i fremstilling og siteringspraksis enn det det er mulig å dekke i en generell definisjon av plagiering. Det gjør det vanskelig å diskutere plagiering rent abstrakt, idet man kun kan gi generelle retningslinjer, men retningslinjer som trenger betydelig tillempling for å kunne anvendes i hvert konkrete tilfelle. Tilfeller av tekstplagiering oppstår først og fremst i situasjoner hvor forfatter A gjengir deler av en annen persons tekst og hvor en akademisk skolert leser rimelig vil konkludere at den trykte tekst er skrevet av forfatter A og ikke av en annen person. Det kan være vanskelig å angi presise definisjoner for hva som kjennetegner slike situasjoner. Det må ofte avgjøres i hver konkrete situasjon.

Et eksempel kan være nyttig for å illustrere vanskelighetene med å arbeide utfra en generell definisjon. En forfatter kan gjengi deler (f.eks. 10 setninger) av en annen persons tekst uten å bruke anførselstegn eller innrykk av tekst, men oppgi kilden i tekst eller i en fotnote på samme side. Dette vil i de fleste tilfeller bli vurdert som plagiat (se nedenfor i punkt 4.3.3). Hvis derimot forfatteren innledningsvis, i en fotnote eller i et

forord, redegjør for at han eller han/hun senere i teksten vil oppgi selve kilden forholdsvis presist, men ikke markere de siterte setninger med anførselstegn eller innrykk, er det mindre opplagt at det dreier seg om plagiat. Det dreier seg utvilsomt om dårlig siteringspraksis, men ikke nødvendigvis om plagiat. I disse to situasjonene står man overfor to helt identiske tekstutdrag, men hvor man kan komme til helt ulike konklusjoner med hensyn til om det foreligger plagiering eller ei. Man kan kun skille mellom disse to situasjonene ved også å lese de deler av teksten der forfatteren redegjør for sin siteringspraksis, og man kan konkludere med at i det ene tilfellet dreier det seg om plagiat, mens det i det andre tilfellet kanskje ikke gjør det. En generell definisjon av plagiering kan vanskelig dekke slike såvel som svært mange andre situasjoner som kan oppstå i tekstlige fremstillinger. Den generelle definisjon av plagiering som vi har gitt ovenfor, at en informert leser oppfatter teksten som om den var skrevet av forfatteren selv, sier intet om de ulike former for fremstilling som kan gi opphav til en slik feilaktig oppfatning.

For det andre, Flertallet (2010, heretter referert til som flertallet) og Mindretallet (2010, heretter referert til som mindretallet) i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon utvikler sine normer om uredelighetsbegrepet først ved å trekke på mer abstrakte normer for hva plagiering er, men dernest ved å presisere hvordan disse normene bør se ut i den bestemte subsumsjon de uttaler seg om. Flere av de normer som her presiseres, både av flertallet og mindretallet, kan vanskelig presiseres uten å gå inn på den konkrete subsumsjonen. Flertallet og mindretallet, for å kunne komme frem til konklusjoner, er faktisk nødt til å presisere normer i forhold til den konkrete subsumsjon. Ad hoc-utvalget er derimot blitt bedt om å vurdere flertallets og mindretallets "norm i relasjon til uredelighetsbegrepet", men "Spørsmålet om det aktuelle

forskningsarbeidet rammes av uredelighetsdefinisjonen slik de sakkyndige definerer denne, faller derfor utenfor oppdraget." Det betyr at ad hoc-utvalget må vurdere om flertallet og mindretallet har kommet frem til riktige normer for uredelighetsbegrepet, men uten at vi skal diskutere disse normene i relasjon til det arbeidet det er fremsatt påstand om plagiering for. Dette fører til at ad hoc-utvalgets arbeid blir vanskelig, idet flertallet og mindretallet har utviklet sine normer knyttet opp mot det relevante forskningsarbeid, mens ad hoc-utvalget skal vurdere disse normene uten å knytte vurderingen opp til det relevante forskningsarbeid. Vi skal altså vurdere om vurdererne i forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon har brukt riktige normer uten å vurdere det vurdererne har vurdert når de utviklet sine normer.

3 Noen generelle utgangspunkter

3.1 Uredelighetsnormens "objektive side". Plagiatbegrepet

I henhold til mandatet gjelder utvalgets oppdrag "uredelighetsdefinisjonens objektive side. Normen knyttet til det subjektive vilkår, forsett eller grov uaktsomhet, faller utenfor". Det siktes til uredelighetsdefinisjonen i forskningsetikkloven § 5 annet ledd (Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning [forskningsetikkloven], Lov nr. 56, 30. juni 2006). Ifølge denne bestemmelsen omfatter begrepet vitenskapelig uredelighet "forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd mot god vitenskapelig praksis som er begått forsettlig eller grovt uaktsom i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning". Denne saken gjelder utelukkende spørsmål knyttet til bruk av andres tekster - ikke forfalskning eller fabrikkering av materiale. Derimot kan det ikke utelukkes at det i saken kan

reises spørsmål om det har blitt begått "andre alvorlige brudd mot god vitenskapelig praksis" enn plagiat, dvs. brudd som ikke faller inn under plagiatdefinisjonen men som bør likestilles med dette. Et nærliggende eksempel er problemet knyttet til såkalt "selvplagiat" som har vært oppe i saken, og som utvalget kommer nærmere tilbake til i pkt. 3.5 nedenfor.

Begrepet "plagiat" er definert i *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora 2006, heretter forkortet NESH 2006) pkt. 28: "Å plagiere er, i forskningsetisk forstand, å stjele stoff fra andre forfatteres og forskeres arbeider og utgi det som sitt eget. Forskere som bruker andres ideer eller siterer fra publikasjoner eller forskningsmateriale, skal oppgi sine kilder. Den groveste formen for plagiat er ren avskrift. Plagiat kan imidlertid også ta andre og mer raffinerte former, og gjelde avgrensede resultater, ideer, hypoteser, begreper, teorier, tolkninger, design m.m. Det å henviser til et annet arbeid tidlig i ens egen tekst, og deretter gjøre omfattende bruk av det uten videre henvisninger, er også plagiat."

Når man har med forskningsarbeider innenfor de nevnte fagfeltene å gjøre, vil denne definisjonen være retningsgivende ved fastleggelsen av innholdet i lovens begrep "plagiering". Utvalget legger til grunn at definisjonen i NESH (2006 pkt. 28) er godt i samsvar med plagiatbegrepet internasjonalt.

Et spørsmål som oppstår som følge av mandatet, og som NESH (2006 pkt. 28) ikke gir noe klart svar på, er om de subjektive vilkårene i forskningsetikkloven § 5 annet ledd er internalisert i plagiatbegrepet. Altså på den måten at begrepet plagiat eller plagiering *forutsetter* at handlingene (minst) er forsettlige eller grovt uaktsomme. Loven synes på den ene siden å forutsette

et "objektivt" plagiatsbygrep, ettersom kravene til forsettlig og grov uaktsom opptreden fremstår som subjektive tilleggskrav som må være oppfylt for at det kan være tale om uredelighet. På den annen side er plagiatsbygretet i seg selv sterkt fordømmende. Det kan hevdes at begrepet *forutsetter* uredelighet og at det slik sett ikke er noen mening i å operere med et "objektivt" plagiatsbygrep på siden av de subjektive uredelighetsvilkårene. Hvis denne forståelsen av plagiatsbygretet gis tilslutning, gir mandatets begrensning til uredelighetsdefinisjonens objektive side liten mening.

I forarbeidene til forskningsetikkloven sies det: "For at kravet om forsettlig opptreden skal være oppfylt, må det finnes bevist at forskeren har hatt som hensikt å bevisst villede eller forlede. Departementet mener at utvalget bør være svært restriktivt med å slå fast uredelighet i tilfeller der det kan være tvil om handlingen ligger innenfor kravet til forsett eller grov uaktsomhet" (Ot. prp. nr. 58 [2005-2006] s. 62). Uttalelsen er ikke helt uproblematisk. Hvis meningen er at det må foreligge hensiktsforsett, burde det uttrykkelig stå i forskningsetikkloven. I så fall har ikke uttrykket "grov uaktsomhet" noe der å gjøre. Uttrykkene "forsett eller grov uaktsomhet" indikerer i seg selv at uredelighet kan konstateres selv om forskeren/skribenten ikke har hatt som *hensikt* å føre andre bak lyset. Typisk kan det tenkes der skribenten har *trodd* at han eller han/hun har handlet innenfor hva som er god vitenskapelig praksis, f.eks. fordi henvisningsteknikken som er brukt er i samsvar med det som er vanlig på området. Hvis skribenten like fullt har vært bevisst på at andres tekst er brukt, eventuelt måtte ha visst det, vil handlingen være forsettlig eller grov uaktsom i disse uttrykkenes alminnelige forstand.¹ Lovforarbeidene holder ikke klare linjer i dette

¹ Begrepene forsett og grov uaktsomhet er særlig diskutert i strafferettslitteraturen, se f.eks. Johs Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn, Oslo 2004 s. 232-244.

spørsmålet, og det kan stilles spørsmål ved hvordan loven er å forstå på dette punkt.

Etter ad hoc-utvalgets oppfatning kan det vanskelig opereres med et plagiatbegrep som kun omfatter den objektive gjerningsbeskrivelsen, og som ikke inneholder subjektive elementer. Selve begrepet - som i realiteten betyr "menneskerov" - har et åpenbart preg av subjektivt klander. Dette kommer også frem av NESH (2006 pkt. 28) som taler om "å stjele stoff". Derimot bør det ikke utelukkes at begrepet benyttes på forsettlige eller grovt uaktsomme handlinger uten at forfatteren nødvendigvis har hatt til *hensikt* å føre leseren bak lyset. Ad hoc-utvalget tolker på denne bakgrunn begrensningen i mandatet til "uredelighetsnormens objektive side" slik at spørsmål om forfatterens hensikt ikke berøres av mandatet. Utvalget tar i så henseende heller ikke stilling til om forskningsetikkloven krever hensiktsforsett for at en handling skal anses som uredelig. Derimot vil bruk av plagiatbegrepet i det følgende omfatte situasjoner der skribenten *bevisst* har bygget på andres arbeider. Tilfeller av såkalt ubevisste lån (unbevuþte Entlehnung) - der skribenten har trodd at stoffet var ens egen, mens det i realiteten var tatt fra andre - omfattes ikke av plagiatbegrepet, slik utvalget ser det.²

3.2 Bevis for plagiat

Én oppgave er å definere begrepet plagiat, en annen er å belegge at en forsker har plagiert en annen. Ad hoc-utvalget vil vise

² Det hender at uttrykket ubevisst plagiat (unconscious plagiarism) benyttes, jf. f.eks. Richard Posner, *The Little Book of Plagiarism*, New York 2007 s. 97, men det bør kunne hevdes at det er en motsetning mellom ubevisst og plagiat, og at uttrykket derfor bør unngås.

til det svenske Vetenskapsrådets (2011, s. 111) bok *God forskningssed*, der problemet beskrives på følgende måte:

"Hur kan då plagiat beläggas? För det första måste en mycket tydlig överensstämmelse mellan det ifrågasatta arbetet och den förmodade källan föreligga. För texter kan det vara fråga om överensstämmelser i formuleringar, kanske bitvis ordagranna överensstämmelser. Det kan också gälla detaljerade överensstämmelser vad gäller disposition, struktur, terminologi och begreppsbildning. För vissa typer av texter kan överensstämmelser i formuleringar numera konstateras med hjälp av internet eller databaser som utformats för ändamålet. Här får man dock vara uppmärksam på falska överensstämmelser. Det finns ett begränsat antal sätt att uttrycka sig på och några överensstämmelser kan nästan alltid hittas.

För plagiat av idéer bör överensstämmelsen inte bara gälla själva innebörden av idén utan också argumenten som ges för den. Överväganden över likheterna mellan arbetet och den antagna källan kan dock aldrig ensamma besvara frågan om det rör sig om plagiat. Även långtgående överensstämmelser kan vara slumpmässiga. Vissa antaganden kan också vara naturliga att föra fram inom ett område och två forskare kan föra fram dem oberoende av varandra. Vetenskapshistorien visar upp flera exempel på att "samma" upptäckt gjorts av olika forskare vid ungefär samma tidpunkt, utan att forskarna haft något att göra med varandra och där det inte kan röra sig om plagiat.

Vad som måste till är därför en bedömning av hur troligt det är att den antagna källan verkligen är en källa. En bedömning måste göras av om källan alls har kunnat vara tillgänglig för den anklagade forskaren, vidare av hur sannolikt det är att forskaren i så fall känt till källan och haft tillgång till den. Finns det t.ex. något belegg för att forskaren ägt, läst eller talat om den antagna källan? Finns källan i en tidskrift som forskare inom det aktuella området brukar följa? Möjligen kan man tala om att belägga plagiat av en idé om hög sannolikhet för att källan varit tillgänglig för forskaren kan fastslås och om en stor överensstämmelse mellan arbetet och källan kan konstateras. I en faktisk utredning är det givetvis viktigt att höra forskarens egen förklaring till likheterna

och forskarens redogörelse för sitt förhållande till den antagna källan.”³

Ad hoc-utvalget slutter seg til det som her er sitert fra *God forskningssed*.

3.3 Forholdet mellom plagiat og brudd på normer for god henvisningsskikk. Parallell begrepsdannelse

Ad hoc-utvalget vil understreke betydningen av å skille mellom plagiat, og slik sett en uredelig handling, og brudd på normer for god henvisningsskikk. Plagiat vil som oftest innebære brudd på normer for god henvisningsskikk, men ikke nødvendigvis. På den annen side kan slike brudd også omfatte handlinger som ikke kan anses som uredelige.

Ved å operere med et parallelt begrepsapparat der begrepene plagiat og brudd på god henvisningsskikk ikke dekker hverandre fullt ut, får man fire alternative kombinasjonsmuligheter: 1. Der det både foreligger avvik fra god henvisningsskikk og en misvisende angivelse av egen innsats. 2. Der det foreligger avvik fra god henvisningsskikk uten at det er tale om en misvisende angivelse av egen innsats. 3. Der det ikke er avvik fra god henvisningsskikk, men likevel en misvisende angivelse av egen innsats. 4. Der det verken er avvik fra god henvisningsskikk eller misvisende angivelse av egen innsats. En slik parallell begrepsbruk tydeliggjør at ikke alle brudd på god henvisningsskikk er brudd på uredelighetsnormer, og gir en nyansert tilnærming til uredelighetsdiskusjoner. Slik ses det også at det er mulig å bli beskyldt for brudd på god henvisningsskikk uten at man kan sies å ha handlet uredelig og slik sett i strid med forskningsetikkloven.

³ *God forskningssed*, Vetenskapsrådet, Stockholm 2011, s. 111. Forfattet av Göran Hermerén m.fl.

3.4 Forholdet mellom forskningsetiske normer og opphavsrett

Flertallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon har i en viss utstrekning trukket inn begreper og tankemåter fra opphavsretten i sin vurdering. Det er derfor naturlig å knytte noen generelle kommentarer til forholdet mellom forskningsetiske normer og opphavsretten.

Det finnes åpenbart *delvis* overlapping mellom normsettene, noe som bl.a. er nærmere beskrevet i rapporten *God Skikk* fra 2006.⁴ Men som Posner (2007, s. 12) skriver: "[t]here is considerable overlap between plagiarism and copyright infringement, but not all plagiarism is copyright infringement and not all copyright infringement is plagiarism".

En vesentlig forskjell mellom forskningsetiske normer om plagiat og opphavsrettslige regler, ligger i at opphavsretten ikke beskytter ideer, faktaopplysninger, osv., men bare verkets konkrete uttrykk. Det gir seg det utslag at kopiering av andres resultater, ideer, hypoteser, begreper, teorier, tolkninger, design m.m. kan være plagiat i forskningsetisk forstand (jf. NESH [2006 pkt. 28]), men ikke brudd på opphavsretten. En annen viktig forskjell er at brudd på opphavsretten er inngrep i private *rettigheter*, mens brudd på forskningsetiske normer ligger på et helt annet plan. Diskusjonen om "verkshøyde", som er relativt sentral i flertallets uttalelser, må bl.a. ses i det perspektivet. Endelig er sanksjoneringen av rettslige og forskningsetiske normer helt ulik.

På den annen side skal man ikke være blind for at etiske aspekter også inngår i rettsreglene, herunder

⁴ Jf. Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger*. Se s. 29-33. Denne er tilgjengelig f.eks. på <http://www.nffo.no/viewfile.aspx?id=109> (lesedato 15. mai 2011).

opphavsrettsreglene. Vurderinger som er gjort i en opphavsrettslig sammenheng kan derfor ha interesse også når plagiat vurderes i et rent forskningsetisk perspektiv. Men det er viktig å skille mellom normsettene og være oppmerksom på forskjellene mellom dem. Utvalget kommer nærmere inn på spørsmålet ved vurderingen av normene for redelighetsvurderingen i flertallets og mindretallets uttalelser.

3.5 Særlig om "selvplagiat"

Et problem som også er berørt i denne saken gjelder fenomenet som ofte omtales som "selvplagiat": Bruk av egne tidligere arbeider uten henvisninger til dem.

Hvis NESH (2006 pkt. 28) skal tas på ordet, faller det rene "selvplagiatet" utenfor plagiatdefinisjonen der. Om man f.eks. ordrett gjengir et tidligere publisert arbeid der man selv er eneforfatter, uten å vise til det tidligere arbeidet, har man ikke "stjålet" stoff fra *andre forfatteres og forskeres* arbeider og utgitt det som sitt eget. På den annen side kan også "selvplagiatet" føre leseren bak lyset. Et forskningsarbeid pretenderer gjerne å være *nytt*, og om man ikke tilkjenner at det man skriver har vært publisert tidligere, holder denne pretensjonen ikke.⁵

Om man ikke vil henføre dette under den alminnelige plagiatdefinisjonen - noe det kan være gode grunner for å la være - kan det hevdes at den falske pretensjonen like fullt er et *alvorlig brudd* på vitenskapelige normer som må likestilles med *forfalskning, fabrikkering og plagiat* (mao. et *annet* alvorlig brudd i henhold til definisjonen i forskningsetikkloven

⁵ Jf. Posner (2007, s. 43): "Self-copying becomes fraudulent and therefore plagiaristic ... when the author represents his latest work to be newly composed when in fact it is a copy of an earlier work of his that readers may have read."

§ 5 annet ledd). I tilfeller der man ikke pretenderer å komme med noe nytt, vil manglende henvisning til eget arbeid vanskeligere anses som et *alvorlig* brudd som må karakteriseres som uredelighet.⁶ Men ufullstendige henvisninger til tidligere arbeider kan like fullt bli å betrakte som brudd på god henvisningsskikk. Endelig må det være tale om et "vanlig" plagiat dersom man, uten å henwise, gjengir et fellesarbeid der andre har bidratt til det som gjengis.

4 Normene for redelighetsvurderingen i flertallets og mindretallets uttalelser ved innklagedes Institusjon

I det følgende vil ad hoc-utvalget gå nærmere inn på normbruken til flertallet og mindretallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Det understrekes at utvalget, i tråd med mandatet, kun vil uttale seg om selve normbruken og ikke den konkrete subsumsjon.

4.1 Begrepet "akseptabel henvisningsteknikk"

Flertallet introduserer i pkt. 4 i sin uttalelse begrepsparet god henvisningsskikk og akseptabel henvisningsteknikk. På s. 21 tredje siste avsnitt sies det følgende: "Utvalget mener at det i forhold til spørsmålet om det foreligger plagiat må være avgjørende om [forfatteren] har fulgt akseptabel henvisningsteknikk. Dette er ikke det samme som god henvisningsskikk, slik begrepet benyttes i NESH 2005 punkt 29. Det kan være benyttet akseptabel henvisningsskikk, slik at plagiat ikke foreligger, selv om [forfatteren] ikke fullt ut har

⁶ Jf. Posner (2007, s. 108): "The temptation to lump distinct practices in with plagiarism should be resisted for the sake of clarity: "self-plagiarism", for example should be recognized as a distinct practice and rarely an objectionable one."

etterlevd anbefalingen i NESH 2005 punkt 29 om henvisningsskikk der denne oppstiller en anbefaling om en slags "best practice".⁷

Uttalelsen gir for så vidt uttrykk for at det må skilles mellom plagiat og brudd på god henvisningsskikk, slik ad hoc-utvalget har gjort rede for i pkt. 3.3 ovenfor. Men begrepsbruken "akseptabel henvisningsteknikk", slik den er forklart i avsnittet sitert ovenfor, har opplagt også et normativt aspekt i seg selv. Den indikerer at henvisningsteknikk som ikke innebærer plagiat, og slik sett et *alvorlig* brudd på forskningsetiske normer, i seg selv er akseptabel. Ad hoc-utvalget mener det ikke er grunnlag for en slik begrepsbruk. Dels kan det ikke finnes støtte for den i de forskningsetiske retningslinjene (NESH 2006). De taler bare om plagiat (pkt. 28) og god henvisningsskikk (pkt. 29) - ikke akseptabel henvisningsteknikk. Dels kan det ikke være slik at kildebruken er akseptabel bare fordi den ikke er uredelig. Forskningsetiske normer for god henvisningsskikk skal også ivareta andre hensyn enn å forebygge uredelighet, f.eks. hensynet til etterprøvbarhet. Det er årsaken til at NESH (2006 pkt. 29) oppstiller krav om sidetallshenvisninger. Om brudd på slike normer ikke medfører plagiat og kan anses som uredelige handlinger, er det like fullt tale om brudd på normer som skal sikre andre viktige hensyn i forskningen. Det blir derfor galt å legitimere slike bruk ved hjelp av positivt ladete begrep som "akseptabelt". Forskerne skal følge normer for god henvisningsskikk. Noe annet er *ikke* akseptabelt.

På s. 23 i flertallets uttalelse bygges uttrykket "akseptabel henvisningsskikk" ut noe, idet det synes å dekke kildebruk som har vært *vanlig* innenfor et bestemt fagområde. Ad hoc-utvalget har sterke betenkeligheter med begrepet også innenfor en slik

⁷ Flertallet viser til NESH 2005. Vi viser til NESH (2006), som er året for versjonen som (per april 2011, og trolig siden 2006) er lagt ut på hjemmesiden til Forskningsetiske komiteer.

kontekst. Det bestrides ikke at det kan tas hensyn til hva som mer eller mindre er vanlig praksis ved vurderingen av formildende omstendigheter, og at praksis også i visse tilfelle kan danne grunnlag for normer om god skikk. Men man må også kunne stille seg kritisk til en "allmenn praksis". Til dette kommer at *hva* som er vanlig kan variere ikke bare mellom fagområder, men også innenfor samme fagområde. Dessuten kan det ikke forutsettes at det som er vanlig uten videre er akseptabelt. Det er ellers viktig å skille mellom deskriptiv og normativ argumentasjon. Hva som faktisk forekommer, hva som er vanlig, eventuelt uvanlig, er eksempler på beskrivende, empiriske spørsmål. Hva som er forskningsmessig akseptabelt, hva som er god henvisningsskikk og hva som er ønskelig når det gjelder henvisningsskikk, er eksempler på normative spørsmål. De normative spørsmålene kan ikke besvares utelukkende ved hjelp av empiri. Empirien må holdes opp mot de forskningsetiske prinsippene og verdiene som gjør seg gjeldende. Flertallets argumentasjon om at en henvisningsskikk som strider mot normer for god henvisningsskikk likevel er akseptabel fordi den er vanlig, blander empirisk og normativt nivå på en ikke overbevisende måte. En annen sak er at det empiriske grunnlaget i saken neppe er tilstrekkelig for å kunne trekke de slutninger som trekkes om hva som er "vanlig".

4.2 Håndteringen av skillet mellom plagiat og brudd på god henvisningsskikk

Ovenfor i punkt 3.3 er det redegjort for skillet mellom plagiat og brudd på god henvisningsskikk og implikasjonene av dette skillet. Saken til vurdering her gjelder reelt sett bare spørsmålet om uredelighet - ikke brudd på god henvisningsskikk i seg selv. Etter ad hoc-utvalgets oppfatning holder verken flertallet eller mindretallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon klare linjer her. Illustrerende er

diskusjonen om manglende bruk av sidetallshenvisninger er legitim eller ikke (flertallet s. 22-23 og s. 26, mindretallet s. 8-9). Etter ad hoc-utvalgets oppfatning kan manglende sidetallshenvisninger i seg selv ikke anses for å bidra til selve plagiatet. Krav om sidetallshenvisning skal bidra til å "forenkle etterprøving av påstander og argumentasjon, inklusive bruken av kilder" (jf. NESH [2006], pkt. 29 fjerde setning). Om man f.eks. siterer en annen forfatter med bruk av sitattegn og henvisning til forfatter, tittel og utgivelsesår, men uten sidetall, må det være åpenbart at man ikke har utgitt teksten som sin egen og at det dermed ikke foreligger plagiat (jf. NESH 2006 pkt. 28). Like fullt kan normen for god henvisningsskikk være overtrådt, idet manglende sidetall gjør det vanskeligere å etterprøve sitatet. Særlig i mindretallets uttalelse blandes disse forholdene sammen, og etterlater et inntrykk av at alle slags brudd på normer for god henvisningsskikk er plagiat. En annen sak er at dette neppe er tilsiktet.

4.3 Uredelighets/plagiatbegrepet

4.3.1 Flertallets "to krav" ved plagiatvurderingen

Det naturlige utgangspunktet når vi skal vurdere om henholdsvis flertallet og mindretallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon har anvendt korrekt norm i relasjon til uredelighetsbegrepet, er flertallets oppstilling av "to vilkår" for vurderingen (flertallet s. 19-20) på grunnlag av NESH (2006 pkt. 28). I det første kravet om at "forfatteren må ha stjålet stoff fra andres forfatteres og forskeres arbeider" ligger etter flertallets oppfatning dels et subjektivt vilkår i uttrykket "stjålet". Dels ligger en kvalifisering i hva man må ha stjålet fra i uttrykket "forskningsarbeider" (s. 19). Det andre vilkåret er at man utgir noe som sitt eget (s. 20).

I seg selv er oppstillingen av disse "vilkårene" ikke kontroversiell - det er den nærmere forståelse eller praktiseringen av dem som må diskuteres. Men man bør vokte seg litt for å behandle forskningsetiske normer som lovtekster som skal tolkes på samme måte, og passe seg for at tilnærmingen ikke blir for skjematisk. Hovedpoenget er at plagiat er tilegnelse av andres stoff på en måte som gir leseren et uriktig bilde av skribentens egen innsats. En ordfortolkning av de forskningsetiske retningslinjene - som NESH (2006 pkt. 28) - gir i seg selv liten mening.

4.3.2 "Kravet" om at forfatteren må ha stjålet andre forfatteres eller forskeres arbeider

Etter flertallets oppfatning forutsetter uttrykket "stjålet" "et visst bevissthetsnivå". Det vises bl.a. til forarbeidsuttalelsen om at det må påvises hensikt å villede. Ad hoc-utvalget viser til det som er sagt ovenfor i pkt. 2 om den "subjektive siden" av plagiatbegrepet. Slik ad hoc-utvalget ser det, forutsetter plagiatbegrepet en bevisst handling, men ikke nødvendigvis hensikt å villede. Som sagt er forarbeidsuttalelsen ikke helt i samsvar med ordlyden i forskningsetikkloven. Ad hoc-utvalget går imidlertid ikke nærmere inn på spørsmålet om hvordan loven er å forstå på dette punkt - om uredelighetsdefinisjonens subjektive side forutsetter villedningshensikt.

Det neste spørsmålet gjelder flertallets kvalifisering av setningen i NESH (2006 pkt. 28) om at det forfatteren har "stjålet" er stoff fra "*andre forfatteres eller forskeres arbeider*". Her skriver flertallet (s. 19) at "ettersom det dreier seg om forskningsetiske retningslinjer, må det være snakk om stoff fra andre forskeres (eller forfatteres) forskningsarbeider som er stjålet". Her trekkes en parallell til opphavsretten, hvoretter opphavsmannens enerett etter

åndsverkloven ikke omfatter faktaopplysninger mv. Deretter uttaler flertallet: "Legges dette til grunn, kan det heller ikke bli snakk om plagiat hvis det som gjengis, er rene alminneligheter eller forhold som er alminnelig kjent."

Synspunktet følges opp ved den konkrete vurderingen av forfatterens avhandling. I forbindelse med powerpointpresentasjonen (flertallet pkt. 5), der flere slides anses som helt eller delvis identiske med (navn på kilde) presentasjon, legges det vekt på at slidesene "inneholder opplysninger av helt allmenn karakter" (i tillegg til at presentasjonen finnes åpent tilgjengelig på [navn på kildes hjemmeside]) (s. 28). Øverst på s. 36, vedrørende utsagn nr. 1 ([navn til publisert forfatter 1]), uttales det: "Etter [flertallets] oppfatning representerer teksten i avhandlingens første, fjerde og femte punktum dessuten allmenkunnskap, som ikke kan sies å være stjålet fra [navn til publisert forfatter 1] forskningsarbeid." På s. 38 tredje avsnitt, om utsagn nr. 2 ([navn til publisert forfatter 2]), antas det "at det neppe kan være snakk om [navn til publisert forfatter 2] forskningsarbeid som er benyttet i doktoravhandlingen, ettersom alt eller det aller meste av utsagnet må anses som en gjenfortelling av alminnelig kjent faktakunnskap". Og også ved utsagn nr. 3 og 4 fremkommer tilsvarende uttalelser om betydningen om at det som gjengis er faktaopplysninger eller "allmenkunnskap" (øverst s. 44 og s. 46 tredje siste avsnitt). Tilsvarende synspunkter går for øvrig som en "rød tråd" gjennom forfatterens (som er blitt beskyldt for plagiering) egne forklaringer.

Etter ad hoc-utvalgets oppfatning er synspunktet om at det ikke foreligger plagiat så fremt innholdet i det som gjengis er "allmenkunnskap", ikke holdbart. Synspunktet finner i alle fall ikke støtte i NESH (2006 pkt. 28) der det uttrykkelig fremgår at "Den groveste formen for plagiat er ren avskrift". Har man

skrevet av andres tekst, uten å tilkjennegi at teksten stammer fra en annens arbeid, er det plagiat uansett tekstens innhold. Det kan ikke, som flertallet gjør, hevdes at man ikke har plikt til å henwise til tekst i en avhandling som gjengir allmennkunnskap, fordi slik tekst ikke kan anses som et "forskningsarbeid". Hele teksten er en integrert del av det vitenskapelige arbeidet. Flertallets parallell til åndsverkloven er dessuten lite treffende. Poenget med eksemplet i Knophs oversikt over Norges rett, 13. utgave (2009), som flertallet gjengir på s. 19, er at opphavsretten ikke gir vern for faktaopplysninger. Det er derfor riktig at det ikke vil være noe plagiat i *opphavsrettslig* forstand om man gjengir faktaopplysninger fra en annen bok uten å henwise. Men også etter åndsverkloven kan det være plagiat dersom man gjengir andres tekst selv om tekstens innhold er "allmennkunnskap". For at det skal være en opphavsrettskrenkelse, krever det likevel at det tekstfragmentet som gjengis er originalt i seg selv - dvs. det har såkalt "verkshøyde". Noe tilsvarende krav kan man ikke "innfortolke" i de forskningsetiske retningslinjene, men tankegangen som ligger til grunn for det er ikke nødvendigvis uten relevans. Synspunktet om at man ikke behøver å henwise til tekst som gjengir "allmennkunnskap" fordi *innholdet* ikke har "verkshøyde", er imidlertid forfeilet sett fra alle synsvinkler. Uttrykket "verkshøyde" refererer seg i alle tilfeller ikke til innholdet, bare til uttrykket (f.eks. teksten).⁸

Etter de forskningsetiske retningslinjene kan det være plagiat både å gjengi *tekst* og *innhold* uten kreditering. I NESH (2006 pkt. 28) fremgår det ved at det i forlengelsen av utsagnet om at den groveste formen for plagiat er ren avskrift, sies at plagiat også kan "ta andre og mer raffinerte former, og gjelde avgrensede resultater, ideer, hypoteser, begreper, teorier,

⁸ Jf. f.eks. Ole-Andreas Rognstad, *Opphavsrett*, Oslo 2009 s. 89-90 om skillet mellom idé og form/uttrykk i opphavsretten.

tolkninger, design m.m.". Hvis vi holder oss til spørsmålet om det foreligger tekstplagiat, som er det denne saken i første rekke dreier seg om, bør det kunne hevdes at ikke ethvert sammenfall i tekst krever henvisninger. Rene alminneligheter som "Oslo er hovedstaden i Norge" eller beskrivelse av velkjente vitenskapelige metoder behøver ikke henvisninger. Dette synspunktet har sin parallell i opphavsrettens krav om "verkshøyde" - en forfatter har ikke opphavsrettslig beskyttelse for ikke originale *tekstavsnitt*. En tekst bestående av noen setninger vil imidlertid fort bli å anse som original, uansett innholdet den gjengir, fordi det vanligvis er utallige måter å formulere setninger på.⁹ Tilsvarende er det vanskelig å hevde at en mer eller mindre ordrett gjengivelse av flere setninger fra en annen forfatter kun gjengir "alminneligheter" og ikke bygger på denne forfatterens arbeid. Det springende punktet blir derfor som oftest ved tekstsammenfall om forskeren/skribenten har utgitt teksten *som sin egen*.

4.3.3 "Kravet" om at forfatteren må ha utgitt stoffet som sitt eget

Ved dette spørsmålet bør man ha in mente at plagiatbeskyldninger får alvorlige konsekvenser for den forskeren som utsettes for beskyldningen og at plagiat slik sett anses som et *alvorlig brudd* på vitenskapelige normer. Terskelen for når man kan sies å ha utgitt noe som sitt eget bør derfor ikke settes for lav.¹⁰ Ved å oppstille absolutte krav av typen "det er alltid plagiat når en annens tekst gjengis ordrett uten anførselstegn", taper man lett av syne at plagiatbegrepet må forbeholdes situasjoner der leseren føres bak lyset - situasjoner med bedragersk preg. Her må man skille mellom det å sette opp "kjøreregler" for hvordan

⁹ Mindretallet er inne på dette på s. 6 (pkt. 2), med henvisning til Rognstad m.fl. (2006, s. 68 og 70). Jf. også Rognstad (2009, s. 91-92).

¹⁰ Jf. Ot. prp. nr. 58 (2005-2006) s. 53, der det understrekes at lovens uredelighetsdefinisjon bare skal dekke de alvorligste tilfellene av uredelighet.

man skal bruke andres tekst, som bl.a. skal forebygge plagiat (ex ante-vurderingen) - normer for god skikk - og normene for når plagiat kan sies å foreligge (ex post-vurderingen). Det avgjørende for det siste må til syvende og sist være om man kan sies å ha brukt andres tekst som sin egen - ikke om man har fulgt et sett av "formkrav" for hvordan en god tekst skal se ut.

Et problem når man ikke markerer for sitat, enten det er ved bruk av anførselstegn, kursivering eller på annen måte, er at det da ikke lett gis uttrykk for at selve *teksten* er hentet fra en annen forfatter. Bruk av henvisninger gir beskjed om at *innholdet*, dvs. synspunkter osv., er basert på andre, men ikke *nødvendigvis* at man mer eller mindre ordrett gjengir *teksten* til den forfatter det henvises til.¹¹ Hvorvidt det må sies å foreligge *plagiat* når man ligger tett på andres tekst, uten å markere for sitat, men samtidig som det henvises til den andre forfatterens fremstilling, er ikke et helt enkelt spørsmål. Normer for god kildebruk tilsier utvilsomt at man bør markere for sitat ved hjelp av anførselstegn, innrykk, kursivering eller liknende. Det kan imidlertid ikke settes likhetstegn mellom normene for hvordan man skal opptre for å unngå plagiat (ex ante) og selve plagiatvurderingen (ex post). Kontrollspørsmålet, som må stilles, er om man ved denne type kildebruk - altså der man ligger tett på andres tekst uten å markere for sitat - utgir andres arbeid som sitt eget.

Ved denne vurderingen bør det tas utgangspunkt i hvordan en tekst med rimelighet fremstår for leseren av den. Det må selvsagt være en objektivisert vurdering - ikke en subjektiv vurdering i hvert enkelt tilfelle. Hvis det tas et slikt utgangspunkt, bør man ikke automatisk sette plagiatstempel i alle situasjoner der sitatmarkering mangler. Om det f.eks. sies at det som kommer i det følgende er basert på en annen

¹¹ Jf. Rognstad m.fl. (2006, s. 89).

forfatters arbeid, bør det ikke overraske leseren at man også ligger tett på teksten. Og det samme kan også være tilfelle ved flittig bruk av henvisninger. Om man ved henvisningene gir beskjed om at man baserer seg på andres fremstillinger, må det være større toleranse for at man også benytter deler av teksten. I denne forbindelse må det tas hensyn til hvor henvisningen står, hvor mange setninger det er tale om og hvor hyppig "metoden" med manglende sitatmarkering forekommer. Dersom denne henvisningsteknikken er gjennomgående, skal det mindre til for å konstatere plagiat enn dersom den forekommer én eller to ganger.

Mindretallet i forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon uttaler følgende om dette spørsmålet: "Min erfaring fra flere fagområder - som sosiologi og statsvitenskap, *science studies*, organisasjonsfag og deler av pedagogikken - er at selv om mange bruker allmenne referanser, så kombineres ikke dette med skjulte sitater. Når man gjengir andres tekst ordrett (siterer), markeres dette vanligvis med anførselstegn eller innrykk og det gis vanligvis sidehenvisning. Å ikke gjøre det betraktes vanligvis som plagiering" (mindretallet s. 3).

Også denne uttalelsen tar tilsynelatende empirien til inntekt for det normative (jmf. ordet "vanligvis" i den andre av de tre siterte setningene). På normativt nivå vil ad hoc-utvalget påpeke en fare ved at det settes likhetstegn mellom normene for hvordan man skal opptre for å unngå plagiat (ex ante) og selve plagiatvurderingen (ex post). Faren er at plagiatvurderingen blir for rigid og at man setter plagiatstempelet også i situasjoner der man strengt tatt ikke bør si at forfatteren har utgitt andres arbeider som sine egne. På den annen side vil, som påpekt, en generell praksis som innebærer at man ligger tett på andres tekst uten å markere for sitat, stå i fare for å bli bedømt som tekstplagiat, selv om det forekommer enkelte henvisninger til forfatteren i den løpende fremstillingen. En

slik henvisningsteknikk kalles gjerne en "falsk parafrase".¹² En forsker skal tilkjennegi at teksten, og ikke bare innholdet, er hentet fra andre forfattere. Det sikreste er slik sett å markere for sitat med henvisninger.

I dette perspektivet bringer flertallets bruk av uttrykket "koblingspunkt" ikke klarhet i spørsmålet om når plagiat foreligger. På s. 24 sies det f.eks.: "Slik Forskningsetisk utvalgs medlemmer [navn på flertallsmedlemmene] ser det, må det prinsipielt være fullt akseptabelt å la en referanse dekke mer enn en setning forutsatt at det er et tilstrekkelig koblingspunkt mellom referansen og teksten som er hentet hos en annen. Det avgjørende i forhold til en vurdering av om det foreligger plagiat må også i denne forbindelse være om forfatteren gjennom sin (mangelfulle) henvisningsteknikk forsettlig eller uaktsom har stjålet andre forfatteres eller forskeres arbeider og utgitt det som sitt eget. Vurderingen må være konkret. Bl.a. nærheten mellom referansen og den tilhørende tekst vil være viktig."

Uttrykket "koblingspunkt" er hentet fra "God skikk-utredningen" fra 2006.¹³ Men den situasjon som der diskuteres er annerledes enn den som var oppe i denne saken. "God skikk-utredningen" diskuterer på det aktuelle punktet spørsmålet om hvor en henvisning skal plasseres ved *sitater* (med sitatmarkering). Bakgrunnen er at det ved populærvitenskapelige fremstillinger ofte innvendes at man ikke kan bruke fotnoter etc. fordi de er lite leservennlige. I "God skikk-utredningen" uttales det at ved bruk av tekstavsnitt må det markeres for sitat, men at man også må ha en henvisning til kilden for sitatet. I den forbindelse uttales det at "et minstekrav for alle framstillinger må være at det finnes en eller annen form for koblingspunkt mellom sitat og

¹² Jf. f.eks. Umberto Eco, *Kunsten at skrive speciale - Hvordan man udarbejder skriftlige opgaver*, København 1998 s. 163.

¹³ Jf. Rognstad m.fl. (2006, s. 95).

kildehenvisning". Det fremheves at et slikt koblingspunkt kan ta forskjellige former, fra henvisning i brødtekst, fotnoter eller sluttnoter til en forklarende tekst bak hvert kapittel eller bakerst i fremstillingen som angir kilden for de forskjellige sitatene.

Problemstillingen i denne saken er en annen. I de eksemplene som er drøftet av flertallet, ligger forfatteren tett på andres tekst uten å markere for sitat. I de situasjonene gir det liten mening å tale om et koblingspunkt mellom sitat og henvisning. Det foreligger intet sitat i egentlig mening, og det er derfor ingenting å koble. Det blir snarere kun et spørsmål om henvisningene kan bidra til at gjengivelsen av teksten ikke bør anses som plagiat. Det følger av det ovenstående at det *kan* være tilfellet, men det kommer an på om henvisningene er brukt slik at det ikke bør hevdes at forfatteren har utgitt teksten som sin egen. Det beror på et konkret skjønn om så er tilfellet. Men som generell henvisningsteknikk innebærer den åpenbart en fare for at man fører leseren bak lyset med hensyn til egen innsats - og dermed plagiat.

4.4 Om plagiatbevis

Som det fremgår ovenfor i punkt 3.2, må det foretas en konkret bedømmelse av om forskeren/skribenten bevisst har benyttet seg av en annens tekst. Dette tilsier at man ved plagiatbeskyldninger går inn i hvert enkelt tilfelle der plagiat er påstått. I den foreliggende saken har plagiatanklager vært fremført i to omganger - først ved syv tilfeller, og deretter ved 51 passasjer til. Flertallet har kun vurdert de syv tilfellene, med henvisning til at disse tilfellene "gir ingen holdepunkter for at det for øvrig foreligger plagiat i doktoravhandlingen". Videre legges det "i denne forbindelse ... en viss vekt på at det dreier seg om en doktoravhandling som i [år]

ble funnet verdig for graden [navn på graden]". I tillegg pekes det på at en analyse av de 51 passasjene "ville kreve et betydelig arbeid, spesielt fordi varslerne ikke har villet medvirke til avklaring ved selv å fremfinne det materialet de hevder det kan ha vært plagiert fra" (flertallet s. 58).

Ad hoc-utvalget vil påpeke at man ikke kan trekke den slutning at plagiatanklager er ubegrunnede *fordi* man har funnet at andre deler av anklagene ikke fører frem. Det må som sagt foretas en selvstendig granskning av hvert enkelt tilfelle. At det dreier seg om en doktoravhandling som er godkjent har heller ingen relevans ved plagiatvurderingen. De to anførte grunnene for å "frikjenne" for plagiatanklager ved de 51 passasjene er derfor ikke holdbare. Derimot har ad hoc-utvalget full forståelse for flertallets synspunkt om at varslerne selv bør legge frem grunnlaget for plagiatbeskyldningene, og ikke bare foreslå et møte.

4.5 Om betydningen av "lokal siteringspraksis"

I henhold til mandatet er ad hoc-utvalget anmodet om å drøfte betydningen for "uredelighetsdefinisjonens objektive side" av at det gjelder "en lokal siteringspraksis".

Ad hoc-utvalget vil understreke at mandatet kun gjelder uredelighetsdefinisjonen og at ad hoc-utvalget derfor ikke skal se nærmere på annen brudd på god henvisningsskikk, f.eks. unnlattelse av å oppgi sidetall. Uenigheten mellom flertallet og mindretallet om betydningen av "lokal siteringspraksis" gjelder i stor grad nødvendigheten av sidetallshenvisninger. Ad hoc-utvalget holder seg til mandatet på det punktet, og går ikke inn på denne diskusjonen.

Flertallet har imidlertid også noen uttalelser om at bruken av anførselstegn ved sitering avhenger av fagområde (s. 24-25). Her er vi inne på forhold som kan ha betydning ved spørsmålet om det foreligger plagiat og dermed også uredelighet. I så fall gjelder spørsmålet vitenskapens grunnleggende moralnormer, og ad hoc-utvalget slutter seg til det mindretallet skriver på s. 8:

"Vitenskapens grunnleggende moralnormer er av universalistisk karakter, ikke uttrykk for lokale eller fagspesifikke konvensjoner. Det finnes naturligvis mange forskjellige konvensjoner, for eksempel å enten markere sitater med anførselstegn eller innrykk eller å gjøre bruk av henvisninger [...] direkte i teksten [...], i fotnoter eller i sluttnoter. Her kan man argumentere for at det ene er like bra som det andre. Men det gjelder ikke basiske vitenskapelige moralnormer som forbud mot fabrikking av data eller plagiering av andres forskeres arbeid. Her har man å gjøre med universalistiske normer som gjelder alle forskere og som kan gis en rasjonell normativ begrunnelse [...]."

Ad hoc-utvalget vil understreke at dette gjelder for de grunnleggende moralnormene, som plagiatvurderingen, og ikke spørsmålet om god henvisningsskikk i seg selv. Ad hoc-utvalget erkjenner at henvisningspraksis kan variere i betydelig grad mellom fagkretsene, og at praksis i så henseende kan ha normativ betydning.

4.6 Særlig om "selvplagiat"

Flertallet omtaler problemet knyttet til "selvplagiat" på s. 43 i sin uttalelse, i forbindelse med "utsagn nr. 3". Flertallet konstaterer "at [forfatteren] i utsagn nr. 3 neppe kan ha stjålet (fra?) andre fra det oppgitte forskningsarbeidet til [tre forfattere av rapport utgitt på innklagedes Institusjon]". Synspunktet synes å være at forfatteren (som er blitt beskyldt for plagiering) har bidratt til teksten i forelegget, og at han/hun derfor er "medeier" i det (men ikke oppgitt som

medforfatter av rapporten). Flertallet viser til regelen om fellesverk i åndsverkloven § 6 annet ledd, som sier at en forfatter til et fellesverk kan råde over verket (på samme måte og samme form som det tidligere er utgitt). For øvrig går ikke flertallet inn i diskusjonen om "egenplagiering", idet det bemerkes at problemet her i første rekke er forholdet til tidsskrifter og forlag mv.

Flertallets uttalelse viser igjen problemet med å støtte seg på de opphavsrettslige reglene. Det saken dreier seg om er hvorvidt forfatteren ved sin kildebruk, eller mangel på sådan, fører leseren bak lyset - ikke om han/hun gjør inngrep i andres åndsverk ved en slik bruk. Forskningsetisk er det to problemer her. For det første om forfatteren gir uriktig inntrykk av sin egen innsats, og for det andre om han/hun pretenderer at hans/hennes arbeid er mer nytt enn det egentlig er. Som det fremgår ovenfor i punkt 3.5 er det første et spørsmål om "vanlig plagiat", mens det andre blir spørsmål om det foreligger annet alvorlig brudd på vitenskapelige normer. Flertallet går ikke inn i noen av de diskusjonene når forfatteren "frifinnes" for påstander om uredelighet vedrørende "utsagn nr. 3". Det blir galt.

4.7 Bruk av sekundærkilder

Vedrørende "utsagn nr. 6" konstaterer flertallet at forfatteren "i dette utsagnet ikke har stjålet andres forskningsarbeider og utgitt det som sitt eget", fordi han/hun har henvist til andre, men åpenbart ikke til primærkilden (flertallet s. 52).

Flertallet sier samtidig at det beror på en faglig vurdering om det er tilstrekkelig å angi sekundærkilder, og at det er en vurdering man ikke vil gå nærmere inn på.

Etter ad hoc-utvalgets oppfatning er denne tilnærmingen uriktig. Den beror på en ordfortolkning av NESH (2006 pkt. 28) og

forholder seg ikke til den overordnede uredelighetsnormen. Selv om man ved henvisning til sekundærkilder ikke kan sies å utgi noe som "sitt eget", kan man føre leseren bak lyset både med hensyn til hvem teksten opprinnelig stammer fra og hva man selv har gjort av egeninnsats.

For å gi et eksempel: Sett at vi sammenlikner en avhandlingsforfatters, A, tekst med en tekst av en annen forfatter, Parker. Det er i stor grad ordrett overensstemmelse mellom As tekst og Parkers tekst, og uten henvisninger ville teksten vært ansett som plagiat. A henviser ikke til Parker, og siterer ham følgelig heller ikke. I stedet henvises til to sekundærkilder, som uttrykker samme innhold på en annen måte, slik at det ikke foreligger tekstsammenfall. I et slikt tilfelle vil As innsats fremstå som mer selvstendig enn den er, og leseren blir ført bak lyset. Følgelig må det sies å foreligge et alvorlig brudd på forskningsetiske normer som må likestilles med plagiat. Hvorvidt man bør la tilfellet omfatte av plagiatdefinisjonen eller henføre det under "annet alvorlig brudd" på god vitenskapelig praksis, har mindre betydning.

5 Oppsummering

Med bakgrunn i diskusjonen ovenfor, vil ad hoc-utvalget sammenfatte følgende angående flertallets og mindretallets normbruk i ved innklagedes Institusjon:

- (1) Flertallets introduksjon av begrepet "akseptabel henvisningsskikk" er lite heldig/fruktbar. Enten er henvisningsskikken i samsvar med normene for god henvisningsskikk, eller så er den det ikke.

- (2) Verken flertallet eller mindretallet holder klare linjer i forholdet mellom plagiatvurderingen og normer for god henvisningsskikk. Vårt mandat forutsetter at vi kun ser på det førstnevnte.
- (3) Flertallets innfortolkning av originalitetskrav med hensyn til stoffets innhold i plagiatbegrepet, er ikke holdbar. Dessuten beror den i noen grad på en misforståelse av det opphavsrettslige verkshøydebegrep. Men gjengivelse av rene alminneligheter faller utenfor plagiatbegrepet.
- (4) Det bør utvises forsiktighet med å likestille unnlatelse av sitatmarkering og plagiat, slik mindretallet tilsynelatende gjør. Det må skilles mellom ex ante oppstilling av henvisningsnormer for å forebygge plagiat, og plagiatvurderingen ex post. Bruk av henvisninger kan i visse situasjoner medføre at mer eller mindre ordrett gjengivelse ikke bør anse som plagiat. Men manglende sitatmarkering innebærer en åpenbar fare for tekstplagiat.
- (5) Flertallets bruk av ordet "koblingspunkt" kaster ikke lys over plagiatvurderingen. Uttrykket er hentet fra en annen kontekst enn plagiat.
- (6) "Lokal siteringspraksis" kan ikke ha betydning for fastleggingen av vitenskapens grunnleggende moralnormer, som f.eks. plagiatbegrepet. Derimot kan den ha betydning for vurderingen av hva som er god henvisningsskikk utover dette.
- (7) Flertallets håndtering av påstander om "selvplagiat" er ikke tilfredsstillende. Opphavsrettslige regler gir ikke svar på de relevante spørsmål - (i) om man gir et uriktig inntrykk av egen innsats; (ii) om man gir et uriktig inntrykk av nyhetsverdien av eget stoff.

(8) Flertallets håndtering av bruk av sekundærkilder er ikke tilfredsstillende. Henvisning til sekundærkilder i stedet for primærkilder *kan* være alvorlig brudd på forskningsetiske normer.

Litteratur

Andenæs, Johs. 2004. *Alminnelig strafferett* (5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn). Oslo: Universitetsforlaget.

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora. 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. (Forfattet av Ragnvald Kalleberg m.fl.) Oslo: Forskningsetiske komiteer.

Eco, Umberto. 1998. *Kunsten at skrive speciale - Hvordan man udarbejder skriftlige opgaver*. København: Akademisk forlag.

Flertallet. 2010. "Memo til Rektor ved [innklagedes Institusjon]: Påstander om mulig plagiering." Skrevet av Flertallet for Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Sted: Innklagedes Institusjon.

Knophs oversikt over Norges rett, 13. utgave. 2009. Utgitt av Kåre Lilleholt. Oslo: Universitetsforlaget.

Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning [forskningsetikkloven]. 2006. Lov nr. 56, 30. juni 2006. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Mindretallet. 2010. "Memo til Rektor ved [innklagedes Institusjon]: Vurdering av plagiatpåstander og anbefaling av tiltak." Skrevet av Mindretallet for Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Sted: Innklagedes Institusjon.

Ot. prp. nr. 58 (2005-2006). *Om lov om behandling av etikk og redelighet i forskning*. Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartement.

Posner, Richard. 2007. *The Little Book of Plagiarism*. New York: Pantheon Books.

Rognstad, Ole-Andreas, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson. 2006. *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger*. Utredning for Den norske forleggerforening (DnF), Den norske historiske forening (HIFO) og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF). Tilgjengelig f.eks. på (lesedato 15. mai 2011) <http://www.nffo.no/viewfile.aspx?id=109>.

Rognstad, Ole-Andreas. 2009. *Opphavsrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

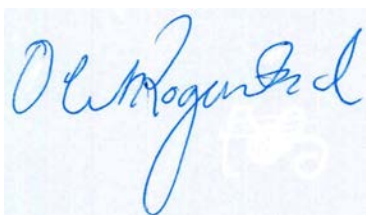
Vetenskapsrådet. 2011. *God forskningssed*. (Forfattet av Göran Hermerén m.fl.) Stockholm: Vetenskapsrådet.

Professor Göran Hermerén
Lund universitet
Lund, 27. mai 2011

Professor Trond Petersen
University of California, Berkeley
Leder for ad hoc-utvalget
Berkeley, California, 27. mai 2011

Professor Ole-Andreas Rognstad
Universitetet i Oslo
Oslo, 27. mai 2011

Vedlegg 1: De sakkyndiges faglige bakgrunn og kompetanse

Professor Hermerén har skrevet mye om forskningsetikk. Han har vært leder for det svenske Vetenskapsrådets etikkommitté, sakkynding i den svenske statens medicinsk etiske råd siden det ble opprettet og president i European Group on Ethics in Science and New Technologies (Brussels, 2002-2011). Han er professor i medisinsk etikk ved Lunds universitet. For mer informasjon se Professoren Hermeréns webside (www.hermeren.nu).

Professor Rognstad har opphavsrett som sitt hovedforskningsområde og har i den forbindelse arbeidet mye med plagieringsproblemer. Han var leder av utvalget som på oppdrag fra Den norske forleggerforening og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening utredet kildebruk i allmenne historiske fremstillinger (Rognstad m.fl. 2006), både i et forskningsetisk og et opphavsrettslig perspektiv. Han er professor og for tiden (2008-2011) instituttleder ved Institutt for privatrett, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, se <http://www.jus.uio.no/ifp/personer/vit/olearogn/index.html>.

Professor Petersen har ingen forsknings- eller spesialkompetanse på plagiering og tilhørende felt. Han kjenner godt samfunnvitenskapelig forskning, inklusive det felt hvor det er fremsatt påstander om plagiering. Han har også omfattende erfaring med hva som utgjør god henvisningsskikk, blant annet som Deputy Editor (1994-1996) i *American Sociological Review* og Editor (2005-2010) av *Industrial Relations*. Han er Professor ved University of California, Berkeley (Department of Sociology og Haas School of Business), var Chair for Department of Sociology (2007-2010), og har hatt vitenskapelige stillinger ved Harvard University, Universitetet i Oslo, Handelshøyskolen BI, og NTNU, samt andre steder i Norge.

Vedlegg 2: Habilitetsoverveielser og mulig tilknytning

Professor Hermerén har ikke skrevet sammen med de innblandede forskere, har ikke hatt noen tidligere kontakt med dem, og kjenner dem ikke. Det gjelder forskeren som er blitt beskyldt for plagiering, forskerne som fremsetter beskyldning om plagiering, og flertallet og mindretallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon.

Professor Rognstad har ingen tilknytning til forfatteren som er blitt beskyldt for plagiering. Ett av medlemmene i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon, som representerer flertallet, har tidligere vært kollega med Rognstad. Rognstad har under saksbehandlingen ved innklagedes Institusjon vært kontaktet som fagperson av dette medlemmet, for å drøfte plagieringsproblemer på generell basis. Rognstad har i den forbindelse vært gjort kjent med at det har vært en plagieringssak på ved innklagedes Institusjon, men har ikke involvert seg i selve saken. Rognstad er for øvrig ansatt ved samme universitet som mindretallet (UiO), og har hatt samtaler med dette medlem både før og etter saken ved innklagedes Institusjon, men ikke om den konkrete sak. Rognstad har ikke kjennskap til det tredje medlemmet av forskningsetisk komité.

Professor Petersen har ingen tilknytning til forfatteren som er blitt beskyldt for plagiering. Han har vært kollega med en av varslerne om plagiering og med mindretallet (på samme institutt), såvel som med flere av forskerne som omtales og som det er blitt innhentet uttalelser fra i flertallets memo.

VEDLEGG 3

Til: Granskingsutvalget
Fra: Sakkyndige i forbindelse med gransking av plagiatsak
Professor Trond Petersen, University of California,
Berkeley, Leder for Sakkyndige komitéen
Professor Ole-Andreas Rognstad, Universitetet i Oslo
Sak: Plagiatsak
Dato: 22. desember, 2011

Granskingsutvalget besluttet i møte 12. september 2011 å åpne sak om påstått plagiat. De sakkyndige ble oppnevnt i brev fra Granskingsutvalget av 4. oktober 2011. Petersen ble bedt om å lede den sakkyndige komitéen.

De sakkyndiges faglige bakgrunn og kompetanse omtales i Vedlegg 1. Deres habilitet og tilknytning til forskeren som er blitt beskyldt for plagiering og til de som har vært involvert i saken så langt omtales i Vedlegg 2.

De sakkyndige har arbeidet gjennom email og telefonkonferanser. Vår uttalelse er enstemmig.

1 Mandatet

I brevet av 4. oktober 2011 er de sakkyndiges mandat angitt. Fra mandatet hitsettes:

“Utvalget viser til uredelighetsdefinisjonen i forskningsetikkloven § 5 annet ledd:

“Med vitenskapelig uredelighet menes forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning.”

Granskingsutvalget viser til uttalelse av 27. mai 2011 fra det såkalte ad hoc-utvalg. Nærværende oppgave kan ses som en forlengelse av ad hoc-utvalgets bistand i samme sak.

De sakkyndige får i oppdrag å granske innklagedes doktoravhandling (levert etter 1999 men før 2006) for å ta stilling til om det her foreligger brudd på god vitenskapelig praksis. Hvis så er tilfellet, bes om en vurdering av omfang og alvorlighetsgrad.

Oppdraget avgrenses til 7 opprinnelige påstander om plagiat (tidligere behandlet av forskningsetisk utvalg ved den innklagedes institusjon) samt 168 ytterligere påstander om plagiat som ble fremsatt senere. Nærmere grunnlagsdokumentasjon for sistnevnte er fremskaffet av involvert institusjon. Det foreligger ytterligere 51 påstander om plagiat. Her finnes ikke nærmere grunnlagsdokumentasjon. Vurdering av disse 51 påstander er ikke en del av mandatet.

De sakkyndige får i oppdrag å granske innklagedes doktoravhandling (levert inn etter 1999 men før 2006) for å ta stilling til om det her foreligger brudd på god vitenskapelig praksis som gjaldt i perioden 1999 til 2005, da forskningen fant sted og ble publisert. Av særlig interesse her er retningslinjene fra NESH fra 1999 (Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999). De nye retningslinjene fra 2006 (NESH 2006) har således bare betydning i den grad de uttrykker normer som allerede gjaldt i 1999-2004.

Hvis det vurderes å foreligge alvorlige brudd (ett eller flere), kan de sakkyndige også, i den grad materialet gir grunnlag for det, uttale seg om grad av skyld, jfr. forskningsetikklovens § 5 annet ledd ovenfor ("som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt")."

De sakkyndige finner et visst behov for å problematisere og presisere mandatet. Det vil bli gjort i det følgende (pkt. 2-4).

2 Forholdet til ad hoc-utvalgets uttalelse av 27. mai 2011

I mandatet er det angitt at oppgavene kan anses som en forlengelse av ovennevnte uttalelse. Dette kan være en naturlig beskrivelse ettersom de to sakkyndige utgjorde to tredjedeler av ad hoc-utvalget, og dette utvalgets mandat hadde utspring i samme sak som denne saken. Ad hoc-utvalgets oppgave var å avgi uttalelse om "flertallet og mindretallet i forskningsetisk utvalg ved [innklagedes Institusjon hadde] anvendt korrekt norm i relasjon til uredelighetsbegrepet" i den sak som nå skal granskes. Men det er grunn til å understreke at det ikke fremgikk av ad hoc-utvalgets mandat at mandatet var ment som første ledd i en toleddet prosess. En vel så nærliggende følge av mandatet var at ad hoc-utvalgets uttalelse bare skulle benyttes med betydning for andre/senere saker om påstått plagiat. Ad hoc-utvalgets uttalelse må leses på denne bakgrunn.

Dette nevnes ikke minst i lys av brev innsendt av innklagedes Institusjon datert 24. oktober 2011, som innklagede i sitt brev av 7. november 2011 fullt ut slutter seg til. I brevet er ad hoc-utvalgets uttalelse inngående kommentert. En gjennomgående innvending mot ad hoc-utvalgets uttalelse som fremføres i brevet, er at ad hoc-utvalget kritiserer forhold ved innstillingen til Flertallet (2010) i forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon som enten ikke hadde noen sentral betydning i eller var avgjørende for Flertallets (2010) innstilling. De sakkyndige er enige i en slik observasjon, men vil understreke at ad hoc-utvalgets uttalelse må leses i lys av utvalgets mandat som var å avgi uttalelse om den *generelle normbruken* i Flertallets (2010) og Mindretallets (2010) innstilling. I den forbindelse var det særlig vesentlig å gi tydelig uttrykk for hvilke elementer i uttalelsene som ikke ble ansett som treffende, for å unngå at det blir trukket feilslutninger i senere saker. Ett av flere eksempler er ad hoc-utvalgets kritiske holdning til begrepsbruken "akseptabel henvisningsskikk" (ad hoc-utvalget s. 12-14). I innklagedes Institusjons brev av 24. oktober (s. 1) påpekes det at "selve begrepet "akseptabel henvisningsskikk" [var] nokså uviktig" for Flertallet (2010) i utvalget, samtidig som bakgrunnen for begrepsbruken forklares. Forklaringen er helt plausibel, og det

er ingen grunn til å betvile at selve betegnelsen "akseptabel henvisningsskikk" var "nokså uviktig" for Flertallet (2010). Som det fremgikk av ad hoc-utvalgets uttalelse (s. 13), har imidlertid en slik begrepsbruk opplagte normative aspekter, og det var disse aspektene det ble advart mot, spesielt med tanke på senere saker.¹ Selv om ad hoc-utvalget uttalte seg kritisk til denne og andre enkeltstående uttalelser i flertallsinnstillingen, er det viktig å understreke at den konkrete vurderingen av om det forelå brudd på forskningsetiske normer, herunder avveilingen av argumenter, ikke var omfattet av ad hoc-utvalgets mandat. Den konkrete vurderingen av innklagedes kildebruk er derimot gjenstand for de sakkyndiges mandat i denne saken.

Innklagede har i sitt brev av 7. november 2011 (s. 4) fremholdt at ad-hoc utvalgets uttalelse "synes å være basert på forskningsetikkloven og NESH (2006), mens avhandlingen må vurderes i forhold til de kravene som gjaldt forskning på dette området i 1999-2004 og da særlig NESH (1999). Dermed fremstår det som usikkert hvilken vekt ad hoc-utvalgets innstilling egentlig kan tillegges ved vurderingen av min avhandling". Som det vil bli gjort nærmere rede for nedenfor, er de sakkyndige av den oppfatning at det ikke er grunnlag for å trekke et skarpt skille mellom plagiatnormene i NESH (1999) og NESH (2006), og at de grunnleggende redelighetsnormene er uendrede fra tidsrommet doktoravhandlingen ble skrevet til i dag. Uttalelsene i ad hoc-utvalgets innstilling har derfor stor relevans ved vurderingen av innklagedes avhandling. Et annet spørsmål er om endringer i formuleringer i de to sett av retningslinjer, og særlig det forhold at NESH (2006) er mer utfyllende enn NESH (1999), kan ha betydning for den subjektive siden av uredelighetsvurderingen i saken. Den subjektive siden av uredelighetsnormen var ikke omfattet av ad hoc-utvalgets mandat, og utvalgets uttalelser kaster derfor i liten grad lys over det spørsmålet.

¹ Det tilsvarende gjelder ad hoc-utvalgets skepsis til bruk av uttrykket "koblingspunkt" der det ikke er markert for sitat (s. 22), som også - helt sikkert med rette - i brevet av 24. oktober (s. 5) opplyses "ikke å ha vært viktig" for flertallet i innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg.

3 Om uredelighetsnormen som benyttes i nærværende sak. Særlig om forholdet til forskningsetikkloven § 5 annet ledd og NESH (2006)

I mandatet er det vist til Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (forskningsetikkloven) § 5 annet ledd. Innklagede har, både gjennom sin advokat og i brevet av 7. november 2011, påpekt at forskningsetikkloven ikke gjaldt i det tidsrommet avhandlingen ble skrevet. De sakkyndige går ikke inn i spørsmålet om Granskingsutvalget har hjemmel for å behandle saken og forholdet til Grunnloven § 97 i den forbindelse, som innklagedes advokat er inne på i sitt brev av 5. september 2011. Dette må Granskingsutvalget ta stilling til. De sakkyndige forholder seg kun til at mandatet forutsetter en slik kompetanse. Mandatet oppfattes slik at det skal tas stilling til om innklagede har handlet i strid med de uredelighetsnormer som gjaldt i den perioden avhandlingen ble skrevet. Samtidig vil de sakkyndige, i tråd med mandatet, forankre vurderingen i forskningsetikkloven § 5 annet ledd.

I mandatet er det understreket at "[a]v særlig interesse her er retningslinjene fra NESH fra 1999 (Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999). De nye retningslinjene fra 2006 har således bare betydning i den grad de uttrykker normer som allerede gjaldt i 1999-2004." Forholdet mellom denne presiseringen og henvisningen i mandatet til forskningsetikkloven § 5 annet ledd gjør det nødvendig å si noe om forholdet mellom lovbestemmelsen og forskningsetiske retningslinjer.

Det spesielle med forskningsetikkloven § 5 annet ledd er at det er en lovbestemmelse som inneholder en henvisning til ikke-juridiske normer. Bestemmelsen angir kompetanseskrankene for Granskingsutvalgets uttalelser etter § 5 første ledd, dvs. yttergrensene for når Granskingsutvalget kan avgi uttalelse. Disse yttergrensene er gjenstand for alminnelig lovtolkning, og må slik sett avgjøres på grunnlag av alminnelig juridisk metode, der lovforarbeider, lovformål etc. er relevante momenter. Selve

innholdet i uredelighetsstandarden bestemmes imidlertid i stor grad av forskningsetiske normer. Dette må ses i sammenheng med lovens formål som er å bidra til "at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente etiske normer" (forskningsetikkloven § 1). Forskningsetiske normer er i seg selv ikke juridiske normer.² I dette ligger det også at en skriftlig nedfelling av normene i De nasjonale forskningsetiske komiteene ikke foregår på en måte som kan sammenliknes med lovgivning. Dette aspektet berøres i ad hoc-utvalgets uttalelse (s. 16) når det sies at "man bør vokte seg litt for å behandle forskningsetiske normer som lovtekster som skal tolkes på samme måte". Henvisningen til "god vitenskapelig praksis på området" innebærer på den ene siden at de forskningsetiske normene har stor betydning ved fastsettelsen av lovens uredelighetsbegrep. Men ved fastsettelsen av innholdet i slike normer, kan man ikke tolke retningslinjene til de nasjonale forskningsetiske komiteene på samme måte som man tolker lovbestemmelser.

Det er i det perspektivet forholdet mellom retningslinjene fra 1999 og 2006 må leses og vurderes. Ettersom saken dreier seg om tekstlighet i utdrag av innklagedes avhandling og utdrag fra påståtte forelegg, er det i første rekke i pkt. 27 i NESH (1999) det står noe av relevans for saken. De to første setningene i det første avsnittet lyder som følger:

"Plagiat og tyveri av materiale, ideer og forskningsresultater er uakseptabelt. Å plagiere består i å fremstille andres forskningsarbeid på måter som er egnet til å forlede andre til å tro at det er ens eget verk."

Definisjonen er knapp, og mindre utfyllende enn plagiatdefinisjonen i NESH (2006) pkt. 28, men den gir uttrykk for det essensielle i en forskningsetisk plagiatdefinisjon: At man pretenderer å ha gjort et arbeid som i realiteten er utført av andre.³ I forskningsetisk

² For nærmere fremstillinger av forankringen av vitenskapsetiske og forskningsetiske normer, kan det f.eks. vises til Knut Erik Tranøy, *Vitenskapen - samfunnsrett og livsform* (1986) og Göran Hermerén, *Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap* (1996).

³ Jf. f.eks. den internasjonale definisjonen utarbeidet av OECD, *Best Practices for Ensuring Scientific Integrity and Preventing Misconduct*. Paris, OECD, 2007: "Plagiarism is the appropriation of another person's ideas, processes, results, or words without giving appropriate credit, including those obtained through confidential review of others' research

sammenheng skilles det *i så henseende* ikke mellom forskjellige deler av arbeidet. Mens ideer f.eks. er ubeskyttede etter Lov om opphavsrett til åndsverk (heretter åndsverkloven), innebærer de forskningsetiske retningslinjene at man også skal redegjøre for hvor man har ideene fra.⁴ At det samme gjelder *tekst* er ikke tvilsomt, og var det heller ikke under NESH (1999).⁵ Innklagedes argumenter i brevet av 7. november (s. 5) om at "NESH (2006) ikke eksisterte da min avhandling ble levert" og at "NESH (2006) pkt. 28 inneholder en langt mer omfattende definisjon av plagiat enn NESH (1999)", har ikke betydning for spørsmålet om normene for god vitenskapelig praksis er overtrådt. Selv om NESH (2006) er mer utfyllende enn NESH (1999), er det et helt grunnleggende og universalistisk prinsipp at man i et vitenskapelig arbeid skal redegjøre for hvor man henter stoff fra, og at det gjelder alle sider ved arbeidet, også selve teksten.⁶ Ved formidling av såkalt "allmennkunnskap" kan det hevdes at man verken skal eller kan henwise til alle forfattere som har skrevet om temaet. Men dersom man også ved denne type formidling benytter én eller flere forfatteres *tekst*, skal det likevel redegjøres for dette. På dette punktet bringer NESH (2006) intet nytt inn i forhold til hva som følger av forskningsetiske normer for god vitenskapelig praksis.

Et annet spørsmål er om det forhold at NESH (1999) er atskillig knappere formulert enn NESH (2006), kan ha betydning for spørsmålet

proposals and manuscripts." For øvrig kan det vises til innstillingen til flertallet i den innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg (s. 17-18), som gir en utmerket oversikt over forskjellige plagiatdefinisjoner som alle gir uttrykk for det samme *i essens*.

⁴ Her oppstår det av og til misforståelser. Et eksempel er advokat Magnus Stray Vyrjes innlegg i *Dagens Næringsliv* 28. september 2011 (s. 58), som kritiserer de forskningsetiske retningslinjene (NESH (2006) pkt. 28) for å gi forskere enerett til ideer og for slik sett å være i utakt med opphavsretten. De forskningsetiske retningslinjene gir imidlertid ingen enerettigheter - de krever bare at man spiller med åpne kort, og de redelighetshensynene som ligger til grunn slår inn uansett hvilken type materiale det er tale om. Vyrjes oppfatning er ikke helt uvanlig blant personer som kommer inn i forskningsetikken via opphavsretten. Men den skyldes at man ikke griper den grunnleggende forskjellen mellom normsettene - opphavsretten som gir opphavspersonen private enerettigheter ("intellektuelle eiendomsrettigheter") og de forskningsetiske retningslinjene som gir normer for god og redelig opptreden i forskning.

⁵ Jf. Ragnvald Kalleberg, "Håndtering og forebygging av vitenskapelig uredelighet" (2003), i Knut W. Ruyter (red.), *Forskningsetikk* s. 186-187, der det i tilknytning til plagiatdefinisjonen i NESH (1999) pkt. 27, sies at "[d]et kan dreie seg om tilegnelse av mange slags bidrag, som forskningsdesign, data, ideer eller tekst" (uth. her). Jf. også Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger* (s. 43-45) med flere henvisninger til fremstillinger fra før 2000-tallet.

⁶ Jf. f.eks. Umberto Eco's klassiske verk fra 1977 om hvordan man skriver akademiske oppgaver (*Come si fa una tesi di laurea*), i dansk versjon *Kunsten at skrive speciale - Hvordan man udarbejder skriftlige opgaver* (1997), der det på s. 164-166 skrives inngående om skillene mellom sitat, parafrase og plagiat.

om eventuell skyldgrad ved overtredelse av normene. De sakkyndige finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn i det spørsmålet.

Innklagede har vist til at NESH (1999) pkt. 27 andre setning viser til "andres forskningsarbeider", og mener det kan stilles spørsmål ved "i hvilken grad gjengivelse av allmennkunnskap vil kunne sies å være gjengivelse av "andres forskningsarbeid". De sakkyndige mener de forskningsetiske retningslinjene ikke kan tolkes antitetisk på denne måten - retningslinjene er ikke skrevet av jurister og med tanke på at man skal bedrive ordfortolkning av dem. At NESH (2006) pkt. 28 er formulert videre og mer generelt kan ikke tas til inntekt for at normene har endret seg på dette punkt. Alminnelige redelighetsnormer tilsier at man skal spille med åpne kort. Dersom andre har formulert setningene som benyttes i et forskningsarbeid, skal man tilkjenne det. Hvis ikke pretenderer man å yte en arbeidsinnsats man ikke har utført selv. Dette tilsier at det for plagiatvurderingen ikke er avgjørende hvor eller fra hvem stoffet hentes - i dette tilfellet hvor eller fra hvem teksten tas fra. Igjen kan det bli et spørsmål om formuleringene i de forskningsetiske retningslinjene kan ha betydning for den subjektive siden av uredelighetsvurderingen. Men for spørsmålet om hva som følger av god vitenskapelig praksis, kan det ikke legges avgjørende vekt på at NESH (1999) pkt. 27 bare omtaler "andres forskningsarbeider".

Innklagede hevder videre i brevet av 7. november 2011 (s. 5) at ad hoc-utvalgets uttalelser om tekstplagiat "ikke [er] treffende i forhold til tekst som er gjort allment tilgjengelig av ulike offentlige myndigheter og selskaper". I tillegg til formuleringen "andre forskningsarbeider" i NESH (1999) pkt. 27 vises det til åndsverkloven § 9, som fastslår at dokumenter knyttet til utøvelse av offentlig myndighet ikke er underlagt opphavsrett. Innklagede gjør gjeldende at "selv om det må skilles mellom opphavsrettslige regler og plagiat, så underbygger denne lovbestemmelsen at det ved vurderingen av om det foreligger plagiat, vil kunne være en forskjell mellom vedtak, forslag og andre uttalelser fra offentlige

myndigheter og vitenskapelige arbeider med en eller flere bestemte forfattere”.

De sakkyndige vil ikke se helt bort fra at foreleggets opprinnelse og karakter i bestemte tilfeller kan ha betydning for vurderingen av om man pretenderer at teksten er ens egen. Men *åndsverkloven § 9* kan på ingen måte underbygge en forskjell mellom offentlige dokumenter mv. og vitenskapelige arbeider ved plagiatvurderingen. Denne bestemmelsen har et helt annet formål enn de forskningsetiske redelighetsnormene. Bestemmelsen i *åndsverkloven* skal vareta det såkalte friholdelsesbehovet – behovet for å holde en viss type materiale fritt fra opphavsmannens enerett.⁷ Det sier seg selv at det ville blitt en uholdbar situasjon dersom det offentlige, i kraft av sin opphavsrett, skulle kontrollere tilgangen til lovtekster eller annet offentlig materiale. De forskningsetiske retningslinjene vil på den annen side ikke innebære noen begrensning i *tilgangen* til slikt materiale. De innebærer kun at det skal redegjøres for hvilket materiale som er brukt og på hvilken måte.⁸ Friholdelsesbehovet har ingen relevans i denne sammenhengen. På den annen side slår de grunnleggende redelighetshensynene – at man redegjør for bruken av kildematerialet – også inn ved bruk av offentlige dokumenter. Spørsmålet om forfatteren pretenderer å ha skrevet en tekst som i realiteten er skrevet av andre, gjelder også tekster i offentlige dokumenter. At slike tekster ikke er underlagt opphavsrett, er i den sammenhengen uten betydning.

Konklusjonen er at normen for plagiatvurderingen var de samme ved innleveringen av arbeidene som i dag, og at det ved spørsmålet om det foreligger tekstplagiat er relevant å se hen til alle slags forelegg, uansett om de gjengir “allmennopplysninger” eller stammer fra offentlige dokumenter.

⁷ Jf. Ole-Andreas Rognstad, i samarbeid med Birger Stuevold Lassen (2009), *Opphavsrett* s. 117.

⁸ Jf. ovenfor i note 4.

4 Særlig om uredelighetsnormens subjektive side. Forholdet mellom objektiv og subjektiv norm. Forholdet til mandatet

Definisjonen av vitenskapelig uredelighet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd omfatter forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd med god vitenskapelig praksis *som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt i planlegging, gjennomføring eller rapportering av forskning*. De sakkyndige vil særlig peke på to problemer knyttet til den subjektive siden av uredelighetsdefinisjonen.

Det ene problemet gjelder forholdet mellom innholdet i selve gjerningsbeskrivelsen (forfalskning, fabrikkering, plagiering og andre alvorlige brudd) og skyldkravet (forsettlig eller grovt uaktsomt) - forholdet mellom uredelighetsnormens objektive og subjektive side om man vil. Problemet henger sammen med forholdet mellom lovbestemmelsen og de forskningsetiske normene. De forskningsetiske normene skiller ikke mellom objektiv gjerningsbeskrivelse og krav om subjektiv skyld på den måten som er vanlig i jussen. Begreper som forfalskning, fabrikkering og plagiering betegner i forskningsetisk forstand handlinger som betraktes som svært klanderverdige. Dette kommer godt frem i NESH (2006) pkt. 27, når "fabrikkering og forfalskning av datamateriale og plagiat" nevnes som eksempler på "alvorlige, forsettlige eller grovt uaktsomme normbrudd". Dermed oppstår det lett en form for normkollisjon når forskningsetikkloven § 5 annet ledd henter, og utvilsomt henviser til, begrepene fra forskningsetikken (fabrikkering, forfalskning og plagiering) og *i tillegg* oppstiller skyldkvalifikasjoner (som er begått forsettlig eller grovt uaktsomt). Problemet er berørt i ad hoc-utvalgets uttalelse av 27. mai 2011 i lys av at utvalgets mandat var begrenset til uredelighetsnormens objektive side. Som der påpekt kan man vanskelig operere med et *rent* objektivt plagiatbegrep, ettersom betegnelsen plagiat forutsetter subjektivt klanderverdige handlinger. Problemet med utvalgets mandat ble i uttalelsen løst slik at man forbeholdt plagiatbegrepet for tilfeller der "skribenten *bevisst* har bygget på andres arbeider".

Derimot tok utvalget ikke stilling til hvilke ytterligere krav til subjektiv skyld som eventuelt må stilles.

Mandatet til de sakkyndige av 4. oktober 2011 er preget av noe av samme ambivalens. De sakkyndige bes først om å ta stilling til om det foreligger brudd på god vitenskapelig praksis. I den utstrekning de sakkyndige finner at det foreligger *alvorlige* brudd, kan de sakkyndige dernest "i den grad materialet gir grunnlag for det, uttale seg om grad av skyld". Problemet er at den forskningsetiske klassifikasjon av alvorlige brudd ikke er uavhengig av skyldspørsmålet. Dermed blir mandatets oppdeling i hvilke spørsmål det skal tas stilling til noe konstruert. De sakkyndige oppfatter mandatet slik at vi, i den grad det er mulig, skal tas stilling til om innklagedes kildebruk omfattes av uredelighetsdefinisjonen i forskningsetikkloven § 5 annet ledd. Hvordan denne vurderingen nærmere bør struktureres, kommer vi tilbake til nedenfor i pkt. 5.4.

En annen sak er at det rent terminologisk lar seg gjøre å operere med et "objektivt plagiaterbegrep" som ikke fullt ut dekker de subjektive elementene. I tråd med det som ble lagt til grunn i ad hoc-utvalgets uttalelse bør selv et slikt "objektivt plagiaterbegrep" forbeholdes situasjoner der forfatteren *bevisst* har tatt materiale fra andre. Tilfeller av "ubevisste lån" bør ikke betegnes som plagiater overhodet.⁹ Hvis man opererer med et slikt plagiaterbegrep, er det imidlertid viktig å understreke at plagiater i den forstand ikke er ensbetydende med uredelighet. For at plagiatet kan betegnes som uredelig må de subjektive sidene av uredelighetsdefinisjonen være oppfylt.

Det leder oss til det andre problemet, som består i å fastlegge *innholdet* i uredelighetsdefinisjonens subjektive side (skyldkravet). Som sagt må skyldkravet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd ses i nær sammenheng med de forskningsetiske normene. Vitenskapelig uredelighet er et forskningsetisk begrep, og meningen med definisjonen i § 5 annet ledd er utvilsomt å henvise til de forskningsetiske normene. Slik sett er det neppe noen tilfeldighet

⁹ Jf. Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger* s. 89.

at lovens uredelighetsdefinisjon gjentar de subjektive elementene i NESH (2006) pkt. 27 (forsettlig eller grovt uaktsomt). Samtidig har man i lovforarbeidene søkt å understreke at kravet om forsett forutsetter at "det finnes bevist at forskeren har hatt som hensikt å bevisst villede eller forlede" (Ot. prp. nr. 58 (2005–2006) s. 62). Presiseringen er i tråd med det som synes å ha vært oppfatningen i forskningsetiske miljøer internasjonalt – "at det må foreligge en form for bevisst intensjon om å lure eller bedra, for at en handling skal kunne kalles uredelig".¹⁰ Presiseringen går imidlertid lenger enn det som følger av et alminnelig forsettkrav i juridisk forstand – et krav om villedningshensikt vil her representere det man i strafferetten kaller "subjektivt overskudd": Det kreves noe mer enn et forsett som dekker "det objektive gjerningsinnhold".¹¹ Spørsmålet er hvordan et slikt "forsettkrav" harmonerer med det forhold at uredelighetsdefinisjonen også omfatter grovt uaktsomme handlinger. Man kan stille spørsmål ved poenget i å oppstille et skjerpet forsettkrav dersom det likevel kan være tilstrekkelig å konstatere at forskeren har handlet grovt uaktsomt. På dette punkt kan det hevdes å være et visst spenningsforhold mellom lovteksten og uttalelsene i lovforarbeidene.

Forklaringen i dette spenningsforholdet må igjen antas å ligge i det noe problematiske forholdet mellom juss og forskningsetikk. Begrepene "forsett" og "grov uaktsomhet" er velkjente juridiske konsepter. Men når disse begrepene benyttes i forskningsetisk sammenheng, er det langt fra gitt at de har det samme innholdet som i jussen. Dermed er det ikke uproblematisk at disse begrepene tatt fra en forskningsetisk sammenheng inkorporeres i lovens uredelighetsdefinisjon. Juridisk sett burde man uttrykt seg annerledes i loven når meningen er å gi uttrykk for at forsett forutsetter villedningshensikt. Formuleringen av skyldkravet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd fremstår slik sett ikke som helt gjennomtenkt.

¹⁰ Jf. Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger* s. 41, med henvisning til Dag Elgesem, K. K. Jåsund og M. Kaiser (1997), *Fusk i forskning. En studie av uredelig og diskutabel forskning ved norske universiteter* s. 23.

¹¹ Jf. Johs Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn, Oslo 2004 s. 241.

På den annen side er det rimelig å forstå uttalelsene i lovforarbeidene om at forsettkravet forutsetter villedningshensikt som uttrykk for at det bare er de alvorlige tilfeller av forskningsfusksom skal klassifiseres som uredelighet.¹² Dette er i tråd med det forskningsetiske uredelighetsbegrepet. Et naturlig utgangspunkt ved spørsmålet om det foreligger uredelighet i forskningen er derfor om forskeren har hatt til hensikt å villede eller forlede. Når loven like fullt ikke nøyer seg med å oppstille et forsettkrav, men også inkluderer grovt uaktsomme handlinger, kan det fange opp tilfeller av alvorlige brudd på forskningsetiske normer der det kan være vanskelig å føre bevis for villedningshensikt.¹³ Lovens henvisning til handlinger som er begått *grovt uaktsomt* kan vanskelig tolkes helt bort. Uttalelsen i lovforarbeidene om at *forsettkravet* forutsetter at det finnes bevist at forskeren har hatt til hensikt å villede eller forlede, kan derfor neppe tolkes som et absolutt krav om villedningshensikt. Samtidig er det en helt klar lovforutsetning at Granskingsutvalget bør være "svært restriktivt med å slå fast uredelighet i tilfeller der det kan være tvil om handlingen ligger innfor kravet til forsett eller grov uaktsomhet" (Ot. prp. nr. 58 (2005-2006) s. 62).

Etter de sakkyndiges oppfatning er det på denne bakgrunn rimelig å tolke kravene om forsett eller grov uaktsomhet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd slik at det som utgangspunkt kreves bevist at forskeren har hatt som hensikt å villede eller forlede. Samtidig er det en åpning for også å klassifisere utvilsomt grovt uaktsomme handlinger som uredelige i tilfeller der man anser overtredelsen av forskningsetiske normer som alvorlig, men der det er vanskelig å føre bevis for hensikt. Hvis bevis for villedningshensikt skal oppstilles som et *absolutt krav*, vil det kunne medføre at man svært sjelden kan konstatere uredelighet i forskningen, fordi subjektive forestillinger hos forskeren ikke lett lar seg bevise. Denne tilnærmingen antas å være godt i samsvar med den forskningsetiske uredelighetsdefinisjonen. Sett fra et forskningsetisk synspunkt er det uhensiktsmessig å operere med en

¹² Se Ot. prp. nr. 58 (2005-2006) s. 53.

¹³ Dette kan sammenliknes med reglene om grovt uaktsomt bedrageri i strafferetten. Bedrageri forutsetter vinningshensikt, men dette kravet forsvinner når det er tale om overtredelse i grovt uaktsom form. I lovforarbeidene er det begrunnet særskilt med det bevismessige.

uredelighetsdefinisjon som ikke lar seg realisere.

Formuleringen "forsettlig eller grov uaktsom" i NESH (2006) pkt. 27 må antas å avspeile denne realiteten.

Det skal bemerkes at innklagedes egen tilnærming (memo av 07.11.2011), herunder hans/hennes advokat tilnærming (brev av 30.06.2011 og 05.09.2011), til hvordan de forskningsetiske retningslinjene skal tolkes og forstås ville lede til en annen behandling av skyldkravet. Hovedsynspunktet er at NESH (2006) og forskningsetikkloven ikke eksisterte på det tidspunkt avhandlingen ble levert inn, og at det er NESH (1999) som er standarden avhandlingen må vurderes opp mot. Samtidig foretas det en ordlydsfortolkning av de forskningsetiske retningslinjene. Det er her verd å merke seg at NESH (1999) ikke inneholder eksplisitte utsagn om skyld, i motsetning til NESH (2006) og forskningsetikkloven § 5 annet ledd. Hvis innklagedes/advokatens tilnærming skulle følges, ville det bety at de sistnevnte normene er mer fordelaktige for innklagede enn NESH (1999), fordi de også tar hensyn til subjektive forhold. Innklagede hevder i sitt memo av 07.11.2011 at det er "ingen grunn til å stille mindre strenge krav" enn det som følger av forskningsetikkloven § 5 annet ledd ved vurderingen av avhandlingen. Det standpunktet er lite konsekvent i forhold til innklagedes/advokatens argumentasjon for øvrig. Når de sakkyndige likevel er enige med innklagede, er det fordi vi mener denne argumentasjonen er forfeilet, fordi den ignorerer at det her er tale om et normsett som var etablert også på det tidspunkt avhandlingen ble innlevert uavhengig av hvordan retningslinjene er formulert. Selv om NESH (1999) ikke inneholder eksplisitte utsagn om skyld, er det heller ikke her noen grunn til å anta at NESH (2006) gir uttrykk for noe nytt.

På bakgrunn av det ovenstående legger de sakkyndige til grunn at kravet om forsett eller grov uaktsomhet i forskningsetikkloven § 5 annet ledd tilsier at det ses hen til om forskeren har hatt til hensikt å villede eller forlede, men at det også kan konstateres uredelighet ved grov uaktsomhet dersom villedningshensikt vanskelig lar seg bevise eller motbevise. Det betyr samtidig at man bør vise

tilbakeholdenhet med å konstatere uredelighet i tilfeller der det anses som sannsynlig at forskeren ikke har hatt bedragerske hensikter. De sakkyndige praktiserer mandatet i henhold til denne forståelsen av forskningsetikkloven § 5 annet ledd.

5 Vurdering av avhandlingen

I henhold til mandatet er vi bedt om først å ta stilling til om det foreligger brudd på god vitenskapelig praksis, for dernest eventuelt å ta stilling til skyldgrad i den utstrekning det foreligger alvorlige brudd. Som redegjort for ovenfor i pkt. 4, kan en slik tilnærming fremstå som noe konstruert idet skyldelementer vil inngå i vurderingen av om det foreligger alvorlig brudd på god vitenskapelig praksis. Vi finner det likevel hensiktsmessig først å vurdere kildebruken opp mot det som ovenfor i pkt. 4 er omtalt som "den objektive plagiatnormen". De sakkyndige legger til grunn at saken gjelder tekstmessig likhet eller identitet mellom avsnitt i innklagedes avhandling og nærmere bestemte forelegg. Vi benytter i det følgende betegnelsen avskrift, uten at betegnelsen i seg selv skal tolkes normativt. Nedenfor grupperes avskriften i avhandlingen i tre kategorier (pkt. 5.2). Vi drøfter først hvordan kildebruken forholder seg til den "objektive plagiatnormen" (pkt. 5.4). Dette gjøres for hver av de tre kategoriene avskrift. Dernest tar vi (pkt. 5.5) nærmere stilling til hvordan kildebruken bør vurderes opp mot uredelighetsdefinisjonen i forskningsetikkloven § 5 annet ledd, herunder de subjektive krav som det er redegjort for ovenfor i pkt. 4.

Påstander om plagiat er fremsatt i to omganger - først 7 tilfeller, som var gjenstand for gransking av innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg og dernest 168 tilfeller. Benevnningen av enkelttilfeller vil i det følgende skje henholdsvis ved nummerering I, 1-7 for de først fremsatte påstandene og II, 1-168 for de sist fremsatte.

5.1 Avhandlingens omfang

Avhandlingen er omfattende. Den består av 314 sider totalt, hvorav 10 sider med innholdsfortegnelse, forord mv (s. i-x), 255 sider med tekst (s. 1-255), 32 sider med vedlegg (s. 256-286) og 18 sider med referanser (s. 287-304). Påstandene om plagiering knytter seg til hovedteksten (s. 1-255). I hovedteksten har hver side 43 linjer, og hver linje har 76 tegn (blanke tegn innregnet). Dette er altså en omfattende tekst. Som en trykt bok vil den være å regne som forholdsvis omfattende.

5.2 Gruppering av påstander om plagiering

Påstandene om plagiering har vært gruppert på ulike måter i sakspapirene så langt. For våre formål finner vi det hensiktsmessig å operere med følgende inndeling:

Type 1 avskrift: Avskrift fra andre forfattere.

Type 2 avskrift: Avskrift fra offentlige dokumenter.

Type 3 avskrift: Avskrift fra tekster forfattet av samarbeidspartnere, og hvor innklagede på et tidligere tidspunkt har deltatt i prosjektet som førte til teksten det er skrevet av fra.

Vi skiller mellom de tilfeller hvor det gis henvisning til forfatterne eller annen kilde i nærheten av avskriften og hvor det ikke gis slik henvisning.

Vi legger til grunn at graden av avskrift henholdsvis bruk av egne formuleringer innenfor de tekstavsnitt som dekkes av foreleggene, varierer noe fra påstand til påstand. Graden av tekstmessig likhet er imidlertid gjennomgående såpass stor at det ikke anses hensiktsmessig å differensiere på dette punkt. Når vi her taler om "avskrift" siktes det både til tilfeller der det er full tekstidentitet og der det finnes noe tekstmessig avvik.

5.3 Omfanget på avskrift

I tillegg til å gruppere påstandene inn i disse tre gruppene, gir vi også et anslag på omfanget av avskrift. Vi understreker at vi gir et anslag, som vil være upresist, og som vil måtte forbli upresist. Andre forskere vil trolig gi andre anslag på omfanget, større eller mindre, og disse andre anslagene vil kunne være like rimelige som de vi gir. Det har utvilsomt også sneket seg inn noen feil i vårt anslag. Men vårt anslag gir, uansett omfanget på feil fra vår side, de store trekk i omfanget på avskrift. Selv nitidig presisjon her vil lett resultere i uenighet blant de involverte parter (varslerne, den innklagede, Forskningsetisk utvalg ved den innklagedes Institusjon, såvel som andre som har sett på saken eller vil komme til å se på saken). Det vil være en avsporing å innlede en debatt om detaljene i disse anslagene. Våre konklusjoner baserer seg på en helhetsvurdering av den avskrift som er blitt gjort, ikke på detaljene i vårt anslag på omfanget av disse. Våre konklusjoner vil neppe endres ved at detaljene i anslaget endres. Uansett om omfanget på avskrift var 5 eller 15 prosent av den totale tekst, et omfang som gikk fra å være stort (5 prosent, ca 12,8 sider) til å være enda større (15 prosent, ca 38,3 sider), ville våre konklusjoner stå fast.

Vi dokumenterer i Vedlegg 3 hvordan anslaget har framkommet.

Anslagsvis får vi følgende (trolig øvre) omfang på avskriften:

Type 1 avskrift:	820 linjer,	19,1 sider,	7,5 prosent av tekst
Type 2 avskrift:	230 linjer,	5,3 sider,	2,1 prosent av tekst
Type 3 avskrift:	527 linjer,	12,3 sider,	4,8 prosent av tekst
Sum avskrift:	1.577 linjer,	36,7 sider,	14,4 prosent av tekst

Vi understreker igjen at dette er et anslag på omfanget av avskrift, men et anslag som nok ligger forholdsvis nær det faktiske omfang på avskrift.

5.4 Vurdering opp mot den objektive plagiatnormen

5.4.1 Analyse av Type 1 Avskrift: Avskrift fra andre forfattere

De sakkyndige er enige med innklagede i at de setningene som dekkes av de aktuelle påstandene i stor utstrekning dreier seg om gjengivelse av faktaopplysninger og allment kjent stoff. Like fullt har den innklagede i betydelig utstrekning søkt å vise hvor *innholdet* er hentet fra, i de tilfeller det er bygget på fremstillinger av andre forfatters arbeid som innklagede ikke selv har vært involvert i. Som den innklagede selv har påvist, finnes det i den løpende teksten stort sett minst én henvisning til forelegget enten i de avsnittene som dekkes av påstandene eller foran/etter disse avsnittene. Plasseringen av noen av henvisningene kan diskuteres, også ved angivelsen av hvor selve innholdet er hentet fra. Videre er de manglende sidetallshenvisningene problematiske ut fra hensynet til etterprøvbarehet. De sakkyndige går ikke nærmere inn i disse problemene. Dette er åpenbart også spørsmål om normene for god henvisningsskikk er fulgt, men det er i første rekke bruken av andres tekst som reiser spørsmål om uredelighet og slik sett hører inn under Granskingsutvalget.

Bruk av andres tekst reiser andre spørsmål enn bruk av selve innholdet. Der man henter opplysninger og annet innhold, redegjøres det for bruken ved hjelp av *henvisninger* til de fremstillinger man bygger på. Som fremholdt bl.a. i ad hoc-utvalgets uttalelse (s. 21), gir imidlertid henvisninger i seg selv ikke uttrykk for at selve *teksten* er hentet fra en annen forfatter.¹⁴ Av den grunn tilsier normene for god vitenskapelig praksis at man siterer, med sitatmarkering, der andres tekst benyttes, eller alternativt gjengir innholdet med egne ord (parafraserer).¹⁵ Dermed er det ikke sagt at enhver tekstgjengivelse uten sitatmarkering skal betraktes som plagiat. Som uttrykt i ad hoc-utvalgets uttalelse (s. 21): "Om det f.eks. sies at det som kommer i det følgende er basert på en annen

¹⁴ Jf. også Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger* s. 43-45 med flere henvisninger til fremstillinger fra før 2000-tallet.

¹⁵ Ole-Andreas Rognstad, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson (2006), *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger* s. 43-47.

forfatters arbeid, bør det ikke overraske leseren at man også ligger tett på teksten. Og det samme kan også være tilfelle ved flittig bruk av henvisninger." Men dersom tekstgjengivelse uten sitatmarkering er "gjennomgående, skal det mindre til for å konstatere plagiat enn dersom den forekommer én eller to ganger". En annen sak er at ikke ethvert tekstsammenfall betyr at man har benyttet seg av andres tekst - helt alminnelige fraser kan forekomme hos flere forfattere uten at det er tale om avskrift. Men som det også fremgår av ad hoc-utvalgets uttalelse, er det uten forskningsetisk relevans om teksten i forelegget har "verkshøyde" og slik sett opphavsrettslig vern. Forskningsetisk sett er spørsmålet kun om man har benyttet seg av noe andre har gjort. Har man det, skal det redegjøres for det.

På bakgrunn av de fremlagte påstandene, finner de sakkyndige det ikke tvilsomt at innklagede i sin avhandling i stor utstrekning har benyttet andre forfatters tekst uten å markere for sitat. Innklagede hevder i sitt tilsvarende av 7. november 2011 gjennomgående at det av henvisningene i teksten "fremkommer at det er andre som har skrevet om det aktuelle tema enn meg". Ved gjengivelse av tekst er det imidlertid ikke det som er spørsmålet, men om det fremkommer at teksten stammer fra en annen fremstilling.

For noen av tekststedene mener de sakkyndige at det kan diskuteres om de *isolert sett* kan sies å etterlate et inntrykk av å være skrevet selv, eller om henvisningene i teksten motvirker et slikt inntrykk selv om det ikke er markert for sitat. Som eksempler kan nevnes påstandene II,5; II,34. Noen av påstandene gjelder også formuleringer der det til tross for tekstmessig likhet kan diskuteres om teksten er hentet fra forelegget. Eksempler er II,7 og II,59.

I andre tilfelle, f.eks. påstand I,1; II,24; II,122, fremstår det som nokså åpenbart at den alminnelige leser ikke vil tenke annet enn at teksten er forfattet av forfatteren selv.

Problematisk er også tilfellene der det gis en henvisning i begynnelsen av eller midt i et avsnitt, som med en romslig standard kan hevdes å motvirke inntrykket av at teksten er skrevet av andre, men der tekstgjengivelsen fortsetter uten henvisninger. Eksempler her er I,2; I,4.

Når man legger sammen alle tilfellene, danner det seg et klart inntrykk av en gjennomgående tendens til å benytte andres formuleringer uten at selve tekstbruken kommuniseres til leseren. Selv om *innholdet* i foreleggene kan være velkjente faktaopplysninger og ikke originale vurderinger, er de fleste formuleringene i foreleggene av en slik art at de åpenbart stammer fra påstått forfatter som det også er henvist til. På den bakgrunn må det konstateres at innklagede ved sin bruk av andres tekst etterlater et inntrykk av å ha skrevet den selv uten at det er tilfellet. Det er også gjort på en måte som ikke etterlater tvil om at bruken av andres tekst er bevisst, i den forstand at innklagede har vært klar over at andres tekst er benyttet. Den innklagede har da stort sett heller ikke nektet for det – anførslene er heller at tekstene er benyttet på en måte som er i samsvar med god vitenskapelig praksis. Dette er de sakkyndige altså ikke enig i. Den bevisste bruken av andres tekst på måter som er egnet til å skape et uriktig inntrykk av egen innsats kan betegnes som "plagiat i objektiv forstand" (tekstplagiat) i henhold til begrepsbruken ovenfor.

5.4.2 Analyse av Type 2 Avskrift: Avskrift fra offentlige dokumenter

Også her er det tale om avskrift av tekst uten at det er markert for at selve teksten er hentet fra et forelegg. I likhet med Type 1 avskrift gir imidlertid ikke henvisningene i seg selv uttrykk for at selve teksten er hentet fra forelegget. Et eklatant tilfelle gir påstand I,7, der det er angitt i en fotnote inne i teksten at en nærmere beskrivelse av det som gjengis finnes på et nærmere angitt nettsted (til en stor organisasjon). De sakkyndige har gransket teksten på nettstedet, og finner i likhet med mindretallet i den innklagdes Institusjons forskningsetiske utvalg (s. 22) at det her

er tale om tilnærmet ren avskrift fra nettstedet.¹⁶ Fotnoten i innklagedes avhandling gir imidlertid ikke på noen måte uttrykk for eller inntrykk av at hele teksten på 39 linjer er identisk med tekst som finnes på dette nettstedet. Selv om det her er tale om tekst fra det som benevnes som "offentlig tilgjengelig informasjon", og informasjonen er av faktisk karakter, gir gjengivelsen intet annet inntrykk enn at innklagede har forfattet den selv.

Totalt sett dreier det seg om fire tilfeller (ut av 51 påstander) uten noen som helst referanse i nærheten av der det er skrevet av, på ialt 64 linjer eller 1,5 sider. På de resterende 166 linjer eller 3,8 sider foreligger det enten en generell referanse, en uklar referanse, mangel på tekstlikhet, eller ufullstendig dokumentasjon.

Selv om den totale mengden tekstutdrag er mindre her enn i Type 1 og 3 avskrift, finner de sakkyndige at innklagede også ved bruk av "offentlige dokumenter" uten identifiserbar forfatter, bruker tekstene på en måte som gir inntrykk av at han/hun har skrevet dem selv. I likhet med Type 1 Avskrift finnes det også her tilfeller som *isolert sett* ikke bør betegnes som plagiat (f.eks. påstand II,103). Men det totale inntrykk er at det også her foreligger tekstplagiat i objektiv forstand. Det er heller ikke her tvilsomt at avskriften har vært bevisst.

5.4.3 Analyse av Type 3 Avskrift: Avskrift fra tekst hos samarbeidspartnere

Også her kan det sies at innklagedes kildebruk etterlater et inntrykk av at teksten er forfatterens egen. Én forskjell fra Type 1 og Type 2 avskrift er at den her *kan* være det. Så vel innklagedes samarbeidspartnere som innklagede selv har redegjort for at det her dreier seg om tekster som i stor utstrekning må anses som felles arbeider, og at de ser det som uproblematisk at tekst er blitt skrevet av. Et eksempel er her klargjørende. For Påstand I,3 redegjør innklagede (i brevet av 7. november 2011, s. 14) at den

¹⁶ Påstanden om avskrift fra nettstedet det er henvist til, er ikke kommentert av innklagede selv. Innklagede (i memo av 07.11.2011 og tidligere kommunikasjon) nøyer seg med å tilbakevise varslernes opprinnelige påstand om at teksten var hentet fra Wikipedia.

avskrevne tekst er tatt fra et tidligere arbeid hvor han/hun selv var medforfatter, og viser til den publiserte forskningsrapporten. I avhandlingen har han/hun unnlatt å henvise til dette arbeidet.

Ett problem med denne kildebruken, er at innklagede neppe har formulert alle de aktuelle setningene selv så lenge det er tale om et fellesarbeid. Det er i saksgangen ikke redegjort nærmere for hva innklagede har ytet av egeninnsats - bare at han/hun har vært delaktig i arbeidet. Dermed er det også her i noen, men ukjent grad, tale om gjengivelse av tekst andre har skrevet under skinn av at innklagede selv har formulert setningene. Dermed gis det inntrykk av en egeninnsats som ikke foreligger. Dette forsterkes av at det her i svært beskjeden utstrekning er henvist til forelegget i teksten.

I den utstrekning innklagede har formulert de setningene som er benyttet, kan det være tale om såkalt "selvplagiat". Det kan hevdes at det i en doktoravhandling bør redegjøres for at teksten i avhandlingen er hentet fra tidligere utgitte arbeider, selv om det er ens egen, fordi en doktoravhandling pretenderer å være et nytt og selvstendig arbeid. Som fremhevet i ad hoc-utvalgets innstilling kan selvplagiat i sin alminnelighet ikke likestilles med plagiat fra andres arbeider. Men i den utstrekning arbeidet pretenderer en nyhetsgrad som ikke er til stede, kan det også her være tale om alvorlige brudd på de forskningsetiske normene.

Ettersom det ikke er redegjort nærmere for hvilken grad av egeninnsats innklagede har ytet ved utformingen av teksten i foreleggene, er det vanskelig å klassifisere kildebruken nærmere. De sakkyndige finner det likevel åpenbart at det også her foreligger brudd på god vitenskapelig praksis. Det dreier seg om arbeider som er publisert i andres navn, og det burde vært synliggjort at såpass omfattende bruk av tekst er hentet fra tidligere publiserte arbeider. Også her legges det til grunn - i samsvar med innklagedes egne forklaringer - at bruken av foreleggene har vært bevisst.

5.5 Nærmere om uredelighetsvurderingen

Det samlede inntrykk er at innklagede benytter tekster fra andre fremstillinger på en måte som er egnet til å forlede andre til å tro at det er ens egen tekst. Ettersom det er gjort på en måte som ikke etterlater tvil om at bruken av andres tekst er bevisst, legger vi til grunn at kildebruken må betegnes som "plagiat i objektiv forstand" (tekstplagiat) i henhold til begrepsbruken ovenfor. Dette er *imidlertid ikke ensbetydende med at innklagede har utvist uredelighet i forskningen*. For at det skal være tilfellet må de subjektive vilkårene i uredelighetsdefinisjonen også være oppfylt. I lys av drøftelsen ovenfor i avsnitt 4 vil de sakkyndige først gå inn på spørsmålet om innklagede ved sin kildebruk har hatt som *hensikt* å villedde eller forlede.

Innklagede har i sitt brev av 7. november 2011 sterkt fremholdt at han/hun ikke har hatt slik hensikt. De sakkyndige er kommet til at dette fremstår som troverdig. Dette bygges på følgende forhold:

- Der tekst er brukt fra andre forfattere (Type 1 avskrift), finnes det gjennomgående – med få unntak – henvisninger til forelegget, enten i, foran eller etter det tekstavsnittet som gjengis. Selv om henvisningene samlet sett langt fra er tilstrekkelige for å avverge inntrykk av at teksten er forfatterens egen, kan bruken av dem være en indikasjon på at forfatteren selv har ment at det er helt legitimt å sitere uten sitatmarkering så lenge det gis henvisninger i tekst. Innklagedes opptreden i ettertid styrker et slikt inntrykk. Innklagede har ikke benektet faktiske forhold, men helt konsekvent hevdet at kildebruken er i samsvar med god vitenskapelig praksis. Dette er av Mindretallet (2010) i innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg, som har lang erfaring med plagiatsaker, betegnet som "svært uvanlig" (jf. Mindretallets [2010] uttalelse s. 15). De sakkyndige vil med dette langt fra utelukke at forskere som har skrevet av andres tekst med bruk av henvisninger, og som i ettertid hevder å ha vært i god tro, kan ha villedningshensikt. Men måten innklagede

har brukt henvisninger på, samsvarer meget godt med hans/hennes forklaringer i ettertid. Henvisningsbruken og forklaringene indikerer at det her er tale om mangel på bevissthet rundt hvordan andres tekst bør benyttes snarere enn bevisst underspilling av det kildematerialet som benyttes.

- Avskrift fra offentlige dokumenter (Type 2 avskrift) ligger i en slags mellomkategori når det gjelder henvisninger. Det varierer i hvilken utstrekning det er henvist til foreleggene. Innklagedes forklaringer tyder på at han/hun mener tekst fra offentlige dokumenter fritt kan benyttes. Henvisningene kan slik sett være gitt av andre årsaker enn å synliggjøre at teksten stammer fra forelegget.
- Også ved avskriften fra tekst hos samarbeidspartnere (Type 3 avskrift) finnes det plausible forklaringer på kildebruken som peker i retning av at innklagede ikke har hatt som hensikt å villedde med hensyn til tekstens opprinnelse. Det dreier seg her om tekster fra arbeider som innklagede på en eller annen måte har vært involvert i og som både han/hun og en av de krediterte forfatterne har betegnet som "fellesarbeid". Innklagede har stort sett ikke henvist i selve teksten til disse arbeidene, men de er oppgitt i referanselisten. Man kan stille spørsmål ved hvorfor innklagede ikke her benytter samme henvisningsteknikk som i Type 1 Avskrift. Den plausible forklaringen, som innklagede selv også gir, er at han/hun mener det ikke er nødvendig å henvise i tekst så lenge han/hun selv har vært med på arbeidet. Som det fremgår av vurderingen ovenfor, burde innklagede klart ha redegjort for bruken av teksten i foreleggene. Når det ikke er gjort, gis det et feilaktig inntrykk av hvordan tekstavsnittene har fremkommet. Men de sakkyndige mener sakens omstendigheter også her tilsier at innklagede ikke har *ment* å skape et feilaktig inntrykk av tekstens opprinnelse. At både hovedveileder og biveileder var samarbeidspartnere i de tekstene det var skrevet av, understøtter dette. Hovedveileder og biveileder må ha gått god for at den avskrivning som skjedde var helt i orden.

Det synes rimelig å legge disse uttalelsene til grunn i vår vurdering av Type 3 Avskrift. Det synes å ha foreligget som en klar norm i denne forskergruppen på det tidspunkt avhandlingen ble utformet at man kunne bruke deler av tekst fra andre medlemmer i forskergruppen, og da særlig i de tilfeller hvor en selv hadde vært medforfatter på tidligere versjoner eller utkast til den endelige tekst.

- Ved den samlede vurderingen av om innklagede har hatt som hensikt å villedde eller forlede, legger de sakkyndige stor vekt på at innklagedes kildebruk i betydelig utstrekning har vært *konsekvent*, selv om den klart er mangelfull. Mønsteret er at det henvises i, eller i noe nær tilknytning til, teksten der tekst fra andre forfattere er brukt, mens det i tekst fra samarbeidspartnere stort sett ikke henvises. En optelling viser at det foreligger en henvisning i 99 av 108 tilfeller av påstått Type 1 Avskrift, i 14 av 18 tilfeller av påstått Type 2 Avskrift, mens bare i 4 av 51 tilfeller av påstått Type 3 Avskrift (fra samarbeidspartnere). Dette mønsteret underbygger at innklagede også på det tidspunktet avhandlingen ble skrevet var av den oppfatning at henvisninger gjør opp for bruk av andres tekst, mens det ikke er nødvendig å redegjøre for bruk av tekst der man selv har bidratt. At innklagede i varierende grad henviser til dokumenter fra offentlige myndigheter og private foretak, og i liten grad på måter som kan gi inntrykk av at teksten stammer fra forelegget, passer godt inn i bildet av en konsekvent kildebruk. De sakkyndige legger til grunn at innklagede har hatt en oppfatning om hvordan de forskjellige kildekategoriene skal håndteres. Denne oppfatningen har ikke vært i samsvar med normene for god vitenskapelig praksis, men mønsteret underbygger oppfatningen om at innklagede ikke har hatt til hensikt å føre leserne bak lyset.
- Inntrykket av en lite bevisst henvisningspraksis forsterkes av en rask gjennomgåelse av ca 50 sider av tekst i avhandlingen. Gjennomgåelsen viser at kritikkpunkter som har vært reist mot

kildebruken også gjør seg gjeldende i deler av avhandlingen hvor det ikke foreligger avskrift. Her er to eksempler:

1. S. 189: Det refereres til Manner (2002), hvor kilden oppgis på side 294. Dette er en bok, og det gis hverken side- eller kapittelreferanse. Det er kostnadskrevene for leseren å etterprøve og forfølge de poengene det er blitt sitert for.

2. S. 189: Det refereres til Cave and Crandall (2001), hvor kilden oppgis på side 289. Dette er en redigert bok, og det gis hverken referanse til hvilken forfatter i den redigerte bok man forholder seg til, eller til kapittel eller til side. I dette tilfellet kan referansen være til redaktørens innledningskapittel eller til et annet kapittel redaktørene har skrevet i boken, eller det kan være til helt andre forfattere. Leseren stilles i en vanskelig situasjon her om poengene skal forfølges.

Det synes altså å være lite i den generelle henvisningspraksisen på de sidene hvor det foreligger avskrift som skiller seg fra de der det ikke foreligger avskrift. Dette underbygger inntrykket av en relativt konsistent henvisningspraksis, selv om den er mangelfull.

- Konklusjonen er at de sakkyndige finner at innklagedes kildebruk på flere punkter klart er kritikkverdig. Andres tekst er brukt på måter som objektivt sett kan betegnes som plagiat. På den annen side legger de sakkyndige til grunn at kildebruken skyldes manglende bevissthet om normene for god vitenskapelig praksis og ikke en intensjon om å føre leserne bak lyset. Innklagedes vurdering av at avskrift med eller uten henvisninger, avhengig av sammenhengen, er vanlig og legitimt, indikerer at han/hun handler i overensstemmelse med den opplæringen han/hun har fått og egen oppfatning av hva som er vanlig henvisningspraksis innenfor fagområdet.¹⁷ Dette er åpenbart et forskningsetisk problem, men underbygger samtidig

¹⁷ Jf. mindretallet i den innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg s. 15.

at han/hun ikke har hatt som hensikt å villede eller forlede. Dette understøttes av en analyse av henvisningspraksis i resten av avhandlingen

I lys av dette kan det stilles spørsmål om innklagedes kildebruk i det hele tatt bør karakteriseres som uredelig. Som fremholdt ovenfor i avsnitt 4, oppstår behovet for å konstatere *uredelighet* i andre tilfelle enn ved villedningshensikt i første rekke der det er vanskelig å føre bevis for at det foreligger slik hensikt. I det foreliggende tilfellet mener de sakkyndige at sakens omstendigheter klart peker i retning av at innklagede ikke har hatt som hensikt å føre leserne bak lyset. I en slik situasjon mener vi det ikke bør konstateres uredelighet og plagiat i subjektiv forstand. De sakkyndige går derfor ikke videre og vurderer hvorvidt innklagede kan hevdes å ha utvist grov uaktsomhet.

6 Konklusjoner

Saken har reist en rekke spørsmål og må anses som kompleks.

Påstandene fra varslerne om plagiat ved innklagedes Institusjon fremstår ikke som grunnløse. I avhandlingen forekommer plagiat i objektiv forstand, ved at andres tekst har vært skrevet av uten at det er tilstrekkelig synliggjort. Og det dreier seg om mange sider. Samtidig er avskrift med henvisninger i løpende tekst opplagt et problemområde, der bl.a. den subjektive siden av plagiatbegrepet kommer på spissen. Etter de sakkyndiges oppfatning er det rimelig at Granskingsutvalget har besluttet å få denne saken ytterligere belyst. Dette er langt fra en opplagt sak, den kan ha prinsipiell interesse, og det er derfor en sak det kan være instruktivt å få gransket.

Vi sammenfatter vår diskusjon i fire hovedkonklusjoner.

1. Det foreligger "plagiat i objektiv forstand": andres tekst har vært skrevet av med utilstrekkelige henvisninger, og avskriften har

vært bevisst. Det er brudd på god vitenskapelig praksis. Vi har klassifisert denne avskriften som følger:

Type 1 avskrift: Avskrift fra andre forfattere: 108 av påstandene om plagiat dreier seg om denne type avskrift. Avskriften omfatter ca 7,5 prosent (eller 19,1 sider) i avhandlingens hovedtekst. I de fleste av disse tilfellene med avskrift så foreligger det en generell henvisning til forfatterne det er skrevet av fra. I 9 tilfeller finnes det ingen referanse i nærheten av avskrevet tekst. Vi har talt 26 tilfeller hvor det er skrevet av 10 eller flere linjer med tekst uten at det er merket for avskrift.

Type 2 avskrift: Avskrift fra tekst fra offentlige dokumenter: 18 av påstandene om plagiat dreier seg om denne type avskrift. Avskriften omfatter ca 2,1 prosent (eller 5,3 sider) i avhandlingens hovedtekst. Det er kun 4 av de 18 tilfellene hvor det ikke finnes noen som helst henvisning. Disse 4 tilfellene utgjør 0,6 prosent (1,5 sider) av hovedteksten i avhandlingen.

Type 3 avskrift: Avskrift fra tekst hos samarbeidspartnere: 51 av påstandene om plagiat dreier seg om denne type avskrift. Avskriften omfatter ca 4,8 prosent (eller 12,3 sider) av avhandlingens hovedtekst.

2. Omfanget av avskriften er ganske stort, ca 14,4 prosent (et øvre anslag) av den totale tekst på 255 sider, dvs i gjennomsnitt ca 6 linjer per side på 43 linjer. I flere tilfeller har det vært avskrift på opp til en side uten at det er blitt angitt at det har vært avskrift, som f eks i Påstand II,122, hvor om lag 43 linjer (1 side i avhandlingen) er skrevet av fra en annen forfatter uten at det gjøres uttrykkelig klart. Vi finner avskriften av Type 3, hvor det skrives av fra samarbeidspartnere, for å være mindre problematisk enn avskrift av Type 1 og 2, dog brudd på god vitenskapelig praksis. Når avskrift av Type 3 trekkes fra, er det ca 9,6 prosent av avhandlingen som består av avskrift.

3. Det samlede inntrykk er at avskriften ikke er gjort i den hensikt å villede eller bedra leseren. For hver av de tre typene avskrift foreligger det forklaringer som indikerer at det ikke har vært innklagedes mening å føre leseren bak lyset. Når kategoriene sammenholdes, avtegner det seg et mønster av forholdsvis konsekvent kildebruk som underbygger at det her er tale om mangel på bevissthet om grunnleggende forskningsetiske normer og ikke villedningshensikt.

4. I tilfeller der det er vanskelig å føre bevis for at forskeren har hatt villedningshensikt, bør man gå videre og vurdere om bruddet på god vitenskapelig praksis er begått ved grov uaktsomhet. I det foreliggende tilfellet peker omstendighetene klart i retning av at innklagede ikke har hatt som hensikt å føre leserne bak lyset. I en slik situasjon bør det fastslås at innklagede ikke har handlet uredelig, og spørsmålet om grov uaktsomhet reiser seg ikke. Konklusjonen er at det ikke foreligger plagiat i "subjektiv forstand".

Litteratur

Andenæs, Johs. 2004. *Alminnelig strafferett* (5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fr. Rieber-Mohn). Oslo: Universitetsforlaget.

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora. 1999. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora* [NESH 1999]. Vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 15. februar 1999).

Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora. 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. (Forfattet av Ragnvald Kalleberg m.fl.) Oslo: Forskningsetiske komiteer.

Eco, Umberto. 1998. *Kunsten at skrive speciale - Hvordan man udarbejder skriftlige opgaver*. København: Akademisk forlag.

Elgesem, Dag, Jåsund, K. K., Kaiser, M. 1997. *Fusk i forskning. En studie av uredelig og diskutabel forskning ved norske universiteter*. Skriftserie nr. 8. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komitéer. (ISBN 82-7682-020-4).

Flertallet. 2010. "Memo til Rektor [ved innklagedes Institusjon]: Påstander om mulig plagiering." Skrevet av Flertallet for Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Sted: Innklagedes Institusjon.

Hermerén, Göran. 1996. *Kunskapens pris: Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap*. Stockholm: HSRF, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Kalleberg, Ragnvald. 2003. "Håndtering og forebygging av vitenskapelig uredelighet". I Ruyter, Knut W. (red.) *Forskningsetikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Lov om opphavsrett til åndsverk [åndsverksloven]. 1961. Lov nr. 2, 12. mai 1961. Sist endret ved lov 103/2009 av 19.06.2009. Oslo: Kulturdepartementet.

Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning [forskningsetikkloven]. 2006. Lov nr. 56, 30. juni 2006. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Mindretallet. 2010. "Memo til Rektor [ved innklagedes Institusjon]: Vurdering av plagiatspåkøster og anbefaling av tiltak." Skrevet av Mindretallet for Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Sted: Innklagedes Institusjon.

OECD. 2007. *Best Practices for Ensuring Scientific Integrity and Preventing Misconduct*. Paris: OECD.

Ot. prp. nr. 58 (2005-2006). *Om lov om behandling av etikk og redelighet i forskning*. Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartement.

Rognstad, Ole-Andreas, Anne-Hilde Nagel, Hallstein Laupsa og Johan L. Tønnesson. 2006. *God skikk. Om Bruk av litteratur og kilder i allmenne, historiske fremstillinger*. Utredning for Den norske forleggerforening (DnF), Den norske historiske forening (HIFO) og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF). Tilgjengelig f.eks. på (lesedato 15. mai 2011) <http://www.nffo.no/viewfile.aspx?id=109>.

Rognstad, Ole-Andreas (i samarbeid med Birger Stuevold Lassen). 2009. *Opphavsrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tranøy, Knut Erik. 1986. *Vitenskapen - samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vyrje, Magnus Stray. 2011. "Kan man eie forskning?" Kommentar i *Dagens Næringsliv*. 28. september 2011, s. 58.

Vetenskapsrådet. 2011. *God forskningssed*. (Forfattet av Göran Hermerén m.fl.) Stockholm: Vetenskapsrådet.

Trond Petersen

Professor Trond Petersen

University of California, Berkeley

Leder for de sakkyndige

Berkeley, California, 22. desember 2011

Professor Ole-Andreas Rognstad

Universitetet i Oslo

Oslo, 22. desember 2011

Vedlegg 1: De sakkyndiges faglige bakgrunn og kompetanse

Professor Rognstad har opphavsrett som sitt hovedforskningsområde og har i den forbindelse arbeidet mye med plagieringsproblemer. Han var leder av utvalget som på oppdrag fra Den norske forleggerforening og Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening utredet kildebruk i allmenne historiske fremstillinger (Rognstad m.fl. 2006), både i et forskningsetisk og et opphavsrettslig perspektiv. Han er professor og for tiden (2008-2011) instituttleder ved Institutt for privatrett, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, se <http://www.jus.uio.no/ifp/personer/vit/olearogn/index.html>

Professor Petersen har ingen forsknings- eller spesialkompetanse på plagiering og tilhørende felt. Han kjenner godt samfunnvitenskapelig forskning, inklusive det felt hvor det er fremsatt påstander om plagiering. Han har også omfattende erfaring med hva som utgjør god henvisningsskikk, blant annet som Deputy Editor (1994-1996) i *American Sociological Review* og Editor (2005-2010) av *Industrial Relations*. Han er Professor ved University of California, Berkeley (Department of Sociology og Haas School of Business), var Chair for Department of Sociology (2007-2010), og har hatt vitenskapelige stillinger ved Harvard University, Universitetet i Oslo, Handelshøyskolen BI, og NTNU, samt andre steder i Norge.

Vedlegg 2: Habilitetsoverveielser og mulig tilknytning

Professor Rognstad har ingen tilknytning til forfatteren som er blitt beskyldt for plagiering. Ett av medlemmene i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon, som representerer flertallet, var tidligere ansatt ved det institutt Rognstad i dag er instituttleder for. Rognstad har under saksbehandlingen ved innklagedes Institusjon vært kontaktet som fagperson av dette medlemmet, for å drøfte plagieringsproblemer på generell basis. Rognstad har i den forbindelse vært gjort kjent med at det har vært en plagieringssak på innklagedes Institusjon, men har ikke involvert seg i selve saken. Rognstad er for øvrig ansatt ved samme universitet som mindretallet (Universitetet i Oslo), og har hatt samtaler med dette medlem både før og etter denne saken, men ikke om den konkrete sak. Rognstad har ikke kjennskap til det tredje medlemmet av forskningsetisk utvalg.

Professor Petersen har ingen tilknytning til forfatteren som er blitt beskyldt for plagiering. Petersen har tidligere vært ansatt som Professor II ved innklagedes Institusjon og som Professor og Professor II ved Universitetet i Oslo. Han var da kollega med en av varslerne om plagiering og med mindretallet (på samme institutt) i Forskningsetisk utvalg på innklagedes Institusjon, såvel som med flere av forskerne som omtales og som det er blitt innhentet uttalelser fra i flertallets memo. Under ad hoc-utvalgets og de sakkyndiges arbeid har han ikke hatt kontakt med den av varslerne han kjenner fra tidligere eller mindretallet i Forskningsetisk utvalg ved innklagedes Institusjon. Han har aldri, så langt han vet, truffet den andre av varslerne eller flertallet i Forskningsetisk komite ved den innklagedes Institusjon.

Vedlegg 3: Anslag på omfang av avskrift

Som redegjort ovenfor i punkt 5, så er påstander om plagiat fremsatt i to omganger – først 7 tilfeller, som var gjenstand for gransking av innklagedes Institusjons forskningsetiske utvalg og dernest 168 tilfeller. Benevningen av enkelttilfeller vil i det følgende skje henholdsvis ved nummerering I, 1-7 for de først fremsatte påstandene og II, 1-168 for de sist fremsatte.

I noen tilfeller så grupperes en påstand inn i mer enn en type avskrift: noen ganger fordi mer enn en type avskrift forekommer i påstanden (f eks både Type 1 og Type 2), noen ganger fordi avskriften kan klassifiseres på mer enn en måte. Vi har søkt å unngå dobbelttelling av omfang på avskrift i disse tilfellene. Vi dekker alle 175 påstander om plagiat, og noen påstander dekkes mer enn en gang.

Omfang på Type 1 avskrift: Avskrift fra andre forfattere

Det dreier seg om 108 påstander om avskrift av tekst fra andre forfattere. For 9 av disse finnes det ingen henvisninger i tekst, for 5 er dokumentasjonen mangelfull, for 6 tilfeller er avskrevne forfattere referert i forholdsvis, men ikke umiddelbar nærhet til avskrevet tekst, i 2 tilfeller er det gitt delvis referanse, for 2 dreier det seg om avskrift av tekst skrevet av den innklagede. For de øvrige tilfeller gis det en referanse til avskrevne forfattere i nærhet av avskreven tekst. Oppsummert, i 9 av 108 påstander om plagiat finnes det ingen henvisning i nærheten av avskreven tekst, for ialt 66 linjer, ca 1,3 sider, mens i 99 av påstandene om plagiat finnes det en referanse, delvis referanse, eller ufullstendig dokumentasjon.

<u>Påstand</u>	<u>Antall linjer</u>
----------------	----------------------

I. Fra de 7 første påstandene (4 påstander)	
---	--

1	11
---	----

2	12
4	8
6	5

II. Fra de neste 168 påstandene (104 påstander)

1	6	
5	3	
7	3	(ingen henvisning i nærheten, forelegget hevdes ukjent)
8	3	
11	4	
12	9	
13	8	
14	5	
15	6	
16	5	
17	5	(ingen henvisning i nærheten, men en i avsnittet ovenfor)
18	3	(ingen henvisning i nærheten, men en i avsnittet nedenfor)
19	8	
20	3	
21	2	
22	10	
23	7	
24	20	
25	7	
27	7	
28	7	
29	13	
30		(mangelfull dokumentasjon)
31	9	(delvis referanse)
32	6	
33	9	
34	3	
35	15	
36	7	

37	23	
38	4	
39	5	
40	7	
41	4	
45	8	
46	4	
47	5	
48	9	
52	2	(selvplagiat)
53	10	
54	10	(mangelfull dokumentasjon)
55	6	
56	10	
57	9	
58	5	(referanse til relevant forfatter, men ikke til kilde tekst er tatt fra, så langt vi kan vurdere)
59	2	(ingen henvisning i nærheten)
60	8	(ingen henvisning i nærheten)
62	10	
63	7	
64	18	
65	3	
66	5	
67	7	
68	5	
69	7	(mangelfull dokumentasjon)
70	4	(forekommer også i Type 3 avskrift, men hvor andre linjer er skrevet av)
71	23	
72	5	
73	7	(ingen henvisning i nærheten)
75	8	
78	14	
79	5	(selvplagiering, samme som Påstand 107)
88	4	(ingen henvisning i nærheten)

94	9	
95	5	(ingen henvisning i nærheten, men 5 sider før avskriften)
104	8	
105	9	
106	23	
107	5	(selvplagiering, samme som Påstand 79)
111	17	
113	8	(ingen henvisning i nærheten)
115	4	
116	5	
119	15	(ingen henvisning i nærheten)
122	43	
123	5	
124	22	(referanse i tekst i Påstand 123)
125	13	(referanse i tekst i Påstand 123)
126	17	
128	5	(mangelfull dokumentasjon)
129	8	
130	6	
131	11	(referanse tre avsnitt ovenfor)
132	5	(ingen henvisning i nærheten)
133	5	
134	3	
135	19	(referanse til 1 av 2 avskrevne forfattere)
138	12	(ingen henvisning i nærheten)
140	6	
141	4	
142	5	
143	7	
144	31	
147	8	(mangelfull dokumentasjon)
148	8	(selvplagiering, forekommer også i Type 3 avskrift, men hvor andre linjer er skrevet av)
151	5	
157	3	
160	6	

161	6	
162	3	(ingen henvisning i nærheten, men referert tidligere)
163	17	
165	6	(ingen henvisning i nærheten, men svært små avskrifter)
166	6	
167	4	
168	4	
Sum	840 linjer	= 19,5 sider
Sum	820 linjer	= 19,1 sider (når selvplagiering er trukkes fra)

I fire tilfeller dreier det seg om hel eller delvis selvplagiering (II,52, II,79, II,107 og II,148), og disse faller i en mellomstilling og er trukket fra i det anslaget vi bruker på avskrift i hovedteksten.

Med en tekst på 255 sider, hvor delvis blanke sider også regnes med, er ca 7,4 prosent av teksten blitt skrevet av fra andre forfatteres tekst (når selvplagiering er trukket fra), fordelt på 102 påstander om plagiering.

Omfang på Type 2 Avskrift: Avskrift fra offentlige dokumenter

Det dreier seg om 18 påstander. Det foreligger ingen henvisning i 4 av de 18 påståtte tilfeller av plagiering. I 11 tilfeller foreligger det en generell henvisning, i 1 tilfelle foreligger en uklar referanse. I 1 tilfelle er det ikke funnet tekstlikhet, i 2 tilfeller er dokumentasjonen ufullstendig.

Påstand Antall linjer

I.	Fra de 7 første påstandene (1 påstand)
7	39 (generell henvisning gitt i fotnote)

II. Fra de neste 168 påstandene (17 påstander)		
4	3	(foreligger utilstrekkelig dokumentasjon)
49	7	(generell henvisning i nærheten)
50	4	(det er ikke funnet tekstlikhet)
51	18	(generell henvisning gitt i fotnote)
91	5	(generell henvisning i nærheten)
92	33	(ingen henvisning i nærheten)
103	3	(generell henvisning i nærheten)
145	12	(generell henvisning gitt i fotnote)
146	25	(generell henvisning i nærheten)
148	5	(generell henvisning i nærheten, forekommer også under Type 1 avskrift, men hvor andre linjer er skrevet av)
150	6	(uklarhet om referanse)
152	7	(en uklar referanse i nærheten)
153	13	(ingen henvisning i nærheten)
154	9	(ingen henvisning i nærheten)
155	9	(ingen henvisning i nærheten)
158	25	(generell henvisning)
159	7	(foreligger utilstrekkelig dokumentasjon)
Sum	230 linjer	= 5,3 sider

Det dreier seg altså om 4 tilfeller uten noen som helst referanse i nærheten av der det er skrevet av, på ialt 64 linjer eller 1,5 sider. På de resterende 166 linjer eller 3,8 sider foreligger det enten en generell referanse, en uklar referanse, mangel på tekstlikhet, eller ufullstendig dokumentasjon.

Med en tekst på 255 sider, hvor delvis blanke sider også regnes med, så er ca 2,1 prosent av teksten skrevet av fra offentlige dokumenter, fordelt på 18 påstander.

Omfang på Type 3 avskrift: Avskrift fra tekst hos samarbeidspartnere

Det dreier seg om 51 påstander. For 46 av disse, finnes det ingen henvisninger i tekst, mens for 2 henvises det til samarbeidspartnere, og for 3 henvises det til de forfatterne det er skrevet av fra (tekst som var inkludert i redigerte bøker til samarbeidspartnerne).

Den innklagede har skrevet av tekst fra to ulike samarbeidspartnere:

Fra Samarbeidspartnere 1 (44 påstander):

Påstand Antall linjer

I. Fra de 7 første påstandene: (2 påstander)

3 23

5 8

II. Fra de neste 168 påstandene: (42 påstander)

3 9

9 1

10 12

26 8 (referanse til sentrale forfattere,
men ikke til samarbeidspartnere)

42 5

43 10

44 6

61 9

70 5 (forekommer også under Type 1 avskrift, men hvor
andre linjer er skrevet av)

74 3

76 8

77 17 (referanse i nærheten)

81 6

82 6 (samme som Påstand 112)

84 9

85 12

86 12 (referanse til samarbeidspartnere)

87	17	
89	8	
90	4	
93	3	
96	9	
97	43	
98	5	
99	7	
101	7	
102	17	
108	7	
109	12	
110	14	
112	4	(samme som Påstand 82)
114	5	
117	5	
118	11	(også under Samarbeidspartner 2 nedenfor, men andre linjer er skrevet av)
120	2	
121	7	
127	6	(referanse til sentrale forfattere, men ikke til samarbeidspartnere)
136	12	
137	78	(referanse til sentrale forfattere, men ikke til samarbeidspartnere)
149	5	
156	9	(referanse til samarbeidspartnere)
164	4	
Sum	493	linjer = 11,5 sider

Fra Samarbeidspartnere 2 (7 påstander):

II. Fra de neste 168 påstandene:

2	7
6	3

80	2	
83	2	
100	11	
118	5	(forekommer også under Samarbeidspartner 1 ovenfor, men andre linjer er skrevet av)
139	4	
Sum	34 linjer =	0,8 sider

Samlet avskrift fra tekst fra de to samarbeidspartnerne:

527 linjer = 12,3 sider

Med en tekst på 255 sider, hvor delvis blanke sider også regnes med, er ca 4,8 prosent av teksten blitt skrevet av fra samarbeidspartnerne tekst, fordelt på 51 påstander om plagiering.